

НИВА

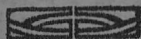
Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі числа коштують 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 4.

Львів, за цвітень 1917.

Рік XIII.

о. Юліян Дзерович.

Витай нам Владико!

И нехождаше на всакъ дѣнь на пѣть кнѣ, ймже сынъ отъ-
иде, й къ днѣ хѣба не йдаше, къ нощѣхъ же не преставаше пла-
чущиса. И оусмотри его градѣща, и рече Отцѣ его: „се сынъ
мой градѣтъ!“...

На високу гору в Сирії, там, звідки видно перехрестні
шляхи з Раги Мідійської, німічними ногами все день в день
спиналась старенька Анна, жена Товіта. Тут, приложивши
руку до очий, щоб захистити їх від разячих промінїв сонця,
годинами цілими сиділа і виглядала свого синка, милого їй
серцю, Товію. І хліба в день не їла і ночами не переставала
плакати, а мужеві своєму, що хотів її потішити, заодно по-
вторяла: „молчи, не прелщай мені, погине отрочищъ мой!“... Аж
наконець матерне серце дрігнуло.. на далекім овиді побачи-
ла мати щось так якби сина... Се він, се він таки, моя
люба дитина: „се сынъ мой градѣтъ!“

„Мовчіть! не прелщайте себе, не поверне ваш „быв-
шій митрополитъ“*) до вас! Ми его сильно держимо в тюр-
мі „куда онъ давно стремился**)!“ в Нові-Городі, ми поса-
дили его вже под караул в Курску, він вже в покутничім мо-
настирі в Суздалі, ми держимо его під поліцейською охра-
ною в Ярославі, він вже помер, „он już umrł!“... повторяла,
щораз то новими Йововими вістями раячи наше серце, цар-
ська, немилосерна страшна Москва,

*) „Прикарпатская Русь“ з 1. жовтня 1914. ч. 1419.

**) „Новое Время“ з 11. вересня 1914.

Аж ось поніс ся по цілім наших, нещаснім, горем прибитім краю могутий, величний, чародійний звук, несучи сю радісну вістку:

Вже є вільний! — говорила любов.

Вже мусить бути в дорозі! — кликала надія.

Вже вертає! — шептала віра.

А кождий день проволаски, а кождий день мовчанки часописий про поворот Твій мучив душу, ранив серце, додавав жалю, збільшав тугу за Тобою!

Бо хто з нас двигав свій хрест жалю і страху, жаль і ляк о Тебе чинили його тяжшим. Хто з нас дрожав о чиєсь найдорожше жите, дрожав і о Тебе.

Бож Ти був як найсвятійша і всюди суцна власність і став Ти відпочинком для очий, що зайшли сльозами, бо кого жаль і розпука давили над власною судьбою, Твою споминав судьбу і стихав в своїм горю!

Адже Ти за нас всіх терпів, мучив ся під жандармським караулом, томив ся в московській тюрмі. В хвилину, коли всі нас покинули, коли оборонці наші подались на захід, коли і чільні сини народа лишили народ своїй судьбі, — Ти один остав на становищі нестрівожений, незахитаний і в чорній годині тривоги і переляку голосив народова-якесь дивне слово надії, що „не скує душі живої ні слова живого“ відвічний ворог України і Церкви, бо „з нами Бог!“

І справді Бог Тебе охоронив нам підчас півтретярічної тюрми Твоєї „ціла, здрава, честна“. І справді Бог вислухав наші молитви о Твій поворот, та ще в який дивний, чудний спосіб. Цар враз із прислужниками, стручений з престола своїми власними дітьми — підданими, заняв Твоє місце узника в Петропавловській кріпости, а Ти... вернув на волю у почеси між свої діти, свою паству!...

Не запряжемо нині рожами прикрашених квадригів, не виїдемо по Тебе, Гефайстовим хочби способом кутим возом, щоби завести Тебе на Твою святоюрську гору, до Твоїєї катебри, до Твоєї хати.

Ні!

В лектиці наших сердець відеш між нас, а чолом будуть Тобі бити душі наші.

Не возмемо труб ні трембіт, бо стократно сильнійша, ніж всіми інструментами розспівана орхестра привитають Тебе, горячі, сильні, голосні удари сердець наших, які гратимуть пісню слави, хвали, подяки і чести.

„А що Ти не опустил нас в долі нелегкій, посеред грому армат, полумя пожежі, панованя крови і смерти — най буде слава Тобі!“

А що Ти нас в хвилях зневіри, терору і насильства кріпив словом надії та відради — най буде хвала Тобі!

А що Ти за нас терпів в тюрмах, в'язницях, на заслання довіг безконечні місяці — най буде дяка Тобі!

А що Ти до нас прибуваєш як предитеча в хвилю світання нашої кращої долі і тепер як добрий син України станеш даліше їй служити світлом Свого розуму, теплом горячого Твого серця — най буде честь Тобі!

Витай нам Владико!

о. Др. Гавриїл Костельник.

У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die reussische Welt“.

I.

Назва і річева ціль книжки.

Під кінець 1916. р. появилася груба кинжка (460 стр. + XV стр. передмови) написана німецькою мовою та з під пера Поляка: професора краківського університету, члена палати панів (сі титули — відповідно до річевої цілі книжки — виписані на книжці), д-ра Станислава Смольки, під заголовком: „Die reussische Welt — Historisch politische Studien — Vergangenheit und Gegenwart“*). Книжка друкована у Відні, а видана накладом „центрального видавничого бюро Найвищої Польської Народної Ради (N. K. N.)“. Як довідуємось з побічних жерел, та книжка появилася в французьким перекладі.

„Reussische Welt“ після розуміння автора не має бути те саме, що „russische Welt“; „Reussen“ так відносить ся до „Russen“, як рід до гатунку; отже до „reussische Welt“ належать: „Gross-Reussen“, Weiss-Reussen und sogenannte „Klein-Reussen“ (d. i. der ruthenische Volksstamm) — (передм. VII—VIII. стр.).

Притім автор твердить, що се зовсім не нове понятє, „бо в німецькій мові „Reussen“ від непамятних часів через довгий ряд століть якраз то означало, що під тим автор розуміє“. Вправді, сей термін — зазначає автор — від якогось часу вийшов з уживання задля політичних змін на Руси, та помимо сего до нині має він своє значіне, бо ще до ни-

*) Автор присвятив сю книжку своєму батькови: Францови Смольці.

ні не всі „Reussen“ перейшли в „Russentum“. А „прямо неможливо зречи ся уживаня того терміну, коли мова о минувшости“. Так автор. А ми на се лиш се можемо сказати: Чи колись в німецькій мові „Reussen“ дійсно мало ширше значінє, як „Russen“ — се лишаємо історикам. Нині одначе в німецькій мові обі ті назви мають вповні ідентичне значінє; прецінь граматично се одна і та сама форма, одно і то саме слово, тільки що вимова иньша. Кождий Німець напевно під „reussische Welt“ зрозуміє „russische Welt“, ну, а „russische Welt“ лєрко заступаєсь понятєм „russische Nation“. Та сей обман якраз пожаданий для осягненя ціли книжки — для тої ціли, котра вправді ніде в книжці не є виписана словами, але річєво є перевелена. Наколи іменно німецький (чи французький) читач (котрий переважно не є достаточнo ознакoмлєний з подрoбницями національних та політичних відносин в східній Європі) перекoнаєсь, що автор в своїй книжці принципіально і подрібно розправляє не о Росіянах, але о „Русинах“ (Росіяни і Білорусини фігурують тут тільки яко рами для доповненя образу „des Ruthenen-iums“), та ще до того найде в книжці цілу копицю таких висказів, де будь категорично будь гіпотетично твердить ся, що „Reussen“ помімо всіх своїх ріжниць творять „один світ сам за себе“, що тут ходить о „один в собі неподільний народ“ (стр. 22, 201), то німецький читач зараз ставить собі квестію (з котрої Поляк так тішить ся!): А щож тоді Українці хочуть? Що таке Українці і їх претенсії? — *Lari farì! Fata morgana!*

В цілій своїй книжці автор воює виключно проти Українців, москвофілів з нашого народу якось — хоч не сміло (бо нині у нас такі часи!) — бере в оборону (стр. 123—127). Всьо, що „українське“ — се для п. Смольки нічого не варті. Український рух представляє він яко штучно-вигворений (роль графа Стадіона!), мало поширений і взагалі без глибшого коріня в народі. Натомість москвофілство в нашім народі має бути первісне і природне.

П. Смолька якось вагаєсь рішучо признати нашому народови національну відрубність. В дійсности приказує він наш нарід яко „Volksstamm“, з котрого не знати ще, що буде, а не яко „готову“ націю“ (стр. 173). Вже і сам титул книжки на се вказує. Наколи п. Смолька трактував би наш нарід яко відрубну націю, мусів би свою книжку затитулювати „Ruthenen“ або „Ruthenen und Russen“ — але ніколи „reussische Welt“.

Як нині всі польські — чи там польсько-жидівські — газети, так і п. Смолька іронізує українські народні аспірації, називає їх „фікціями“ (стр. 171) і т. д. Повтарає питанє за всіма польсько-жидівськими газетами: Кілько то зер треба би перечеркнути в числі 34.000.000 (котре представляє численність нашого народу), коли ходить не то о свідомих

„Українців“, але о свідомих „Русинів“? (стр. 43). Наводить слова (розумієсь: з прихауванем), котрі галицько-волинська літопись з XIII. в. вкладає в уста угорському вождови Філі: „Гострий меч! Огнистий кінь! Безчисленний руський*) народ! Один одинокий камінь розбиває безчисленні кроплі!“ (стр. 128—129).

*

Не може бути сумніву, що книжка п. Смольки обчислена на се, щоби Українці стратили на вартости в очах тих кругів, для котрих та книжка призначена. А о скільки більше Українці стратять, о стільки більше Поляки зискають. Такою є річева ціль книжки п. Смольки. Принципіально має вона послужити яко агітаційне средство на шкоду „Русинів“, а на користь Поляків. Се передовсім треба ствердити. Вже сама поява книжки та обставини, в яких появилась, свідчать о тім. П. Смолька, як в книжці зазначає, половину свого життя, більше як 30 літ, студював над тими річами та проблемами, які в теперішній своїй книжці порушує (стр. XI.). Наколи так є, — то чому аж так пізно являєсь та его книжка? Хиба ж мало було на се часу перед війною? Чому не відложив її видаваня на спокійні повоєнні часи? Чому та книжка являєсь якраз підчас війни і то в часі, коли kwestія українська і польська стала ся в політиці Австрії, а навіть в очах цілого світа незвичайно важними чинниками, — коли зближують ся мирові переговори, від котрих буде залежати доля народів? Чому автор так спішив ся з видаванем сеї своєї книжки? Адже сам видає на себе засуд написавши: „Aber auch keine Zeit ist zu verlieren“ (стр. XV). Він навіть не мав часу викінчити свою книжку, як слід, о чім найліпше свідчать „Nachträge“, котрі треба встромлювати до уступів попередних сторін книжки, а займають місце від 409 стр. до 460?

Чому вкінці видає ту книжку Найвисша Польська Народна Рада? тепер підчас війни? з такими коштами? Прямо немислиме, щоби Н. К. Н. хотів видавати якісь „історичні“, „наукові“ студії про „руський світ“, наколи ті студії не були би писані в агітаційнім дусі!

Тож зі згляду вже на ті ооставини, в яких книжка п. Смольки появилась, в очах кожного Українця, як також кожного Поляка, та книжка має характер агітаційної композиції. Ще лиш в друку була книжка п. Смольки, а вже з Відня приходили до Галичини алярмуючі вісти: „Поляки друкують книжку, котра нам може дуже пошкодити!“ Розу-

*) Автор тут хибно ужив „Ruthenen-Volk“; повинен був ужити „Reussen-Volk“! Розумієсь: він „забув ся“ в унесенню против „Русинів“!

місь: тут не було побоювання о історичні факти — їх предцинь годі укрити! але о тенденційне представлене тих фактів.

Та не в тім ціле лихо, що п. Смолька видав тенденційно про нас написану книжку, а в тім, що та книжка перед очима тих, для котрих вона призначена, прибирає позір об'єктивної, історичної, наукової книжки. До сего позору причинюєсь: 1) величезна обемистість книжки, 2) тисячі історичних фактів, 3) автор — тому, що сам про себе каже, що він звиш 30 літ студіював сей предмет, — уходить за авторитет в тих річах, 4) автор обіцяє, що річ представить об'єктивно, 5) про свою книжку висказуєсь, що се плід его 30-літної наукової праці, далекої від усяких політичних зглядів (!), 6) автор представляєсь приятелем нашого народа, 7) висказує надію, що нинішні Українці відай добре приймуть его книжку (стр. XII.), а побоюєсь, чи всі его „Landsleute“ згодять ся на его погляди (XII), 8) автор є старшим професором університету, а до того членом палати панів. Неодному отже та книжка потрафить замилити очи, немовби то всьо було „об'єктивною“ правдою, що в книжці є виповіджене. А в дійсности се скрайне тенденційна книжка, котра має лиш то на цілі, щоби Українці в очах широкого світа стратили на вартости.

II.

Становище автора. Его „*peccatum originale*“.

Буквальною (чи там „номінальною“) а безпосередною цілію книжки п. Смольки є: уможливлене німецькому читачеві „осягнути властивий, неупереджений погляд“ на „*reussische Welt*“ (стр. X.), котрий нині став ся так актуальним. Книжка має подати тільки „інформативний матеріал про „*reussische Welt*“ (стр. VII.).

Посередною цілію автора є: причинити ся до „трівкого польсько-руського порозуміння“ (стр. XI.).

Для нас Українців се вже згори ясне, як буде виглядати се „властиве, неупереджене“, „наукове“ представлене бутя та значіння нашого народа і які підстави будуть висунені для польсько-руського „трівкого порозуміння“, наколи тільки довідаємось, хто є автором тих представлень. Тим автором сим разом є польський патріархаліст, затятий традиціоналіст, котрий не може вжити ся в теперішність, але бачить жите і право тільки в гробах минувшости. Якжеж такий чоловік міг бй об'єктивно, неупереджено писати про нас? Адже Поляки від 500 літ мешкають і панують на наших землях. І о скільки більше Поляки нам признають, о стільки більше самі будуть мусіли стратити. Ясне і конечне — без виходу. Щож

отже може нам признати польський патріархаліст? Як він буде писати про нас? — Хіба лиш так, як н. пр. вольнодумець, безконфесіоналіст пише про католицьку Церков. Він має свої чорні окуляри, котрих не може позбутись, бо він з ними зріс ся, він має своє „*peccatum originale*“: буде він бачити в нашім народі, в его історії, житю і аспіраціях лише то, що може бачити, що перепускають до его душі его чорні окуляри; лиш о стільки буде вражливий на прояви в нашім народі, о скільки „*peccatum originale*“ не затроїло его душі. Дарма буде він запевняти, що він „науково“, лиш „науково“ річ трактує, дарма буде підносити, що він через ціле своє жите студіював над тим предметом, дармо і сам себе буде запевняти, що він тій справі прихильний цілим серцем, — его представлення річи будуть недорічні, невірні, а подекуди прямо скандалічні.

Пан Смолька в дійсности так і представляє прояви в нашім народі. Він має своє правило аргіогі котре так звучить: Всьо, що польське, се святе, чесне, добре, красне, славне, благородне, релігійне, християнське, католицьке, правне і т. д. (Не пересаджую річи ані на волос!) Всьо, що в нашім народі переливаєсь (чи вже перелялось) в польське, се також всьо святе, чесне, добре, славне, красне, благородне, релігійне, християнське, католицьке, правне і т. д. А що в нашім народі відхиляєсь від польськості, що зриває з польськістю, се всьо грішне, нечесне, зле, огидне, мерзенне, звихнене, безрелігійне, нехристиянське, а католицьке, безправне і т. д. Мірою для всякої вартости тут є польськість.

До смішности доводить та „міра всіх вартостей“, але автор принципіально иньшої міри не знає. Ми о тім подрібніше переконаємось.

* * *

Спірну точку між Поляками а „Русинами“, а заразом становище Поляків (розумієсь: і своє власне) п. Смолька так висказує: „Die Polen sehen darin eine geheiligte Pflicht, das alte „Rot Reussen“ als ein Bollwerk ihres Vaterlandes zu betrachten, so wie es durch fünf Jahrhunderte war; ihre Gegner lassen sich immer mehr (дякувати Бору!) von ihrer Auffassung des ukrainischen „Piemonts“ hinreißen, den sie aus demselben Lande zu machen wünschen“ (стр. 103.). Про поділ Галичини ані думати не можна: „Die polnische öffentliche Meinung faßt daher diese Provinz, sozusagen, als anvertrautes Gut auf, dessen Teilung in irgendwelcher Weise unzulässig ist: seine Gesamtheit muss ein *noli me tangere* bilden“ (стр. 77). Отже Поляки на

землях нашого народу мають лишитись панами — „Haus-herren“ на віки вічні (ну, а ми, хіба] як дотепер, тільки „stróżami przy kamienicach“!).

Автор по мимо того, що він історик, не може погодити ся з тим фактом в еволюції явного житя народів, що нині „жиють“ народи, а о скільки ще не „жиють“, пруть до житя — і будуть мусіли „жити“. Нині не питають ся, хто в данім краю тому 500 чи 200 літ панував, а який народ сей край з амешкує. Народ нині має право жити і розвивати ся. (Як бодай доси показуєсь, і нинішня страшна війна головно до сеї ціли веде).

Не може автор погодити ся з сею засадою, та лиш тоді, коли треба примінити її до нашого народа. А наколи треба примінити ту засаду до польського народа, тоді она свята і конечна. І так н. пр. Познанщину уважає автор частию неподілімої Польщі, бо се давний польський край, а польський нарід до нині в нїм мешкає. Червона Русь знов є частию неподілімої Польщі на підставі історичного права власти. Вправді автор ще покликуюєсь також на се, що на Червоній Русі побіч руського населеня живуть і Поляки від 500 літ; тут польські посілости, польська культура. Але бо і Познанщину держать Німці не від вчєра, там подібно побіч польського населеня живуть Німці, там німецькі посілости, німецька культура! Щож отже? Хоч сюди, хоч туди — а все виходить на „польську правду“, на „польське право“, бо всьо польське добре, правне і т. д. Мірою всякої вартости є польськість!

*

Як для кожного Поляка традиціоналіста, так і для п. Смольки наймиліший — святий, чесний, добрий, релігійний, християнський, католицький! — тип Русинів се „gente Ruthenus, natione Polonus“. Ясне се і зрозуміле... Адже міру всіх вартостий становить польськість! Автор говорить о тім типі дуже радо, отже і дуже часто. Ідеалом для него є: Stanisław Ożechowski, „славний польський письменник руського походження“ з XVI. в., котрий якраз уложив фразу „gente Ruthenus, natione Polonus“ (стр. 59). Таким самим ідеалом для п. Смольки є: Анатоль Lewicki, професор краківського університету, (1841+1899), син руського священика, „ein ausgesprochener Ruthene“ (sic), „але всі єго діти є добрими Поляками“. Який се був „ein ausgesprochener Ruthene“, най посвідчать єго власні слова (висказані якраз до п. Смольки): „Коли я приїхав до Кракова, я не сумнівав ся о тім, що як я, так і ціла моя фамілія, лишимось Русинами. Та що хочете? Королівська палата на Вавелі, її памятники, спомини, що з ними вяжуть ся, се всьо зробило так сильне вражєне на наше серце, що воно стало польським, хоч ми задержали нашу прадідівську приналежність до нашого обря-

ду, до его світлої літургії, одним словом до всього, що руське (sic!) . . . “ (стр. 86 *nota*). На чімжеж обмежилось „то всьо, що руське“ у того „здеклярованого Русина“? На самім „руським обряді“! О, як багато з нашої „руськості“ Поляки мають замір лишити нам! — Руський обряд! Та і се лиш доти, доки сей обряд не боронить нас від перелитя в польськість. Доти сей обряд святий, світлий. Він тут стаєсь обрядом польського народу. Ну, а міру всякої вартости становить польськість! Та заки наш обряд становить якраз мур, що нас відділяє від Поляків, доти він є мерзеним „бізантінізмом“, котрий треба доконче повалити, бо инакше наш нарід ніколи не стане ся католицьким (розумій: польським!) П-ови Смольці в тім случаю заваджає не лиш наш церковний календар, але і церковно-славянська мова, причастіє під двома видами, жонатий клир, ба, навіть наші святі: Василь, Ілія, Митрофан, Параскевія (стр. 165)! Ясне і зрозуміле: Міру всякої вартости становить польськість. А що се доводить до суперечностей — щож то шкодить! Нинішній руський жонатий клир — се, як п. Смолька виразно твердить (прийдемо до сего опісля), самі безбожники, моністи, Наеckel-істи, Ostwald-істи, радикалісти, уважають священний стан лиш за ремесло, а уніятський клир в Польщі в XVII, та XVIII. в., хоч він також був жонатий, був перенятий глибоким католицьким духом (стр. 163. *nota*), отже се був віруючий, добрий клир, — бо він складав ся з людей, що свідомо чи несвідомо були „gente Rutheni, natione Poloni“!

В Польщі в XVII. та XVIII. в. наша уніятська Церков була перенята глибоким католицьким духом, хоч вона була уніятською заледви через 100—172 роки (від 1596 до 1772), а нині наща уніятська Церков в Галичині є лиш „поверхово католицькою“, хоч вона злучена з катол. церквою вже від 216 літ (від 1700 до 1917). А п. Смолька сам поклилуєсь на се, що в катол. Церкві треба убути ся, щоби набрати катол. духа (стр. 158; 159).

Автор (в передмові) сам представляєсь австрофілом, а наших (львівських та перемських) єпископів до 1850 р. згідно називає „правдивими прототипами йосифінських єпископів“ (стр. 160) напевно лиш тому, що вони були вірними Австрії (н. пр. Антін Ангелович!) — Мірою всіх вартостей польськість! До 1648 р. с. є. до козацьких воєн в руським народі в почеси було: „gente Ruthenus, natione Polonus“; „і се залежало від даної особи, чи від его окруження, котрий з тих двох елементів переважав, та без того, щоби одно вийшло на шкоду другого“ (стр. 33). — То дійсно „польська“ історична правда! А деж наша шляхта, де сотки тисяч, коли не міліони, нашого народа поділись? Спольщились! — І се не вийшло на шкоду руському народови, бо міру всіх вартостей становить польськість! Ті Русини, що підчас козаць-

ких воєн „однодушно станули по стороні Польщі“, се „добрі Русини, котрі zarazом були польськими патріотами“, і підчас тих воєн „їх національна свідомість цілковито зникла“ (стр. 33).

Ясно вже з того, що наведене, як п. Смолька відносить ся, і взагалі як може відносити ся до „українства“. Український рух пригадує ему тільки страшних, проклятих гайдамаків (автора взагалі переслідує фікс-ідея гайдамаків та козаків!), їх ненависть до Поляків, їх варварство, безправе, безрелігійність і т. д. „Weit davon entfernt“ — пише п. Смолька — eine vana vox zu sein, ist „ukrainisch“ ein Schild, und zwar eines von sehr grellen Farben. Mit dem Begriff „ukrainisch“ sind kosakische Überlieferungen von XVIII. Jahrhundert auf engste verknüpft — beklagenswerte, vom äussersten Radikalismus und einer unversöhnlichen Feindschaft nicht nur gegen alles Polnische, sondern gegen den Katholizismus und mehr oder weniger gegen die westliche Kultur durchdrungene Traditionen“ (стр. 14—15). *Risum teneatis, amici*, — бо тут боги сміють ся! Отже Українці — се eo ipso скрайні радикали, противники католицизму і західної культури! Автор навіть ставляє загальне правило: „Es ist unmöglich, diese Ideologie, die dem Christentum innewohnt, mit pietätvollen Erinnerungen der Kosaken — und Haidamaken — „Helden“ zu vereinigen (стр. 172). Отже всьо, що українське, се eo ipso варварське, безбожне, зле і т. д. Українці се ті, „qui malum bonum dicunt“, „qui nigrum in candidum vertunt“ (стр. 171). Розумієсь, що таким годі що иньше докинути, як „vae illis!“ та „pereant“...

Одначе п. Смолька має серця для нас. Побіч сеї погрози він нам вказує „путь спасенія“. „Et veritas liberabit vos...“ (стр. 171). В імені тої правди накликає він нас: „Also nieder mit Götzen (!) des haidamakischen Kults, der so erschreckende Fortschritte im „Ukrainismus“ letzten Epoche machte, die ruthenische Seele vergiftend!“ (171). Одним з тих божист є сама назва „Українці“, — прецінь вже утерлась фраза „porządny Rusin“, а „porządny Ukrainiec“ представляєсь як *contradictio in adjecto*!

*

Ясно, що стоячи на такім становищі, при такім духовім розположеню автор не міг написати про жите-буте нашого народа об'єктивної правди. Ба, що гірше! П. Смолька написав про нас в своїй книжці стілько ложного, обиджующого, нераз аж скандалічного (особливо про релігійне наше жите), що душа кожного Улраїнця, хоч і як був би прихильний Полякам, до дна обурюєсь на таке ганебне писанє, котре — ще до того — не лишаєсь між нами, в нашій „спільній вітчизні“, але є призначене найширшому світови. Навіть ліпше для нас успособлені Поляки обурились на таке писанє, коли

я їм зачитував слова п. Смольки про „наглядну безбожність“ нашого духовенства.

Не важу ся ствердити, щоби п. Смолька в иньшій світлі нас бачив, а в иньшій представив. Віру, що тут більше входить в рахубу „*peccatum originale*“ (засліпленість польськими традиціями), як „*peccatum personale*“ (зла воля). Не можу відмовити авторови, що він має „якісь“ симпатії для нашого народа. Тут і там представляє він в красших барвах характер нашого народа, хоч се і виходить на (мниму) некористь Поляків. Так н. пр. він признає: „*Da die polnische Dichtkunst die Literatur dieser Nation auf den ersten Rang unter den slavischen Literaturen erhoben hat, wird man es vielleicht sonderbar finden, wenn ein Pole sich verpflichtet fühlt, die Ansicht vorzubringen, dass der Ruthene den Polen stark im Empfindlichkeit für alles Poetische übertagt*“. — „Erinnern wir daran, dass selbst unter den grossen Meistern der polnischen Dichtkunst, insbesondere seit Mickiewicz, die hervorragendsten ruthenischen oder weissreussischen Ursprungs gewesen sind“ (стр. 336, nota).

Алеж ся симпатія сягає лиш доти, доки п. Смолька приглядаєсь нашому народови яко природній прояві без політичної закраски. Наколиж побачить в нім політично-соціальні прояви, де наш народ упоминаєсь о свої права, тоді п. Смолька вже кричить: „*Noli me tangere!*“ — зн. він бачить в нашій народі тільки завзяту ненависть, „котра Полякам так дає ся в знаки на кождім кроці!“ (стр. 16)—і більше ніщо. З того роздвоєного духового стану нераз родять ся роздвоєні погляди на річ. Так н. пр. де п. Смолька має на думці відрубність нашого народа з політичною фізіогномією, там викручуєсь гіпотезами, думками иньших людей, щоби тільки не мусів категорично ствердити ту відрубність. Н. пр. „*Wenn der Hass eine genügend starke Triebkraft sein könnte, um ein Volk zu einer „Nation“ zu erheben, so wäre eine Discussion über die Frage, ob es eine ruthenische („ukrainische“) Nation gibt, wie die Ruthenen selbst sagen, oder ob es eine solche nicht gibt, wie die Russen hartnäckig behaupten, vollkommen überflüssig*“ (стр. 16).

А на 337. стр. так пише: „*Es genügt, eine ruthenische Melodie aus irgend einer Gegend zwischen dem Dniester und dem Don zu hören und dann dem nationalen grossrussischen*) Liede Na matuschkje na Wolgje das Ohr zu leihen,*

*) Тут повинно би бути „grossreussischen“; если „russisch“ після заповідженої термінології автора значить „grossreussisch“, то що може означати „grossrussisch“? Видко, автор сам не міг достаточо освоїти своєю термінологією; котра прецінь, як він запевняє, не нова.

um sofort den Eindruck zu gewinnen, dass dies zwei grundverschiedene Völker sind, jenes vom Dniestr und Dniepr und dieses vom „Mütterchen Wolga“. Алеж тут автор мав перед очима тільки природний характер нашого народу! Подібно відносить ся автор до нашої мови. З наукового становища признає їй категорично самостійність, наводячи рішене в тій справі петроградської академії, а з політично-культурного становища якось вже крутить.

* * *

Номінальна ціль книжки п. Смольки лишилась тільки номінальною. Автор представив „руський світ“ — особливож наш „український світ“ — з польського становища, а не зі становища правди. Упередженнями тут аж кишить, а не щоби та книжка мала уможливити німецькому (чи французькому) читачеві осягнене „неупередженого, властивого погляду“ на „український світ“.

III.

Безбожність нашого духовенства. Поверховий католицизм нашої Церкви. „Рани“ в нашій релігійній життю.

Ложні представлення, що находять ся в книжці п. Смольки, дотичать всіх галузей нашого народного побуту — життя; національної свідомости, мови, літератури і т. д. Та зі всіх тих галузей „найсумнійше“ представив п. Смолька наш релігійний характер — особливож характер нашого духовенства. Се хиба найстрашнійше, що в послідних часах якінебудь наші вороги написали про наше духовенство. Се найтяжша обида, клевета, скандал. Автор не вжахнув ся обжалувати наше духовенство не тільки о „поверховий католицизм“, але навіть о „наглядну безбожність“, о радикалізм.

На загальних зборах товариства ап. Павла, які відбулись у Львові 2. II. 1917 р., піднесена була та свіжа обида нашого духовенства зі сторони ворожого нам табору, і збори висказали своє обуренє на таку нечесну тактику

Тепер, в часах, коли наше українське духовенство задля свого католицизму тільки що перейшло, а почасти ще переходить долю мучеників, коли сотки наших священиків з нашим Митрополитом на чолі сидить в неволі в Росії задля свого католицизму, тепер

кида-

дають в світ брутальну клевету, що наше духовенство не лиш некаатолицьке, але „наглядно“ безбожне! Найже пізнасть при тій нагоді цілий християнський світ, з якими ворогами ми маємо боротись: з одної сторони переслідують нас, що ми „католики“, „папісти“ — з другої сторони видумують на

наш: що ми лиш позірні католики, ба навіть позірні християни!

Збори поручили, щоби хтось заняв ся книжкою п. Смольки, і належито єму відповів.

Про книжку п. Смольки я вперше довідався якраз на тих зборах. Зацікавило мене: на якій підставі може бути наше духовенство обжаловане о безбожність — прецінь я доси нічого такого не спостеріг в кругах нашого духовенства, і не чув про се, — і в якій се формі вивказане. Я припускав, що се буде якийсь натяк, коротка „ущипка“ — щось в тім роді. Та якже мене се заболіло, коли я в книжці п. Смольки найшов широко розгалужене тверджене — категоричний виклад. Той автор, що через цілу свою книгу тягом гіпотезує, — тут тріюмфуючо твердить, хоч ані одного доказу на се не уміє навести! Всьо в нашім духовенстві зле, нема ані одної черти, котру п. Смолька похвалив би.

Під притиском сего пригноблення я сам зголосив ся до виділу товариства ап. Павла, що я готов відповісти п-ови Смольці. Що ось і роблю. Цілюю моєю є: відповісти п-ови Смольці тільки в справі релігійности нашого духовенства і народа, а що я доси порушив з иньших справ, се лиш тому, щоби ліпше освітлити принципіальну справу.

* * *

Щоби не видавалось, немовби я ловив рибу в мутній воді, наведу всі важніші місця з книжки п. Смольки, де він „сумно“ представляє жите нашого народа під релігійним зглядом. Находять ся всі ті місця в IX. главі під заголовком „Die religiöse Frage“ (стр. 152–170), в 2 („Die unierte Kirche“) і в 3. розділі („Religion und Irreligion“).

Всьо зле у нас, нічого доброго нема!

Думку автора про наших єпископів до другої половини минушого століття ми зже з адували: се були правдиві прототипи йосифінських єпископів, „die zweifellos durch Ihre Intelligenz hervorragten, die aber gleichzeitig, vom Ehrgeiz getrieben, auf der ganzen Linie die Richtschnur der Regierung befolgten: wahre Vorbilder josefinischer Bischöfe“ (160).

Про йосифінізм в нашім духовенстві: „Niergends aber — es ist leicht, sich dies vorzustellen — hat es (йосифінська система), so tiefe Wurzeln geschlagen, wie im ruthenischen Klerus. War er doch eine Kaste, wo die Söhne in der kirchlichen Karriere ihren Vätern folgten, und man vergägenwärtigte sich, dass die Katholizismus dieser Kaste kaum drei Generationen alt war und dass von alters her eingewurzelte, gegen alles „Römische“ gerichtete Voreingenommenheit den psychischen Boden des unierten Klerus dieser Gebiete durch und durch überwucherte. Es mag noch dabei in Betracht gezo-

ген werden, dass für die Sorgen um ihre zahlreichen Familien bedrückten verheirateten Geistlichen das Sichfügen den von den Stratsbehörden diktierten Grundsätzen ein kräftiges Reizmittel in ihrer Karriere bildete, das ihnen verlockende Aussichten, höher zu steigen und unter dem Schutze der Regierung einträgliche Pfarren zu erlangen, eröffnete". (159)*).

Про наших целебців: „Die Höhepunkt dieser Wünsche — die bischöfliche Mitra — ist freilich nur Unverheirateten (Ledigen oder Witvern) zugänglich. Deshalb wird in diesen Kreisen ein lediger Geistlicher sogar bis unsere Tage (!) verdächtigt, von einem übermässigen Ehrgeiz beseelt zu sein (160).

Про теперішного славного нашого Митрополита автор ніщо більше не знає сказати, як се, що Він „der einzige ruthenische Magnat“, та що Він є все „предметом похвали“ наших „безбожників“ (!) (166). — (Ось на таке признание здобув ся Поляк, щирий „католик“, для нашого церковного князя, котрий в очах цілого світа підчас тої війни виріс, як жадний иньший католик, єпископ !)

Про „*graeca fides*“ (грецька вірність — тут як в політичнім так в церковнім значінню) в нашім духовенстві: „Man muss sich dessen bewusst sein, dass infolge so vieler byzantinischer Elemente, die die ruthenische „Priesterkaste“ durch so viele Jahrhunderte hindurch beherrscht haben, die psychischen Anlagen dieser Kreise ein spezifisches Gepräge angenommen hatten, das sich nur zu oft in einer Art *graeca fides* offenbart, gegen die es einer *anima candida* besonders schwer fällt, sich erfolgreich zu wappnen“ (161).

Про реформи переведені в дух семінарах; про духовну „касту“; про „поповичів“; про питомців, що мають женитись: „Sagen wir es offen: man gibt sich reinen Illusionen hin, wenn man glaubt, die Übel der unteren Kirche durch wiederholt in Angriff genommene Reformen der Seminarien heilen zu können, aus denen neue Kohorten eines für die Bewerksstellung ihrer Wiedergeburt geeigneten Klerus hervorgehen würden. Dies ist unmöglich, solange das obligatorische Zölibat nicht die Geistliche „Kaste“ ausgetilgt haben wird, jene Zucht von Mikroben (!), aus denen alle jene Übel stammen. Der junge man kommt in das Seminar, bereits mehr oder weniger erblich belastet (!); bis zu seinem

*) На се можемо вже тут відповісти, бо се коротка справа: В Галичині все поплачувало тільки польонофільство, а не австрофільство. Так і до нині. Адже всі власті тут в руках польських, а хоч так спершу і не було, то колятори, котрі надавали і надають парافی нашим священикам, були і є майже всі Поляками. Отже наше духовенство, як нині, так ніколи не могло надіятись від австрійського ряду якоїсь карієри! Се прецінь повинен був знати польський історик, що 30 літ студював ті відношення. Своім австрофільством наші люди думали і думають поліпшити наше національне положення, а не своє особисте.

achtzehnten Lebensjahr hat er die Luft des väterlichen Hauses eingeatmet; beim Verlassen des Seminars, um sich rasch zu verheiraten fällt er in dieselbe Atmosphäre zurück. Als Seminarist verteilt er seine Zeit und Gedanke zwischen das Studium der Theologie und seine persönlichen Sorgen über seine bevorstehende Heirat, da er soweit er nicht ledig zu bleiben entschlossen ist, vor Empfang der höheren Weihen die Ehe eingehen muss. Man kann sich lebhaft vorstellen, in welcher Gemütsverfassung er sich vorbereitet, seinen heiligen Beruf anzutreten“ (161).

Про поверховну унію (католицизм) нашої церкви, про бізантиністичні традиції: „Es fehlt nicht auch an anderen Faktoren, die die religiöse Wiedergeburt der unierten Kirche — des so oberflächlich (!) bis auf unsere Tage „unierten“ — so schwierig gestalten. In Übereinstimmung mit alten bysantinischen Traditionen ist der ruthenische Klerus auf die rituellen Gebräuche seiner Kirche überaus eifersüchtig¹⁾ und dies stimmt ihn feindlich gegen alles, was er als zur „Latinisierung der Union“ geeignete „Neuerung“ — so pflegt er sich auszudrücken — betrachtet. Wenn es sich nur um rein rituelle Fragen handelte — man pflegt jedoch als vom rituellen Standpunkt unzulässig verschiedene Andachtspraktiken zu betrachten, deren Einführung nur zum Wohl und zur Hebung des religiösen Lebens ausfallen würde. Es ist wohl sicher bedauernswert, um nur ein einziges Beispiel anzuführen, dass der Rosenkranz immer noch als des „Latinismus“ verdächtig aus den Zerkwas und den ruthenischen Hütten verbannt wird²⁾. Doch gibt es einen Gegenstand, an dem es unmöglich ist vorüberzugehen, selbst in einem so flüchtigen Überblick. Unsere Epoche wird sich — hoffen wir es — in der Geschichte der Kirche den Namen der eucharistischen³⁾ erwerben, und man kann sich leicht vorstellen, auf welche Hindernisse in der unierten Kirche das eucharistische Leben stossen muss, angesichts der Kommunion unter beiderlei Gestalten“ (161—162).

Від „тяжкого лиха“ може визволити нашу Церков тільки обов'язковий целібат: „Doch könnte man hoffen, dass all dies langsam verschwinden würde, wenn es möglich wäre, die grosse „Operation“ durchzuführen, die nur allein geeignet wäre, die unierte Kirche von dem schweren Übel zu befreien, das sie seit Jahrhunderten untergräbt⁴⁾. In

¹⁾ Та ніколи в тій мірі як латинський клир — особливож польський!

²⁾ Треба тут авторови сказати московську пословицю: „Лжи, та міру знай!“

³⁾ Чи сей термін не є також „бізантинізм“? коли всьо бізантиністичне таке лихе, чому автор сам не уникає „бізантинізмів“?

⁴⁾ Адже в Польщі в XVII. та XVIII. в. при всім тім в нашій Церкві панував „глибоко католицький дух“, як автор на иньшій місці каже! Чи таки дійсно мірою всіх вартостей є польськість?

dem Augenblick, als die Union von Brześć zustande kam, trieb der heil. Stuhl seine Willfährigkeit der ruthenischen Kirche gegenüber aufs äusserste, indem er nicht forderte, dass das obligatorische Zölibat dort unmittelbar eingeführt werde; eine Wertschätzung, die um so mehr eingeschätzt werden sollte, als dies sofort nach dem Trienter Konzil geschehen ist. Man gab sich wohl so scheinbar berechtigten Hoffnungen hin, dass die religiöse Wiedergeburt die halbtote ruthenische Kirche mit der Zeit von selbst zur Einführung des obligatorischen Zölibats veranlassen werde. Und diese Erwartungen wären vielleicht in Erfüllung gegangen, wenn die vom östlichen Schisma (dem orthodoxen) der drohenden Gefahren, ebenso wie später jene des verschleierte Schismas (Josefinismus) die Wiedergeburt des unierte Klerus nicht verhindert hätten“ (162).

Без обов'язкового цілібату не буде міг католицізм запусити глибшого коріння в нашій Церкві: „Das Zölibat war dem Bysantismus ebenso verhasst, wie der Cäsaropapismus sein Wesen ausmachte; hier liegt der tiefe Abgrund, der den christlichen Osten von dem Westen scheidet¹⁾. Und deshalb wird nie der katholische Charakter der unierte Kirche sich wirksam befestigen und darin tiefe Wurzelschlagen können, solange die Ehe der Geistlichen als Bollwerk ihrer bysantinischen Traditionen, vielleicht selbst ohne Vorwissen seines verheirateten Klerus, dienen wird“ (163).

Про національність нашої Церкви: „Es ist dies eine einzige nationale Kirche, die nicht eine „Staatskirche“ ist. Eine „abgesonderte Kirche“ — die einzige, die einen Bestandteil der universellen kathol. Kirche bildet — bleibt sie trotzdem eine nationale Kirche, die sich über die Grenzen einer einzigen Nation nicht ausdehnt²⁾ und da es ihr vollständig an Elementen gebricht, die irgend eine Möglichkeit einer solchen Ausdehnung bieten könnten“ (164).

Автора лютить, що наша Церков служить як забороло против Поляків: „Auf Grund dieses einzigartigen ausnahmsweisen Charakters gewährt die ruthenische Kirche dem Nationalleben ihrer Gläubigen eine Stütze von unschätzbarem Wert. Und deshalb hat jeder galizische Ruthene, dessen nationales Bewusstsein erwacht ist, für sie eine tiefe Zuneigung. Es ist daran gelegen, dass Russland das ruthenische

¹⁾ Се хіба лиш „польська“ правда! Адже монахи східної Церкви так само не женять ся, як монахи західної Церкви, а прецінь між ними також лежить „der tiefe Abgrund“! Самі „форми“ ще не всілі витворити духа!

²⁾ Автор в унесенню против „Русинів“ звичайно забуває весь світ. — А деж Румуни гр.-кат.? Маляри? Хорвати? В ноті до наведених слів автор наводить: „Die bulgarische — (отже лиш про ту автор знає?) — Katholisch-unierte Kirche, die nur eine geringe Anzahl von Glaubensgenossen zählt, steht mit der ruthenischen (griechisch-katholischen) Kirche in gar keinem Zusammenhange“. — А в якій же звязи стоїть польська католич. Церков н. пр. з іспанською?!

Element nicht aufsaugt: da kommt der „unierte“ Charakter seiner Nationalkirche in Betracht, die ein Bollwerk gegen die „russische Gefahr“, gegen die schismatische Propaganda bildet oder bilden sollte. Doch was der Ruthene noch mehr in der Eigenart dieser Kirche einschätzt, ist der Umstand, dass sie ihm erfolgreich als defensive und zugleich aggressive Waffe in seinem Kampfe gegen das Polentum dient“ (164).

Лютить автора, що навіть наші недовірки є привержені нашій Церкві (о! колиб се так дійсно було!) „Doch ist diese Kirche instinktiv den Volksmassen so teuer, so ist sie es nicht minder den Intellektuellen, mögen sie gläubig sein oder nicht. Die Ungläubigen sind ihrer nationalen Kirche als solcher zugetan, weil sie ihre Eigentümlichkeiten als eine von unvergleichlicher Wirksamkeit ausgestattete Triebkraft in dem politischen Kampf auffassen, den sie unglücklicher Weise nicht aufzugeben gedenken“ (!) — (166).

Про релігійне непросвічене нашого народу; про священників, що вистерігають ся, щоби поучати народ о значіню примату в Христовій Церкві, про святих нашої Церкви; і т. д. „Das ruthenische Volk, wenig in religiösen Dingen belehrt, betrachtet den „polnischen“ Glauben als etwas von seiner eigenen Religion vollständig Verschiedenes.*) Es ist überflüssig zu sagen, dass es sich durchaus nicht um dogmatische Probleme (das Filioque usw.) kümmert, auf deren Gebiet es sich mit dem Glauben seiner polnischen Nachbarn vereint und vor seinen schismatischen Landsleuten in der Ukraina geschieden befindet, ohne sich darüber Rechenschaft zu geben. Es weis mehr oder weniger, dass in Rom der „r y m s k i j p a p a“ residirt als sichtbares Haupt der wahren Kirche — es weiss vielleicht, dass der Papst „Lew“, „Pij“ oder „Wenedykt“ heisst — aber ausser dieser Einzelheiten hütet man sich wohl, es zu sehr darüber aufzuklären, was die Autorität des heil. Stuhls betrifft, weil dies seine Gefühle für derjenigen, der hier auf Erden den Heiland vertritt, lebhalter gestalten könnte.**) Das könnte ihm den „unnützen“ Gedanken einflössen, dass die religiösen Zeremonien, die in „p lnischen“ Kirchen — jenen des lateinischen Ritus — vollzogen werden, die er stets gewissermassen mit Misstrauen betrachtet, denselben Wert hätten wie die Liturgie seiner eigenen Zerkwas, da der lateinische Ritus jener des Stellvertreters Christi ist. Der auffalende Unterschied im Ritus und der Sprache zwischen dem Gottesdienst der „polnischen“ ledigen Geistlichen und dem seiner eigenen verheirateten Priester, die von ihren Familien umgeben sind: das ist es, was seine Einbildungskraft

*) В тій самій мірі (та о много з більшою нетерпимістю) польський народ уважає „руську“ віру чимсь вповні відмінним від своєї релігії!

**) „Лжи, та міру знай!“

und sein Herz so mächtig beeinflusst. Und noch mehr als all dies; der Unterschied im Kalender, der ruthenische „alte Stil“ und der neue „polnische Stil“. Wenn der Ruthene die Polen Weichnachten dreizehn Tage früher feiern sieht, Ostern, Himmelfahrt, Pfingsten oft sogar einen Monat früher, so fällt es ihm sehr schwer, sich mit dem Gedanken zu befreunden, dass es trotzdem „derselbe“ Glauben ist. Er sagt das Glaubensbekenntnis her, er wiederholt den Artikel der Gemeinschaft der Heiligen, doch er wird nur zu gut gewahr, dass die „Polen“ sich durchaus nicht um seine Lieblingsheiligen — Wasyl, Ilia, Mitrophan, Paraskewia — kümmern und ganz andere, ihm vollständig fremde verehren, so den heil. Franziskus, den heil. Ludwig, den heil. Kasimir, die heil. Therese. Und die Kommunion unter einer Gestalt!...“ (165—166.).

По вервицю зосібна: „Fordert man ihn (нашого селянина) auf, den Rosenkranz zu beten, so ist das ein Verbrechen der religiösen Majestätsbeleidigung, das die Polen ersonnen haben um die ruthenische Kirche zu „latinisieren“ (166). *)

Про безбожність нашої інтелігенції („Intellektuellen“!): „Finden sich die kathol. Elemente unter den ruthenisbhen Intellektuellen seit einer Zeit in der kleinen Zahl der Anhänger des nunmehr eingegangenen Ruslan organisiert, so besteht der ganze Rest dieser Kreise mit wenigen Ausnahmen nur in (unierten) N a m e n s k a t o l i k e n, die prinzipiell gleichgültig oder feindlich der Kirche und selbst dem Christentum gegenüberstellen. Der Indifferentismus überwiegt in der jetzt im Aussterben begriffenen Generation — die feindlichen Gefühle und Aussagungen gewinnen Oberhand in derjenigen, auf die geutzutage die Leitung der nationalen Bewegung übergeht. — Es ist sicher keine ruthenische Spezialität, dass gerade dieses Milieu (Advokaten, Ärzte, Beamte), einen für die Eroberungen des Unglaubens empfänglichen Boden darstellt. Ist dies doch eine allgemeine Erscheinung, die seit mehr als einen Jahrhundert feststeht. Doch dürfte man nicht zu sehr Optimist sein, wenn man behauptet, dass anderwärts in den Kathol. Ländern — und ebenso in Galizien unter den Polen — die religiöse Wiedergeburt in diesen Kreisen unleugbare Fortschritte macht; überall treten die Gegensätze — Religiosität oder Unglaube — im allgemeinen immer schärfer auf. Der ruthenische, „ukrainische“ Boden erscheint bis nun davon kaum berührt; dort geht der ehemalige, vielmehr wohlwollende Agnostizismus unter und der Radikalismus jeder Färbung, der sich der Intelligenzkreise bemächtigt, verbreitet dort den Unglauben in einer geradezu erschreckenden Weise“ (167—168).

Про наглядну безбожність нашого жонатого клиру: „Doch die am meisten beunruhigende Erschei-

*) Здаєсь, що в тій річї ані один наш селянин не є так неприємний, як п. Смолька!

nung, die die Zukunft mit gewaltigen Gefahren bedröhrt, ist, das der Unglaube augenscheinlich sich in den Reihen des verheirateten Klerus verbreitet. Indem ich diese Worte auszusprechen wage, weiss ich ganz gut, dass ich mich einer unverzeihlichen Leichtfertigkeit schuldig machen würde, eine solche Behauptung aufzustellen, ohne ihre Richtigkeit verantworten zu können. Es handelt sich jedoch um eine notorische von gesinnungsfesten Katholiken unter den Ruthenen vielfach beklagte Erscheinung, über die es unmöglich ist sich hinwegzusetzen, wenn man diesen Gegenstand berührt.

Im Laufe der letzten Jahrzehnte hat sich auf dem psychischen Boden der ruthenischen Priesterfamilien Galiziens eine tiefgreifende Umwandlung vollzogen. So abfällig man auch im allgemeinen über die Einwirkungen der Priesterehe auf das religiöse Leben der unierten Geistlichkeit urteilen mag, so ist doch nicht in Abrede zu stellen, dass man in diesem Milieu noch etwa vor einem Menschenalter nicht selten recht sympathischen Charakterzügen begegnete, die mitunter lebhaft an die echte, anspruchslose Frömmigkeit der deutschen Pastorenfamilien älteren Datums erinnerten. Dieser Typus gehört wohl heutzutage zu äusserst seltenen Ausnahmen“ (168—169.)

Про безбожність священничих синів і доньок: „Seit dem die Ideen Dragomanows auf sämtlichen Gebieten des nationalen Lebens dem Ukrainismus ihr markantes Gepräge verliehen haben, sind die „ukrainischen“ Schülerheime, deren Zahl in der letzten Zeit von Jahr zu Jahr immer mehr heranwuchs, zu wahrhaften Pflanzenschulen des Unglaubens geworden. In diesen Anstalten geniesst die Jugend der Priesterfamilien ihre Erziehung und man kann sich leicht vorstellen, wie dies zumeist auf das elterliche Haus der jungen Priester:inne und Priestertöchter zurückwirkt. Was noch von alter Religiosität in den Pfarrhäusern zurückgeblieben ist, wird nur zu oft durch den „pädokratischen“ Einfluss der jungen Generation weggefeht. Die Zöglinge der Schülerheime ohne aus dem väterlichen Hause feste religiöse Grundsätze mitgebracht zu haben, werden in diesen Anstalten für den streitenden Unglauben um so leichter gewonnen, als es jungen Burschen und Mädchen so schwer fällt, der Versuchung einer wohlfeilen „Aufklärung“ zu widerstehen, indem sie sich über die Nacht die Ideen eines Haeckel oder Ostwald aneignen, und je weniger sie ernste Bildung besetzen, desto entschiedener suchen sie den Mangel derselben durch Hervorkehren ihrer „monistischen“ Überzeugungen zu ersetzen. Die Ferienzeit genügt nun grossenteils der „aufgeklärten“ Jugend, diese Marke der gewonnenen Bildung dem elterlichen Hause aufzudringen, und sie fühlt sich erklärlicher Weise zu einer solcher Aufklärungsmission um so wirksamer hingezogen, als sie dazu durch das Tagewerk des väterlichen Berufes, das sie anwidert, herausgefordert wird. Erscheint ihr doch die

offenbarte Religion als alter Plunder von Unwissen und Aberglauben“ (169—170).

Про безбожних питомців дух. семінара — священничих синів: „Dies hindert nicht im geringsten viele Jünglinge dieser Denkungsart, dennoch das väterliche, grossväterliche, urgrossväterliche Handwerk (!) zum Lebensberuf zu wählen, wodurch ihre Weltanschauung in die Seminäre verpflanzt wird. Wie viele gibt es unter ihnen, welche nach Absolvierung ihrer theologischen Studien und nach bestandenen Prüfungen die „Zeremonie“ der Priesterweihe über sich ergehen lassen (!!), weil dies ja zur Ausübung Ihrer Handwerks (!) unerlässlich ist? Man behauptet, dass manche solcher jungen Geistlichen, die mit ebenso ungläublichen Frauen(!) — Zöglingen weiblicher Internate — verheiratet sind, nur allmählich im Laufe ihrer geistlichen Amtswaltung ihren Glauben im Verkehr mit ihren bäuerlichen Pfarrkindern wiedererlangen. Man braucht in der Tat nur die Einzelheiten des Prozesses Miroslaw Siczyński, des Mörders des Grafen Andreas Potocki, zu verfolgen, um sich über die in jenen Häusern herrschende Atmosphäre, aus dessen dieser unglückselige junge Mann — Sohn, Enkel, Urenkel verheirateter Geistlicher... — hervorgegangen ist, im klaren zu sein. Und mit welchem Heiligenschein wurde diese Familie Siczyński in dem ganzen „ukrainischen“ Lager nach dem vollzogener Attentat umkränzt: lauter Helden und Heldinnen.“ (470.)

Звісний стрейк українських питомців в дух. семінари в 1912. р. — ту солідарну демонстрацію проти питомців москвофілів — п. Смолька представляє яко „ребелію“ (!) — (надовязуючи до слів „weil dies ja zur Ausübung ihres Handwerks unerlässlich ist?“): „Kurz vor Ausbruch des Krieges sah sich der Metropolit gezwungen, die Schliessung des unierten Seminars in Lemberg anzuordnen, um gegen von rebellischen Geist angehauchte Mbnifestationen zu reagieren, wie auch, um das Institut bei seiner Wiedereröffnung v. n den gefährlichsten Elementen zu befreien“ (170. nota).

Навіть церковно-славянський язык маловажить п. Смолька, в добрій мірі глумить собі з него.

Називає вів сей язык „штучним“, „амальгамом“ ріжних (первісно-) с авянських нарчий.

Находять ся в тім язиці численні „скаменіня“ „проблематичної вартости“, що полягають „на простім незрозуміню або на хибнім перекладі“. Для приміру наводить автор два такі „скаменіня“: „православе — православний“, котре — після грецького оригіналу *орѣodoxos* — повинно би бути „правовіре — правовірний“. „На подібний спосіб переиначено змісл ангельського привіту. Імператив *χαίρε* в грецькім дістав значіне „Будь здорова“ (як в латинськім Ave), але *χαίρεν* значить „радувати ся“, і тота щоденна молитва всіх християн в старославянськім зачинаєсь — як і в устах звиш 100 міліонів „ортодоксійних“ Славян — словами „Радуй ся

Маріє. *) — „Eine recht interessante Beleuchtung der „Wohltat des Inventars“, der so vielen Slaven mit dem problematischen Vorteil ihrer nationalen Liturgie zugefallen ist. Diese beiden Beispiele sollen genügen; man könnte deren eine ganze Menge anführen (стр. 323. nota).

*

Хвалить п. Смолька тільки Преосв. Хомишина — (особливо за введене григоріянського календара), а з цивільних радника двору А. Барвинського. Та і се не без застереження. Де Преосв. Хомишин показався замало вигідним для Поляків, там і ему автор не забув досолити. Про спільне пастирське послане наших всіх трех єпископів при нагоді убийства графа Потоцького Січинським п. Смолька так висказується: „Und noch eine sehr traurige Erscheinung: in einem Zirkularschreiben des ruthenischen Episkopats — ein Dokument auf fallender Schwäche (!) — war fast nichts anderes zu finden als ein schüchternes Anrufen des fünften Gebotes“. (113.).

*

*

*

*) Не заперечуючи висновків автора при тих примірах, котрі підносять, звертаємо увагу на се, що навіть в такій „ідеально совершенній“ мові, як польська, котра прецінь не є „амальгамою“, якраз на сім місці с. е. в ангельським привіті знаходить ся далеко мізерніше „скаменіне“, чим в церковнославянській мові. *Χαίρε* переложене в польським на „Zdrowaś“ (= Ти єси здорова), отже навіть характер привіту затертий! А хочби се мало означати „Bądź Zdrowa“ — то так може витати кума куму, але не ангел Пречисту Діву. „Радуй ся Маріє!“, як се знаходить ся в церковнославянським переводі, без сумніву як найкраще віддає змісл цілої місії ангела благовістителя. А що такий переклад не покривається цілковито з грецьким оригіналом, то ще не є страшним промахом. Передовсім: ангел не говорив до Преч. Діви по грецьки; отже тут ходить головню о змісл, а не о буквральність. По друге: Кожда мова має декотрі такі свої спеціальности, котрі годі як найточнішє (strictissimo sensu) віддати в иншій мові. Особливож в грецькій мові є численні такі спеціальности. Най п. Смолька спробує в польським віддати слова н. пр. *eucharistia*, *dogma* — та, розуміється, не дескрипціями, але одним словом.

Отже не задля „простого незрозуміння“, але задля перекладових трудностей опинились в церковнославянській мові деякі дрібніші неточности. (Так „*orthodoxos*“ не є то саме що „правовірний!“ — „*doxa*“ не є то саме, що „віра!“ Поправним може було би „правомісний“, та се якось вульгарно звучить!).

Алеж подібні неточности знаходять ся також в латинських перекладах грецьких оригіналів. Так н. пр. *logos*, котре в грецьким мало подвійне значінє: слово і думка, понятє (logical), на початку євангелія св. Івана переложене через *verbum* („*in principio erat verbum*“); *logos* на сім місці без сумніву має значінє „думка“ а *verbum* в латинській мові сего значіння не має, отже тут і не віддає его. Так само річ маєть і з церковнославянським перекладом!

Та з тої причини ще не можна глумити собі ані з латинської мови ані з церковнославянської — а ще менше з тих, котрі молять ся вищими мовами! Отже „*Wohltat des Inventars*“ може собі п. Смолька сходити до власної кишені.

Ось, в яким світлі представив нас перед цілим світом Поляк! Та се міг зробити тільки Поляк! Що ж то помагає, що він на кождім місци пописуєсь своїм „повним“ католицізмом? Адже сей „повний“ католицізм — се у него тільки „ein Schild, und zwaz eines von sehr grellen Farben“! I „Słowo Polskie“ все тим „шильдом“ пописувалось, а так само нас описувало!

(Дальше буде.)

Обовязки нашого духовенства в теперішню тяжку по у на харитативнім поли.

(Реферат о. Ст. Білінського виголошений на соборчику в Жовкві дня 6 цвітня 1917.

„Иже аще хошетъ въ васъ вѣщ-
шій быти, да будетъ вамъ слуга: И
иже аще хошетъ въ васъ быти ста-
рѣй, да будетъ всѣмъ рабъ“.

(Марк. гл. 10 зач. 47).

Читаємо в 5 ту неділю св. великого посту в Евангелію Марка: „Хто хоче між вами бути висший, нехай стане вам слугою, так само хто хоче між вами бути старший, нехай всім буде рабом“. Ось нам коротка, але ясна, єдино мудра відповідь на те питанє, яке на чолі ставить ся нашого реферату: Які є обовязки і задачі нашого духовенства в теперішню найтяжшу і найсумнійшу хвилю на харитативнім поли? З тої иричини, що питанє се відносить ся в першій мірі до нашого патріотичного і високо-геройського українського духовенства, так кождий священник, як що він по правді і по совісти рад-би сповнити нині найкрасше свої обовязки зглядом Бога, зглядом церкви і свого народа на поли харитативнім, нехай шукає примірів для себе в своїй душпастирській праці в нинішню пору виключно в небеснім своїм Учителі Христі.

„Иже оубо азъ оумыхъ ваши нозѣ, Гда и оучитель, и вы должни есте другъ другъ оумывати нозѣ. Образъ ко дахъ камъ да, ажеже азъ сотворихъ камъ, и вы творите. Яминь, аминь глаголю камъ: ижеже ракъ колий Гда своего, ни посланникъ колий посланного Его. (Мат. гл. 26. чач. 107).

Так говорить Христос до своїх учеників в найтяжшій для себе хвилі. Або в причті про милосерного Самарянина,

чи не соромно нам стає із задлятого, нехай і жидівського священика, все таки священика, що чуючи стони і зойки обідраного, збитого, на пів живого, нещасливого чоловіка, через розбійників киненого і полишеного серед ліса, не уважає за вмістне пійти до того чоловіка і подати йому як ближньому і братови своєму харитативну, самарянську поміч?

Та в тій причті священик той може бути як так оправданий тим, що в серци його не тліло ще правдиве і могутнє світло Евангелія і Христової віри, то нинішній, новозавітний, а ще до того католицький священик ніяк не міг би бути оправданий, наколи би він пішов слідом того жидівського священика і замкнув свої очі, свої уші і своє серце на зойк і біль християнських душ, на плач християнських дітей і невинних, воєнних сиріт, вдів, інвалідів, на браки, тягарі і недолю християнської, вірної, католицької пастви і нерадиво йшов своєю дорогою, маючи на оці лиш свої личні, семейні або що найсумнійше вийшлоби, свої егоїстичні, значить, самолюбні цілі. Від такого священика кождий з відразу відвертає би свої очі. Се противило ся би тай в цілковитий розріз йшло би з високим післанництвом, з високою задачею і цілою та достоїнством душпастирського високого і ідейного звання.

Кождому з нас дав Бог якесь порученє, якийсь мандат, чи там задачу до сповнення і не лиш священик, але і кождий член Христової Церкви мусить після всіх своїх сил виповнити вложений на себе обовязок від Бога в свій час і в своїм місци, коли не хоче колись як Евангельський лінивий слуга, що закопав свій талан в землю, відповісти за се перед Богом.

А щож говорити нам тепер про священика? Пригадаймо собі от-хочби на ті почесні назви, якими нас священиків охрестив і кличе народ і які приймили ся в Христовій церкві тут на землі:

1). Ми душпастирі т. є. співробітники Христові. Ціль наша пасти т. є. шукати за всім тим, що потребує душевного і тілесного поратунку від нас, ратувати тих, що задля якої небудь причини гинуть і пропадають.

2). Ми світлом для світа т. є. ми маємо право рядити днем і нічю. Серед дня мусимо бути більшим свічником і сильнішими керманичами світла віри від самого сонця на небі, а серед ночі маємо розганяти мрак недовіря і роспуки в людстві.

3). Ми маємо бути сіллю землі на те, щоб зберігати народні гарні, християнські чесноти та дсбрі обичаї від зіпсутя. Засівати християнську любов і практично примінювати її там, де голод і холод, де брак і недостаток, звідки долітає плач, роспука і наріканє, де верх бере пристрасть і похоть, де свою гниль заносить роспука. „Бо як сіль зві-

тріє, чим осолить ся тоді"? питає нас наш Божественний Спаситель. Значить се: Коли ми священники занедбаємо той святий наш обов'язок поспішити з наукою, розрадою, помічю, там, де нас потребують, де за нами оглядають ся, як сіль звітріє, так що стане ся з народом тоді? Відповідь страшна! Лучше би нам уши замкнути, щоб не почути її. Але ні! Уший нам затикати не вільно, як довго в наших руках небесний лік і небесна сіль. Тому ми мусимо тямити, що нам слід працювати не лиш над усовершенем себе, над забезпеченем свого дочасного биту, але так само, а може ще і більше нашим обов'язком є — мати старане про „менших“ наших братів! Св. Іван Золотоустий говорив: „Хочби ти голодом морив ся і попівем, як черв'як кормив ся, хочби ти співом днем і нічю заливав ся, а нікому до нічого не придав ся, нічого великого ти не робиш“! Тому і Христос до св. Петра говорив: „Як ти мене любиш, паси вівці мої!“ Не говорив Христос: Як ти мене любиш, моли ся лиш, або: повір мені, або що инше, лиш: паси вівці мої. Ясним, як бачимо самі, виходить образ правдивого Христового душпастиря, як і обов'язків його.

4) Душпастирі як духовні вітці не є то люди марної земської слави, що робилиб лиш про людське око, для розголосу, ні не є вони суспільні колоди, що шукалиб лиш поживи при престолі, ні, се клерос (вибранці божі) „in sortem Domini vocati“, значить покликані до Божої, не марної людської служби для матеріяльних, низьких, людських, егоїстичних цілей, до місії Христової і тому понад всі стани вивисшені ради тої високої місії, того святого труду і праці, що є впливом їх звання.

5). Через свячення і юрисдикцію вони суть „signati in Spiritu Sancto“, зн. назнаменовані печатю св. Духа і тому вони в устах вірного народа суть прибраними і дорогими духовними вітцями. При помочи св. Духа і його св. плодів мають трудити ся над образованем людського духа і людського серця, гоїти рани і усувати біль, що загніздив ся в нутрі людського серця і в нинішних тяженьких часах.

Всі спосібности, всі талани і всі сили наші, якими нас Бог в своїй ласці і великим своїм милосердям наділив, винні ми нині ужити на славу Бога, на будову його царства тут на землі, на добро наших ближніх, головно на добро нашого дорогого, зруйнованого українського народа. І так: Коли у вас, Дорогі мої Вітці і Братя, є сила слова, так відтворюйте свої уста і учіть. Учіть всього, що Христос говорив і чого народ від вас хоче в нинішню тяжку для него хвилю. Народ наш любить божє слово, і як здоровий і чистий воздух кожде слово гарної, божої науки приймає і втягає в себе, дихає ним, тішить ся і благословить такого священника, який не скупить, не скриває божого сло-

ва перед ним. Коли у вас є дар знання, не пригашуйте його мовчанкою, але так само в церкві в часі вечірних катехизацій, в школі на годинах релігії, в хаті, в читальни працюйте над тим, щоб наш народ вирвати бодай з морального стану убожества, як не в силі йому ми помочи в поліпшенню його матеріяльного положення. Нині належить будити народ і впливати в тім дусі, щоб він реагував на гнет і неволю, щоб він почув свою гідність і людське достоїнство, щоб легальними і правними, божими і людськими дорогами йшов, прямував до солідарної, скупленої, відпорної праці, щоб перестав почувати себе на рідній своїй землі і в своїй таки хаті наймитом і пастухом, але щоб як інші, числом менші народи, забавив своєї незалежності, свого визволення і воскресення. А средства, що ведуть до тої високої ціли, се молитва, привязане до своєї уніятської або католицької церкви, до свого гр.-кат. обряду, просвіта, значить рідна школа і книжка, праця, моральність, ощадність, тверезість, і що наважнійше солідарність і карність. У кого є дух молитви, той нехай молить і благає безвплинно небо, щоб роси Божої ласки зросили бідний наш народ, щоб боже милосерде відіймило ту чашу горя від того Народу, який як Божий Син глядить без нарікання на Го лго фту і падає крок за кроком під своїми хрестами на тернистій своїй дорозі. Кому ж дав Бог земське багатство, гріш, нехай візьме лиш стільки з того, що йому дожитя потрібне, а рештою нехай поділить ся зі своїми потребуючими братами.

Нехай тим чином кладе трівки, реальні підвалини не одним словом лиш, не пустою фразою, що він любить народ, не одною лиш охотою, але чином. Нині час твердий і немилосерний. Котить зі собою страшну ляміну, і сіє огонь і смерть, палить, нищить, дусить і губить все, що стріне по дорозі, чи-ж в такій хвили вистане слово або охота?... Ні! Non verba, sed facta!... Такий наш клич.

Zeit und Stunde Kommt vom Gottes Munde! Так...

В історії українського народу наше духовенство та й наша рідна церков відгравали все найвизначнішу роль. Українські духовники все стояли на переді, навіть у княжій добі і в княжих хоробах. Українські духовники все були свічником, правдивим Христовим і щиро народним свічником в всіх часах і хвилях — долі чи недолі — нашого народу. Позиція ся і вплив наш, яким ніяке в світі духовенство не тішить ся в народі, завдячуємо ми нині як раз тій вкоріненій, святій, народній традиції і історії. Се так сказати-би нам галицьким, утертим вже терміном, наш історичний стан посідання. Сей наш стан посідання в народі

Ноя замкнемо ся може в нашім кораблі новозавітній Церкві, щоб не почути народного зойку і щоб не подати йому помічної нашої руки? Ні, сто разів ні!... Хоч би ми самі мали з народом потонути і піти на дно пропасти, краще з ним як без него...

Тому рішаємо нині: Ідучи слідом наших предків, українських духовників зобов'язуємо слвом священничої честі не опускаєти нинішню тяжку хвмлю свого рідного, дорогого, українського народу, але після змоги і всіх людських сил ратувати від загибелі наш народ, в першій же мірі тих, що найскорійшій в теперішню пору потребують від нас помочи, а то сироти і евакуовані.

З тої причини, що в нашім вповіті і на поли шкільництва є слідний великий застій, який в будучности готов на нас страшно відбити ся, для того і на се в тім рефераті вказати уважаю своїм святим і народним обов'язком.

Сказано висше: В минувшині наші українські духовники тішили ся в нашім народі великою повагою і великим впливом. Їх імена перейшли навіть в історію рідного українського народу, або іншими словами: український народ як найкраще відвдячив ся їм широю пам'яттю і теплим спомином. Тай було за що! Українські духовники не лиш голосили Боже слово, не лиш правили, хрестили і сповідали, але при церквах закладали братства, шпиталі, заходьонки, школи а то і друкарні. Вони були справді народними *par excellence* свічниками і все держали міцно свою руку на живчику народного, духового життя тай дбали про се, щоб народ не остав без інтелігентних првідників і пастирів. Вони за границю висилали спосібніших: до Італії, Франції, в Польщу або в Німеччину.

А так само і ми, нинішні духовники, як не хочемо пропадати марно разом з нашим народом, мусимо викресати із себе огонь любови до рідного народу і мусимо подбати заздалегідь про рідну школу, про бурсу, про сирітський захист і в нашім повіті.

Тим чином прийшли ми до того, що назвати можемо реальною і необхідною потребою повіту. Кождий з нас згодить ся певно зі мною в тім, що перша поміч належить ся сиротам. Справа ся заняла тепер уми і серця усіх без розбору. Про ню писато ся у нас дуже много, а се знак, що є вона на часі і що є актуальною і пекучою. І се повинно вистарчити нам. Виставили би ми собі не аби який пам'ятник, наколиб ми спільними силами, спільними руками і спільними лептами — добровільними складками, збірками по громадах, в церкві і поза нею, добровільним оподаткованєм — здвигнули в Жовкві „Український Сирітський Захист ім. Дорогого нашого митрополита гр. Андрія Шептицького“.

Ось се клич, ось се ідея, для якої я, як Христовий слуга, присвячую отсей мій реферат. В той спосіб сповни-либи ми як герої Апостольської ревности заповідь Христову, одну з найкрасших, записану в Євангелію св. Марка в IX. гл. 36, де читаємо: „И приймъ отроча, постави є посреда ихъ; и оземъ є, рече имъ: Иже аще єдино такокихъ отрочахъ прииметъ ко іма мое, мене прииметъ; и иже мене прииметъ, не мене прииметъ, но пославшого ма“.

Свщ. Олександр Коренець.

Церков святої Варвари

у Відни I., Postgasse 8.

Коли проминули перші орґії Лютеранізму, прийшло вскорі знов до окатоличеня Австрії а з окрема Відня, до чого між другими в значній мірі причинили ся — завдяки ревній праці ОО. Єзуїтів і других Чинів, численно тоді закладані церковні братства й всякі релігійні товариства. Так зістало також — через Єзуїтів Михайла Спезія, Івана Бапт. Косту і Христофора Пеззана в р. 1565 заложене та ревно поширюване і через найвисші стани а навіть короновані голови, як побожна королева французька Єлисавета, вдовиця цісарська Марія, жінка Максиміліяна II. і. і. попиране братство св. Варвари, що її здавен давна звали покровителькою вмираючих.

Такі братства стрічаємо також між єзуїцькими конвікторами у Відни вже в р. 1573 а вслід за тим і каплиці конвікторські під іменем тої Святої. Як така конвікторська каплиця св. Варвари була виставлена — інішня гр. кат. церква*) св. Варвари у Відни, ректором Єзуїтів ф. Герцогенбург в р. 1652 і від неї став відтак конвікт називати ся Barbareum — Das Barbarastift.

Той конвікт разом з каплицею призначила цісарева Марія Тересія декретом з дня 7. жовтня 1775 (Hofdekret ч. 2469) на основану нею гр. кат. семинарію**). А що се-

*) Geschichte der Stadt Wien, ed. von Alterthumsvereine zu Wien 1914. V-ter Bd. S. 244—436.

**) Zschocke, Die theologischen Studien und Anstalten, Wien, 1894. S. 546—547.

минарицька каплиця находила ся при вході до конвікту і мала отвертий вступ від дороги, то в коротці стали до неї заходити на богослуження й гр. кат. урядники та жовніри, стаціоновані у Відні, як і приїзші. Коли ж цісар Йосиф II. зніс Barbareum — основуючи місто того генеральну семинарію у Львові, здавало ся вже, що віденські гр. кат. лишать св своєї каплиці, котра вже стала ся їм потрібною. Та на просьбу бувшого префекта розв'язаного Barbareum, відтак крижовацького крилошанина Атаназія Гоздановича і крижовацького єпископа Василя Божиковича — цісар, оглянувши дня 15. цвітня 1784 сю каплицю, призначив її декретом своїм з дня 20. цвітня 1784 на парохіяльну церков*) для католиків грецького обряду всіх народностей, з тим, що має вона отримати свою дотацію з фонду релігійного низшо-австрійського — застерігаючи собі право патронату; в наслідок того цісар іменує пароха на предложене галицького Митрополита.

Юрисдикцію в духовних справах над сею парохією — через довгий час спірну, так як о се старали ся єпископи з Крижовача і Мункача та галицький Митрополит, признав вкінці цісар Франц I. декретом з дня 28. червня 1828 львівському Митрополиті.

В дисциплінарних відносинах підлягає духовенство парохіяльне на основі декрету двірської канцелярії з дня 8. червня 1819 безпосередно віденській кн. арх. Консигорії.

Що тичить ся території сеї парохії — постановлено декретом цісарського правительства з дня 10. лютого 1815, що парох св. Варвари виконує звичайну юрисдикцію парохіяльну над всіма внутр ліній Відня замешкали гр. кат. австрійськими підданими; однак також, коли хто з гр. кат. мешкаючих поза лініями Відня зажадає его духовної послуги, він є обов'язаний її сповнити, та ніхто не сміє ему в тій мірі робити яку небудь перешкоду. На тій підставі виконує парох св. Варвари парохіяльну юрисдикцію не лиш у Відні й поза Віднем, але також у всіх австрійських краях поза Галичиною.

Відтак, коли цісар Франц в р. 1803 оснував конвікт (das Wiener Stadtkonwink) для клириків обох обрядів з всіх дієцезій — призначаючи в ній для гр. кат. 15. місць — служила церков св. Варвари рівночасно і для питомців, а кожодочасний її парох мав zarazом певного рода нагляд над ними і урядово мав доносити про їх поведене Митрополитову Ординаріятові у Львові, голосив їм спорадично на уки духовні — чого доказом дотичні еляборати, що нахо-

*) Protocolum officiosiorum et privatorum quoad Ecclesiam gr. kath. ad. S. Barbaram Viennae. Fol. I. v. Pfarr-Archiv Nr. I. Pf.

дять ся в актах парохів і т. п. — хоть сам конвікт стояв під управою ОО. Піяристів*).

Також, коли — вкортці по знесеню цісарського конвікту — цісар Франц Йосиф I., завдяки ревним заходам наших єпископів, постановою з дня 11. серпня 1852 оснував у Відни Центральну семінарію (Central-Seminar), служила знов парохіяльна церков за семінарицьку і ректором семінарії став тодішний парох св. Варвари, Д-р Спірідіон Литвинович а духовником сотрудник Николай Наги.

Від часу розв'язання Центральної семінарії в р. 1893 є церков св. Варвари знов лиш церквою парохіяльною й називається ся: Pfarrkirche der Centralpfarre zu St. Barbara, in Wien.

Однак та колишня каплиця св. Варвари втратила дуже багато при перебудові давного конвікту на нинішні державні будинки, що в них містить ся головна почта і міністерство торгівлі. Тоді також був намір розібрати її, а католикам гр. обряду дати якусь невеличку церковцю на Leopoldstadt нині Praterstrasse. Відтак було вже рішене поставити в сусідстві ОО. Домініканів для гр. католиків нову парохіяльну церков враз з помешканєм для священників, що однак тоді на — жаль, не стало ся. В часі перебудови конвікту була церков через довгий час замкнена а богослуженє відправляло ся тимчасом в поблизькім костелі ОО. Єзуїтів, аж в р. 1850 зреставровано її і віддано знов до ужитку гр. кат. вірних.

Послідна реставрація церкви (і то дуже поверховна) мала місце в р. 1873. Теперішня церковця, хоть в добрім місци — бо в осередку міста положена є однак за мала для віденських гр. католиків та вояків й приїзжих, до того темна й вохка; над церквою є бюра міністерства а над ними маленька вежа з годинником.

Приходства нї вікарівки нїколи не було; парох мешкав в приватнім домі, недалеко церкви а сотрудник на передмісті; коло церкви помешканє in natura мала лиш служба церковна. Коли ж основано центральну семінарію, дістав парох, як ректор помешканє в семінарії а сотрудник, як духовник. Від часу знесеня семінарії знов як парох, так і сотрудник мешкають приватно; коло церкви не мешкає вже нї служба церковна тому, що всі убикації займає там міністерство. Паламар мав зразу 100 зл. річної платні, нині має 800 кор.; дяки мали крім помешканя in natura річно по 250 зл., відтак по 400 зл., нині має перший дяк 1.500 кор. річно і 800 кор. на помешканє, а другий разом 1.500 кор.

*) Може завдяки сій традиції оказали ся ОО. Піяристи, а зокрема парох Всч. о. Pphon при Marie Treu, Wien VIII., так гостинними для наших священників, що позволяли їм правити Служби Б. в часі diaspora 1914, 1915, 1916, 1917, та й молодіж української семінарії при Alibertgasse, мала там через 2 роки свої шкільні богослуженя.

4. Іван Фогарасси, пресвітер Мункачівської дієцезії, був парохом від р. 1820; в р. 1827 іменований почитним крилошанином львівської капітули; помер у Відні в р. 1834.

5. Петро Паславський, з Перемиської дієцезії; зразу був сотрудником при св. Варвари, відтак завідателем а в р. 1835 зістав парохом; в р. 1847 іменований почетним крилошанином. Дня 22. липня 1847 замордував его в церкві по Службі Божій дяк Тоодор Ковітчук *) (recte Ковальчик).

6. Др. Спірідіон Литвинович, з львівської дієцезії, в р. 1848 зістав тут парохом, відтак почетним членом крилошанином, 1857 р. єпископом-суфраганом у Львові, а в р. 1864 галицьким митрополитом, вмер в р. 1869.

7. Николай Наги, з Мункачівської дієцезії; був сотрудником при св. Варварі, відтак завідателем а вкінці парохом; вмер у Відні в р. 1862.

8. Др. Яків Ціпановський, з Перемиської дієцезії; в р. 1874.

9. Др. Юліян Пелеш, був парохом від 23. падолиста 1874; писав і друкував дуже багато, впорядкував тутейший

*) Після оповідання п. М. Бігуна, довголітнього дяка при церкві св. Варвари і свідка неодної семинарицької та парохіяльної традиції мав дяк Г. Ков. непорозуміння з парохом — між иньшими по причині Служб Божих, котрі що дня правив парох і тягнув до пізна а нічо не платив. Критичного дня молвив ся парох по Службі Б. на ступні олтаря склонивши голову до землі. Тоді Ков. замкнув головні двері церковні і убив пароха ударами сокири по голові та вийшов через закрістію. Через кілька днів блукав ся по Пратері і забавляв ся в тамошних гостиницях а відтак отроїв ся. П. Бігун показує єще нині на дверях закрістії сліди тих печаток, що ними була опечатана церков по тім морді, як обезсвятина, заким наступило її поєднане.

В актах парохіяльних найшов я лиш одно письмо в тій справі, а іменно на запитанє ц. к. Прокураторії Скарбу з дня 12. червня 1854 зглядом поведєня Г. Ковітчука (recte Ковальчик) і Івана Медоїсси (recte Івана Медвєсси), що були в р. 1847 дяками при церкві св. Варвари, позаяк їм має припасти один легат бл. п. П. Паславського, тодішній парох Д-р Спірідіон Литвинович п. д. 28. червня 1854 пише так: Theodor Kowitczuk (recte Kowalczyk), gewesener Kirchensänger bei der heil. Barbara-kirche ist am 22. September 1847, dem Tage des gewaltsamen Todes des Pfarrers Paslawski verschwunden und nicht mehr zum Vorschein gekommen. Derselbe wird allgemein für den Mörder des genannten Pfarrers gehalten. Dem Vernehmen nach soll im Herbste desselben Jahres in der Prateran ein Leichname aufgefunden und als jener ist Theodor Kowalczyk erkannt, ferner auch konstantiert worden sei, dass derselbe an genommenen Gifte gestorben sei. Näheres und zuverlässigeres hierüber dürfte bei dem hiesigen k. k. Kriminal Gerichte oder auch der k. k. Polizei-Behörde zu ermitteln sein“.

Що дотичить характеристики замордованого, то як видно з похищеного его Дневника, з численних манускриптів та цікавих листів (гл. Pfarrakten XXXV Pf) був се дуже ревний і побожний священик, примірний душпастир, незвичайно працьовитий, дуже привязаний до свого обряду, добрий богослов — та як чоловік дуже строгий, не лиш для себе, але також, здаєсь і для других. Сказати можна, що між гр. кат. парохами віденьськими, котрих постаті мимоволі зарисовують ся перед очима того, що стане пильно розчитувати ся в актах тутейшого, хоть як здекомплетованого архіва (є один свідок немилосерний, котрого не перекупиш, бо тебе не стане — а тим є історія, себ то твої діла!), побіч найбільшої пошани гідного і незвичайного робітника о. Д-ра Ю. Пелеша — найкрасше представляєть ся особа о. Паславського. А однак доля судила ему так трагічний кінець — хотьби на улюбленім ним постерунку.

архів семинарицький і парохіяльний; зістав відтак крилошанином (Архидіяконом) у Львові, відтак був першим дуже заслуженим єпископом в Станиславові; вмер в р. 1893, як єпископ Перемишльський.

10. Др. Теофіль Сембратович, почитний крилошанин і вислужений ректор був парохом від р. 1883; вмер 14. жовтня 1901 у свого брата декана і пароха в Чертежі (в Сяніцькім).

11. Іван Ших з Буковини; почитний крилошанин, був парохом від р. 1903; вмер як парох в Жидачеві в р. 1912.

12. Др. Йосиф Жук, властитель Ордеру залізної корони III ої класи; передтим Апостольський Адміністратор в Боснії, зістав в січні 1914 р. парохом у Відні; в р. 1916 цензором книг і радником тугейшої кн. арх. Консисторії, тогож року іменований деканом віденським, є 12-им з черги вельми заслуженим парохом церкви св. Варвари а 1-им гр. католицьким деканом у Відні.

Справді бідна та маленька, серед пишних будинків середмістя, як та сирота зі всіх боків й з гори притиснена виглядає та наша українська церквця у Відні — мов та вірна аналогія української долі, а однак і те ласка Божа, що вона єще до нині при нас лишилася; були часи (зважаючи роботу людей в роді Іполіта Криницького і т. и. у Відні, гл. Seminarakten XXIV S, Pfarrakten XXXV Pf, гр. кат. парохії св. Варвари у Відні, та Пелеш Ю., Geschichte der Union, Bd. II. S. 851. — а маєм право се говорити, скоро через те і в часі теперішньої війни ми терпіли) коли легко могли нам її забрати, бо ми за себе самі не дбали. Пр. парох Др. С. Литвинович в звіті своїм до кн. арх. Консисторії у Відні та до Магістрату з дня 20. грудня 1848, в справі виказу метрик уроджених, вінчаних та умерших, пише так: „...im Verlaufe des Solarjahres 1848 haben sich keine Tauf Trauungs und Begräbnissfälle ergeben. An der österlichen Bericht und hl. Kommunion haben 618 Glaubensbekenner des griechischen Ritus theilgenommen“. Та характеристичне, як се дальше о. Парох оправдує, коли каже, між иньшим ось так: „...die wenigsten Bekenner dieses Ritus in der inneren Stadt, alle übrigen aber in entferntesten Vorstädten zerstreut wohnen, daher auch im Bewusstsein ihrer Katholizität es für angemessen, besonders aber für bequemer finden, sich ausser des Gottesdienstes an Sonn- und Feiertagen, dann der Beicht und Kommunion in sonstigen religiösen Bedürfnissen an die nächsten Pfarrämter der Vorstädte zu wenden (трудно сьому повірити, бо хто ходить в неділі і свята до своєї церкви на богослуження, той буде тим більше там шукати заспокоєня своїх других потреб релігійних!), woselbst auch die vorgekommenen seelsorgerlichen Funktionen aufgezeichnet und mittelst der Schlussverzeichnisse für dieses Jahr nachgewiesen erscheinen“ (а єму навіть не хотіло ся хотьби для себе за тим пошукати та знати хто і що,

для евіденції — его то не обходить — глядїть собі там!). Рівночасно повисше мотивованє о. Пароха, се нічо иньшого, як лиш до певної міри дотепне робленє капіталу з власного індеферентизму в порученім собі, найбільшій ваги, крузі діляня.

Вправді прикро мені про се згадувати, однак годї промовчати все, що само в очи кидаєть ся, коли хочеть ся бути щирим. Надмінюю, що нинї подана ту розвідка є лиш виїмком з більшої мною зладженої монографії церкви і папрохії св. Варвари у Відни.

В мартї 1917 р.

ВСЯЧИНА.

Релігійні книжки для клиру і народа. Заки появлять ся небавом нові видання Товариства св. Ап. Павла, призначені головню для нинішнього житя нашого народа, пригадуємо, що Товариство посїдає ще запас попередних своїх видань, котрі повинні находитись в домі кожного священика і кожного релігійного чоловіка. І так находять ся для клиру і інтелігенції слїдуючі книжки:

о. Т. Лежогубського: Чоловік а звірина, Львів 1905, 30 сот.;

о. Т. Лежогубського: Теорія розвою а чоловік, 1910, 20 сот.;

За о. Щепковичем: Боротьба Дрепера з вірою, 1908, 20 сот.;

За д-ром Щекліком: Значіне праці в світлі віри, 1909, 20 сот.;

Катрайн: Від атеїзму до анархізму (перевід), 1909, 60 сот.;

Д-ра Клюка: Житєві питаня, 1912, ч. I. 80 сот., ч. II. 70 сот.

о. Стельмаха: Теїстичний світогляд, 1912, 80 сот.;

о. Яр. Левицького: Дещо про суспільне питанє, 1909, 20 сот.;

Д-ра Щурата: Поезія в пророка Ісаїї, 1908, 30 сот.;

Св. Іван Золотоустий на Руси, 1908, 30 сот.;

Із студий над Почаївським Богогласником, 1908, 30 сот.;

Д ра Щурата: Маріянський культ на українських землях, 1910, 30 сот.;

Д ра Жука: Пояснення до нового декрету супружого. Ne temere, 20 сот.;

о. Штокалка: Із днів Месії. Поезії в честь Господа, 1908, 60 сот.;

Фр. Герцога: Сім голосів взиваючих грішника до покаюня. Великопостні проповіді (перевід), 1909, 50 сот.;

Д ра Костельника: Шевченко з релігійно етичного становища, 1910, 20 сот.;

о. Ант. Глодзінського: Організація церковних брацтв, 1910, 30 сот.;

о. Будка: Дисципліна грецької церкви за часів Фотія, 1910, 60 сот.;

о. Борецького: Розум і наука новітніх філософів, 1916, 10 сот.;

о. Ник. Садовського: Люди не нинішного світа, 1911, 10 сот.;

о. Ник. Садовського: Нинішня молодіж або новітна культура а щастє людства. 1912, 10 сот.;

Ник. Чубатого: Іпатій Потій, 1913, 35 сот.;

Для сільського народа призначені сліду-ючі книжки:

О. Лужницького: Оставьте дѣтей приходить ко мнѣ. Ч. I, III, IV. і V., 1909—13 по 10 с.;

о. Т. Лежогубського: Христос між нами, 1912, 40 сот.

Де знайти правду, 1912, 1 кор.

Що се таке вільна школа 1909, 4 сот.;

о. Яр. Левицького: Тарас Шевченко, 1912, 10 сот.

Вся наша суспільність потребує відновлення не лиш економічного, але і морального, і тому поручаємо Всечестним отцям ширене сих видань. Замовляти можна в відділі Товариства св. Ап. Павла у Львові (ул. Коперника 36.).

Загальні Збори тов. „Українська Ризниця“ в Самборі відбудуть ся в дни 17. мая 1917 (в четвер) в льокалі власнім о год. 10. згл. 11. перед пол. з дневним порядком:

- 1) Sprawozdane Дирекції за рр. 1914/15 і 1916/16;
- 2) Звіт комісії ревізійної;
- 3) затверджене білянсів за р. 1914/15 і 1915/16;
- 4) зміна статута 1. § ;
- 5) Вибір 2 членів Ради Надзираючої і 3 членів комісії ревізійної;
- 6) Внесеня.

Дирекція.

Кілька слів про проповідників і проповідництво. В однім з послідних чисел Gazety kościelnej (ч. 9. с. р.) помістив кс. Генрик Мелецький статейку під повисшим заголовком, з якій на основі найповажніших жерел подає

ось такі влучно і коротко зібрані думки про проповідників і проповідництво:

1. До жерел! 1 „Не думаю рішати, який спосіб приготування до проповіді найліпший, але тверджу рішучо, що медитація так конечна, щоби проповідь удала ся, як конечний жаль *ad int g itatem sacramenti poen tentiae*“ (Кардинал G bbons).

„Мо ли г ва се золота книга для проповідника Божого слова... з неї зачерпне сили на зворушене серця і навернене душі“. (Св. Вінкентій а Павльо).

„Маю за багато поважання, почити для Божого слова, для моїх слухачів і для себе, щоби я мав говорити без належного приготування“. (Др. Вальтер).

2. „Я мав колись нагоду зблизити ся до Адама Міцкевича. Одного разу в часі розмови приступив він нечаяно до мене — і як мав звичай — випрямив ся, підніс голову, видув вперед уста і з тою рішучістю та натиском в голосі, що завсігди його ціхували, сказав: „Слухай, коли будеш промовляти до народа — то не говори звідси (і вказав на чоло) — і за мало говорити звідси (і вказав на серце) — видобувай своє слово з глибини і ширости духа, наче з нутра свого...“ (К. Уейський).

А Бемер говорить про св. Франца з Ассізі: „Мало мав багатства думки..., але те, що мав, огорнуло ціле його ество, тому і стать його і бесіда мали такий неодолимий вплив на окружене: ділали могутчо на серця і уми навіть ті слова, в котрих байдужний слухач не бачив би нічого надзвичайного“.

Те друге, засадниче жерело: „перенятє“ темою — впливає з першого, з належного приготування через молитву і розважанє.

3. „Є такі, що старають ся гсворити з перенятєм, є такі, що „якось“ приготовляють ся, але мало таких, що студіюють і перетравлюють. Справедливо говорить о. Др. Вальтер, автор дуже доброго компендіум про священиче жите, що „приготованє проповіді не має бути тільки працею мурашки, що зносить чужий матеріал, але мусить бути рівночасно працею пчолы. Матеріал мусить бути перероблений (перестудіований, перетравлений). Инакше ані меду ані воску не буде. Проповідь не буде мати доброго смаку, ані звязи і льогічного упорядкованя“. (Ергензен).

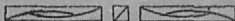
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

о. Юліян Дзерович: Справа конгруї	169
о. Д-р Гавриїл Костельник: У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die reus- sische Welt“	185
о. Ю. Дзерович: Матеріяли до історії мартиро- логії нашої Церкви в часї всесвітної війни	198
Всячина	213

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

**Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.**

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі числа коштують 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеле, ч. 15.

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 5. і 6. Львів, за май і червень 1917. Рік XIII.

о. Юліян Дзерович.

СПРАВА КОНГРУИ.

Чуже, не наше се слово: „конгруа“ вийшло у словник нашого духовенства хиба на се, щоби бути найвідповіднішим приміром на се, коли хочемо щось іронічно виразити. „Конгруа“ себ то „доповнене“ повинна доповняти удержане нашого духовенства, яке воно побирає то з поля, то з церковних требів, то з сервітутів аж до сеї височини, щоби священник міг жити відповідно своему станови і своїм потребам. А як наша „конгруа“ се доповняє, видно з кольосальних (!) сум, які наше духовенство як додаток конгруальний побирає. І тому то не дивниця, що духовенство не може ось так байдужно, знехочу се слово подумати і його вимовити.

Раз воно нас дратує, дразнить, шарпає, коли згадаємо на се, що та конгруа у нашого духовенства така нужденна, така маленька і тоді падаємо духом, нарікаємо на нашу лиху священничу долю, чуємо себе пониженими і перед возними і терціями, про яких держава ліпше дбає. А знов — але дуже воно рідко — се слово підбадьорує нас, піднімає воно в нас духа, коли бідний наш духовний подає ся на парохію, на якій конгруа є о цілих 5—10 (!) корон місячно висша, як на дотеперішній голодівці, або коли виставивши свою службову табелю та зсумувавши точно свої літа служби у виноградї Христовім та службі державі, прийде до переконання, що в него вже є 20, чи 25 чи кілька там літ служби і він має вже право до 2, 3, 4-ого п'ятиліття по цілих 100 (!) корон річно... Або... або... коли почує від сусіда, прочитає

в часописи, що щось там в Відні послаи говорять про загальне підвисшене конгруї для всіх духовних, бо коли підвисшили урядникам, професорам, офіцірам, службі державній, то чей і „в наше віконце засвітить сонце“, може і нам щось капне, щось обірветь ся. А позаяк нема нічого гіршого, як бути заведеним у своїх надіях, як обіцювати собі щось, а опісля нічого не дістати, то ми навіть не любимо про се говорити і писати, аби себе не дратувати і не обманювати. Возмімо лиш наш духовний орган „Ниву“ в руки за час воєнний або послідний передвоєнний. Найдеш там статі з проєктами про се, як би то що-раз ліпше виконувати обовязки свого священничого стану, найдеш там відозви до щораз то нових тягарів наложених на нас хвилею часу, а про наше матеріяльне положенє, про наші домагання ані слова!... Хиба мовчить духовенство тому... бо благоденствує?... як каже Тарас. А може духовенство наше дало приспатись тій пісонці, що таки священникови на селі ще нині найліпше, бо має хоч що їсти, не так як міщухи, що мають хиба купу карток на хліб, сіль, муку, нафту, картофлю, а з голоду пухнуть... А може духовенство махнуло рукою і сказало собі: шкода паперу і чорнила, се нічого не допоможе, бо держава потребує тепер гроший на війну а не для духовенства.....

Не так, ой не так поступає німецьке, католицьке, австрійське духовенство. Возмім в руки орган австрійського клиру „Korrespondenzblatt für kath. Klerus“ і перейдім число за числом а бачимо, що майже в кождім числі найдемо статю о конгруї*) а в минулім році, мимо війни заснували віденські католицькі священники станове товариство „Рах“ на цілу державу, яке поставило собі задачею між иншим: роздобувати ліпшу матеріяльну долю для духовенства в Австрії.

Як одну з перших своїх задач поставило собі нове товариство сю ціль, подбати о підвисшене конгруї для духовенства. В тій цілі уложило воно вичерпуючий, добре оброблений меморіал до правительства, уложило петицію і вислало депутацію до міністрів. Хоч міністерство єще не розглянуло домагання і проєкти сего меморіялу, все таки можна сказати, що лише завдяки такій здициплінованій, зорганізованій акції клиру, правительство рішилось минулого року дати воєнний додаток, заки урегулює цілковито так пекучу справу.

Длятого не від річи буде — на мою думку — познакомити ся нашому духовенству так з меморіалом як і зі змістом згаданої петиції і з предложениями, як собі „Рах“ представляє конгруу унормовану.

*) Ч. 23 з 1916: „Gedanken zur Kongruafrage“; ч. 5. з 1917: „Pensionistenlos“ ч. 4 з 1917: „Kongruagesetz oder Verordnung? ч. 21 з 1915. „Kongrua der Hilfspriester in Bayern“ і т. д.

I. Меморіал в справі конґруи.

1. Удержанє клиру — є обовязком держави.

Церковно-політичними реформами Цісаря Йосифа II., якими держава перебрала на себе майно скасованих монастирів і братств і т. п. стало заосмотрене і удержанє клиру церковно-державною справою.

На жаль многі причини спричинили пасивність того богатого „релігійного“ фонду вже в перших його початках. Тут передовсім треба згадати ту ноторичну марнотратність, злочинні продажі монастирів, бюрократичну управу осталих дібр релігійного фонду а передовсім ті фінансові розпорядки року 1811, які після слів самого правительства (поміщених в мотивах до закона з 19. цвітня 1885 року) спричинили „велике спустошенє“ релігійного фонду. Держава отже є обовязана до реституції. З другої сторони не можна забувати на се, що клир, хоч не в рівній мірі, як державні урядники, але все таки залагоджує множество державних, переважних справ, до яких передовсім треба почислити веденє метрик. Душпастирі є також від держави з правила постановленими функціонарями при заклочуваню супружеств, (§§. 70, 75, 126, 127 а, б. В. З. Д.; закон з 31. грудня 1868; В. З. Д. ч. 4 з 1869 р. і §. 17 В. З. Д. з 31. марта 1890, В. З. Д. ч. 57.) Вони є органами *publicae fidei* і виставляють вияги метрикальні в урядових свідоцтвах моральности і убожества, які заслугують на повну віру. Се є моменти, які при оцінюваню питаня, чи правительство має обовязок дбати про удержанє душпастирського клиру у відповідний спосіб, мусять бути узгляднені. Наконєць годить ся пригадати, що держава має в єствованю і правильній діяльности такої великої прилюдної корпорації, якою являєть ся католицька церков, найбільший свій власний інтерес, так що державі не сміють бути найконечніші матеріяльні інтереси тої корпорації і її слуг байдужними.

2. Що держава доси зробила?

Поминувши найстарший період конґруальний, який знаменують лише проволікаючі ся розправи, і цілковиту безплянність тої роботи, зачнемо відразу від новійшої конґруальної устави. Перше правне управильненє мінімального удержаня клиру наступило в р. 1885, як тимчасове, позаяк і правительство і парлямент були свідомі того, що сим створюють щось лиш дуже половичного. Конґруальні цифри, до яких побори повинні бути доповнені, були початково так низко поставлені, що тут власне треба шукати вихідної точки тої з року на рік збільшаючої ся нужди духовенства. Пересічна конґруа для більшої частини клиру

виносила 700 зл. — 1400 кор., для сотрудників 350 зл. — 700 кор.

Від того часу минуло 30 літ, а конгруа в тій своїй суцїй підставі не змінилась; бо слїдуючий закон з року 1898, був в своїй тенденції виданий лише для усунення правнотехнічних недостатків, як се саме ц. к. правительство значило. Закон сей мав лише певне фінансове значінє для парохій з більшим числом легатових богослужень, але зовсім був без значіння для прочих, числом многих приходів, які добродійств сего закона не відчули. Не много помогло піднесенє конгруи для найменших конгруй Галичини і Далмації з 1000 на 1200 і 1400 корон. При тім стані річий і найновїйший конгруальний закон з р. 1907, який додав смішно малих 8 пятаків по 100 (!) корон, не міг багато долю духовенства поправити. Інші стани вже давно позбулись так малих додатків старшини літ і заміняли за висшї додатки і з коротшими речинцями, як квадрієннія, або трієннія, а ми все при скупеньких квінквенніях остались.

При скорїй зміні господарчих відносин кривдить так довгий період закріпачення в розвою конгруи духовенство під зглядом матеріальним і духовим дуже доскульно. Під першим зглядом зменшила ся обставина спромогу закупна так дуже, що духовенство для покриття найконечнїйших потреб мусіло сягнути до кредиту. Се спричинило у духовенства під духовим зглядом неохоту і зневіру та спиноло його справність і діяльність до того степені, що воно з браку середників не могло найновїйших літературних станових творів закуповувати і тим самим відповідати духови і жаданям часу.

Підчас коли конгруи клиру виказували найсумнїйший стан спокою і мертвоти, підносила ся від початку сего десятиліття дорожня в нечуваний спосіб, яку доганяло в інших станах підношенє їх мінімальних сталих поборів.

А клир знов, мимо налягань та просьб, вийшов з порожними руками. Тимчасом прийшла світова війна, яка спричинила при нечуваних воєнних цінах, найгіршу нужду духовенства.

В тій найкритичнїйшій хвилі мусить духовенство додати зворотну точку в історії своєї довголітньої борби о єствоване, позаяк воно більше як коли переконанє о тім, що довше триваюча критична хвиля доведе до необчислимих наслідків для Церкви і Держави. Розумний державний резон зі сторони права і правительства не може виминути спокійному, річєвому переглядові і дослідові конгруи клиру, хочби правительство бременних в наслідках консеквенцій навіть зовсім докладно ве розглядало.

3. Дотеперішна конгруа.

I. Шемат для конгруї в поодиноких коронних
краях:

	Парохн	Сотруд- ники
Корони:		
I. Низша Австрія:		
1. У Відни	3600	1000
2. В околиці 30 клм. довкола Відня:		
а) парохії з системізованими сотрудиниками	2400	800
б) парохії без систем сотрудиників	2000	—
3. В містах і більших купелевих місцях	2000	800
4. В інших місцевостях:		
а) парохії з систем. сотрудиниками	1600	700
б) парохії без систем. сотрудиників	1400	—
II. Чехи, Моравія, Шлезк і Висша Австрія.		
1. В Празі і Берні	2400	800
2. В Лінцу (в Урфаром) Рід, Штаер і Вельс, а також в Тропаві	2000	800
3. В окресности 15 кл. довкола Праги і Берна, в містах і місточках над 5000 мешк. а також в більш. куп. місцевостях	1800	700
4. В інших місцевостях:		
а) парохії з систем. сотрудиниками	1600	700
б) парохії без систем. сотрудиників	1400	—
III. Стирія, Каринтія, Країна, Сольногород, Тироль з Форальбергом:		
1. В столиці	2000	800
2. В містах і місточках над 5000 мешканців і в більших купелевих місцевостях	1600	700
3. В інших місцевостях:		
а) парохії з систем. сотрудиниками	1400	600
б) парохії без систем. сотрудиників	1200	—
IV. Істрія, Трієст, Гориція, Градиска і Буков.		
1. В Трієсті	2400	800
2. В Чернівцях	2000	800
3. В окруженю 15 км. довкола Трієсту, в містах і місточ. над 3000 мешк. а також в більших куп. місцях	1400	700
4. В інших місцевостях	1200	600
V. Галичина:		
1. У Львові і Кракові	2000	800
2. В містах над 10 000 мешканців, також в містах Под- гурже (коло Кракова) і Бялій	1600	700
3. В містах і місточках над 3000 мешканців і в більших купелевих місцевостях	1400	700
4. У всіх інших місцях	1200	600
VI. Дальмація:		
1. В Зарі	1600	700
2. В місцевостях над 2000 мешканців в Ласіва Макарца і Курцоля і в більших купелевих місцевостях	1400	600
3. В інших місцевостях	1200	600

II. Шемат для виміру емеритальних поборів неспосібних до праці душпастирів.

	По літах служби переведених в душпастирстві або іншій прилюдній церковній службі				
	до 10 літ	від 10—20	від 20—30	від 30—40	від 40—50
а) Для самостійного пароха					
коли его по-	1200 к. .	800	900	1000	1100
слідна систе-	1400 к. .	800	900	1000	1150
мізована кон-	1600 к. .	800	950	1100	1250
груа виносила	1800 к. .	900	1000	1150	1300
2000 і більше	1000	1100	1250	1400	1600
б) Для сотруди́ника	450	500	550	600	700

До того приходять ще після закона з 24. лютого 1907
8 п'ятиліть по 100 кор.

4. Єство конгруи.

Правно установлене сталє удержанє клиру виплачуєть ся тільки тоді цілковито, коли нема ніякого доходу привязаного до посади. Дохід такий на посаді складаєть ся з доходів: з поля, з відсоткових паперів, евентуального удержання зі сторони третих осіб, прим. патронів, громад, церков і т. п. і з іуга stol-ів. Послідні мусять бути обчислені в фасії після йосифінського патенту, а поле після доходу катастрального. Всі інші доходи однак в повній висоті. Лише при свідченнях в натурі вільно відтягнути 20% від торгової ціни задля меншевартности.

В той спосіб отже душпастирі не побирають в разі присутности одного або кількох жерел повисше вчислених доходів правосильної конгруи **лише** тільки доповнене до них.

Понаддотовані приходи мусять причиняти ся до збільшення релігійного фонду. Тій цілі служать також інтеркалярії доходи необсаджених приходів аж до їх поновної обсади.

5. С скромні жаданя клиру.

На підставі висше наведених директив при обрахунку предкладаємо слідуючі побори і додатки, яко найконечнійші:

О сновні побори:

для сотрудників	1600 К.
„ експозитів	2000 К.
„ парохів	2400 К.

Додатки з титулу літ служби:

для сотрудників	а 200 К.
„ експозитів	а 300 К.
„ парохів	а 400 К.

Активальний додаток:

Основні побори для всіх священиків . 100 К.

Додаток сей підносить ся в місцевостях понад 1000 душ за кожних 500 душ:

для сотрудників	10 К.
„ експозитів	15 К.
„ парохів	20 К.

Для самостійних душпастирів в головних містах з найблизшою околицею, в містах особливого значіння, як також в більших купелевих місцевостях підносять ся побори відповідно, як се вже було предвиджено в законі з року 1898-ого.

Побори пенсіоністів

до 10 року служби і по десятилітній службі 34⁰/₁₀₀ основних поборів, які з кожним роком о 2²/₁₀₀ аж до скінченого 40 року служби підносять ся з додатком припадаючих ще поборів з приводу літ служби.

Всі емеритальні побори мають бути виплачувані з релігійного фонду, не обтяжуючи наслідника в посаді.

Завідатель (адміністратор) побирає поєдинчі побори пароха враз з активальним додатком.

Помічники на випадок хвороби душпастирів дістають основні побори сотрудників.

Заняті в єпископських канцеляріях духовні урядники, настоятелі духовних семинарів мають право до додатків з титулу літ служби. Їх емеритальна платня рівнасть ся платні душпастирів.

Для вже емеритальних душпастирів право обов'язує і взад.

Свідчення в натурі, які можна правно видістати і не полагають на вільній волі, повинні бути, щоби оминати постійні спори на внесеніє побираючого перемінені в щорічну ренту.

6. Побори клиру в інших краях.

В Прусах побирає католицький парох (закон з 26. мая 1909) як доповненіє з публичних фондів 1.800 марок, по скінченім 3. році служби як душпастир взагалі 2000 марок, опісля одну трієнню 200 м. і опісля шість трієнній по 300 марок, так що по 24 році душпастирської служби осягає висоту 4000 марок.

Основна платня, може без додатків старшини літ при особливо тяжких умовах сейчас бути піднесена на 2400 марок.

В Баварії мають настоятелі приходів при обнятію їх 2400 марок, по скінченім 12 році 2600 марок, опісля слідуєть два трієннія а за тим 3 квадрієннія по 200 марок. Многим парохіям підносить ся основна платня з 2400 марок о 300 марок більше. Сотрудники і проповідники дістають побори від 1600 марок — 2400 марок.

В Віртембергії досягають побори парохів по шести літах від 2200 до 3300 марок, а сотрудников від 1800 до 2600 марок.

7. Конгруа і емеритальні побори австрійського клиру в порівнянню з поборами інших прилюдних функціонарів.

Яснійше як найбільша вимова говорять числа. Тому подаємо тут три шемати.

1. Шемат: урядники державні і священники;

2. Шемат: священники і учителі Низшої Австрії (без Відня);

3. Шемат (емеритури): урядники державні, священники і учителі.

I.

Літа служби	Урядники з універси- тетом		Парохи	Сотрудники		Літа служби	Урядники лише зі се- редною школою
до 3	1000—1200			700	до 3	600—800	
від 5—8	2200—2400	1500		800	від 3—9	1600—2000	
від 8—14	2800—3200	1600		900	від 9—15	2200—2600	
від 14—20	3600—4000	1700—1800		1000—1100	від 15—22	2800—3200	
над 20	4800	1800		1100	22	3600	
24	5400	1800		1100	26	4000	
28	6000	1900		1200	30	4400	
32	6400	2000		1300	34	4800	
35		2100		1400			
40		2200		1500			

Активний дохід урядників не ухвалений.

II.

Літа служби	Виділ. учи- тель	Народн. учитель	Па- рохи	Со- труд- ники
	П о б о р и			
до 10 вкл.	4700	1080—1800	1600	900
Від 10—14 вкл.		2000—2800	1600	900
17		300	1700	1000
20		3200	1800	1100
23		3400	1800	1100
27		3600	1900	1200
31		3800	2000	1300
35		4000	2100	1400
40			2200	1500

Додаток на мешканє, еwent. пла-
тня за управительство, личні по-
бори не є тут узгляднені.

III.

Літа служби	Урядн. з унів.	Урядн. без унів.	Па- рохи	Со- труд- ники	Виділ. учителі	Народ. учителі	У учителів рахують ся літа служби, які можуть бути враховані до еме- ритури від кваліфікації отже вла- стиво від 3 року служби.
	Е м е р и т у р и						
скінч. 10	1600	1248	1000	700		1240	
„ 20	3379	2560	1300	900		2190	
„ 30	6124	4294	1600	1150		3608	
„ 35	6960	5280	1850	1300		4282	
„ 37			1850	1300	5400-5800	4500 +	
„ 40			1950	1400	+ додат.	дод. за	
над 40			2100	1500	за управу	упр. і ев. лич. доб.	

Предлежачі таблиці поборів подають найелементарній-шу поглядову науку. Академічно образований священик стоїть зі своїми поборами і емеритурою далеко не лише поза урядником державним з університетом, але і по за тим, що має лишє середню школу і по за всіма учителями виділовими і народними, ба навіть по за жіночими силами тих шкіл.

Група урядників з університетом осягає по 32 літах служби 6400 К, ті з самою середною школою по 34 роках 4800 кор., не вчисляючи активного додатку, при тім ми в шематі брали дише сей случай, що перші осягнуть лише

VII. а другі VIII. рангу. А прецінь велике число урядників аванзує і до VI, V, IV і III. ранги.

Самостійний парох дістає по 40 літах служби 2100 кор. т. є о цілих 4300 К. менше як перша а о 2700 К. менше як друга група урядників.

Подібний образ вийде при порівнанню з учителями.

Та хіба вже упереджений буде твердити, що ті кольосальні ріжниці в поборах вирівнують ся через случайні датки за треби церковні. Більша частина клиру готова сейчас, за певну суму від 100—200 К. зрезигнувати з тих припадкових данин.

А вже прямо передпотопова, страшно понижуюча і упокорююча є емеретура клиру. **2100 корон по більш як 40 літах служби!** І се називає ся пенсія клиру! А порівнюючи емеритури учителів з емеритурами священиків то та кож лице паленіє із встицу. Народний учитель, хоч о 7 літ менше учить ся, має майже 5000 К., отже о 2900 К. **більше** як душпастир.

І клир зносив се безоглядне трактованє себе на жалє з всею покорою, але бачить, що та прославлена чеснота туг не на місци, позаяк вона веде від пониження до пониження.

Але тепер і клир найде собі в правних, легальних рамах властиві середники, щоби не бути зіпхненим від світлої сторони сего житя.

За сильно жевріє в рядах клиру полумя одушевлення до борби о його матеріальні інтереси, а його найгірший ворог, терплива покора, Богу дякувати на все зникла і поставила ліпшу оборону на своє місце.

8. Побічні побори клиру.

Коли клир доповідає ся о відповідну конгруу, тоді міродайнї чинники вказують йому на се, що духовенство має прецінь ріжні побічні доходи. Пригляньмо ся їм ближше. З чоґо вони складають ся? Яка їх господарча вартість?

I. Датки за треби церковні. Ті становлять, як кождий може легко собі обрахувати по великих містах і більших місцевостях з бо атим населенєм поважну рубрику, яка заважить в бюджеті. Але у далеко більшій частині приходів є се лише ціла маса неприємностей, які при здобуваню тихже мусять виникнути. Додати треба, що ті датки не приходять всі душпастирови, лише у великій частині ділять їх ще церковне братство, дяк, паламар.

II. Доходи з метрикальних витягів. Ту можна то само сказати, що о метриках. Лиш в дуже великих парохіях може та рубрика принести якийсь дохід, отже не

можна сеї рубрики доходів втягати загально між жерело доходу духовенства.

ІІІ. До хід з поля Вказують на се, що поле багато духовенству несе. На се відповімо, що коли рільник сам оброблює ниву враз зі своєю родиною то вона ледви його виживить. О часах воєнних не говоримо, бо справді ріля більше є поплатна, та знов нема робітника. Колиж господарює священник, то в него звичайно жадають більшої заплати за працю як у других, робітника не мож дістати і тому нераз чуємо, як священники, що не мають поля тішать ся, що суть вільні від господарських клопотів. І тому більша часть ґрунтів ерекціональних іде в наєм. Та тут іде ся зпід ринви на дош, бо пахтярами є звичайно парохіяни і від них годі видусити нераз заплати за найм, а по судах волочити священникови не личить, і так густо часто пропадає належний священникови чинш за поле.

З того короткого начерку о бічних доходах клиру можна побачити, що випоминанє клирови його побічними доходами опираєть ся на цілковитім незнаню річий, або на умиснім фалшованю думки що до матеріяльного стану духовенства, щоби тоєж ніколи до гідного випосаженя свого не дійшло. При тім вороги ті чомусь ніколи не добачують і не споминають у урядників о їх диетах, у учителів о їх таксах іспитових, чеснім і інших бічних доходах.

Треба признати, що урегульованє конгруи є багато труднійше, як унормованє поборів урядників, учителів або офіцерів, позаяк є дуже мало дотованих приходів. Але чи задля того не мають потребуєчі конгруи приходи дійти ніколи до відповідної конгруи? Се булаб така сама льогіка, як колиб не нормовано урядничих поборів тому, позаяк є деякі одиниці з урядників з богатих родин, або деякі урядники добре, багато поженились.

Єще раз повторяємо, що регуляція конгруи натрафить на певні трудности, але трудности є на се, щоби їх побороти, а не, щоби ними відстрашити ся. Конгруа не має поправити дотацію богатих і великих приходів, лише тих, які не посідають ніяких тих ославлених побічних доходів, а відносини тих других до перших є 90 до 10.

9. Відворотна сторона.

При регуляції конгруи, о що заходить ся клир від тільки літ, не розходить ся лише о чисто становий інтерес, але о річ загальної ваги, о визначне культурне питанє, яке без нараженя найважнійших духових інтересів держави не можна поминути. Кандидат на священника не стає для себе священником, а для других, для яких має бути душпастирем, учителем, потішителем, провідником і т. д. Через

се, а особливо через свою участь в праці на соціяльнім полі стає він добродієм кожного поодинокого горожанина, сильною підпорою держави і престола. Сплачуєть ся отже лише довг вдячності, наколи поставить ся священника на той ступень, який відповідає його діяльності. Під теперішню хвилю єствує в Австрії вопіючий контраст між тим, що дає священник державі і народови а сим, що йому в'даєть ся. Теперішній клир ділає в інтересі церкви і держави, коли голосно кричить о кривді, яка йому дієть ся, що в нього багато беруть а мало йому за се дають, бо може прийти час, що бракне священників, бо ніхто не схоче на нужду в цілім своїм життю згодитись. Нехай народ знає, що його клир, одна з образованих клас суспільности є по мачошиному трактований.

Чи високе ц. к. Міністерство Віроісповідань і Просвіти знає о тім стані річий? По війні на багатьох полях окажегь ся брак людей і відкривають ся вигляди на лучшу будучність у всіх званиях. І всі кинуть ся туди, де їм за працю їх ліпше заплатять, а що тоді буде з браком духовенства?

Правда, до священничого стану потреба покликания і певно, що покликані все будуть, але покликане мусить бути збуджене і плекане, а до того є передовсім душпастирі обовязані. Алеж не один душпастир буде мати під тим зглядом сумніви і шкрупнули намовляти молодця чи хлопця до того стану, який йому — беручи річ чисто на людський спосіб — принесе лише упосліджене, шкоду, недостаток в порівнанню з другими товаришами студій?

Але нехай би і священник в своїм самовідреченню по тяжкій борбі з любовю до ближнього, яка йому наказує молодцеві відкрити очі, мовчав, то вже і сам молодець підчас студій в гімназії, а ще більше на богословю пізнасть ріжницю між станами, котрі дають спромогу на достаток, а котрі на нужденну вегетацію. Чиж дивувати ся будемо, коли ідеал стане до борби з природними інтересами?

Другий лихий наслідок такого недостаточного заосмотреня духовенства є упадок станового уровня. Душпастирський клир має бути всім для всіх, і тому повинен рекрутувати ся з усіх станів. Певно, що ті часи церкви не були найліпші, коли шляхта в клирі переважала і ніхто би не хотів повороту тих часів, ані т. зв. низший клир, ані висший клир. Але так само не було б бажаним, щоби духовенство мало своє доповнене лише з найубожшої класи населеня, з так бідних клас, що їм навіть конгруа душпастиря була-б поліпшенем їх долі.

Чиж упадок станового уровня духовенства для тих клас населеня, яким він має стати учителем і проповідни-

ком не повинен бути товчком до запобіження небезпеки декаденції уровня?

Ще час, і то найвищий час відносини поправити і упорядкувати. Шкода церкви є і шкодою держави зараз. Держава і церков ідуть через довжезний простір історії разом, опирають ся одно о одного, отже нехай собі взаємно помагають.

Понад кровю напоєними побоєвищами модерної сего-світної культури і збанкротованої безбожної цивілізації має людскість бути поведена до кращої, спокійнішої будучини. Нове жите, овіяне духом вічних ідеалів. Його передовсім має плекати вістун евангелія, священник. Колиж він має віддати ся своєму покликанию з любовію і пожертвоуванем та одушевленем, то нехай полет його стремління до ошчасливлення людскости не спиняє дрібничкова журба о хліб, нехай не давить брак найконечніших потреб житєвих його ідеального запалу!

II. Петиція о підвисшене конґруи.

Високе

ц. к. Міністерство Віроісповідань і Просвіти!

Прилучаючи ся до кроків, які наші послы в справі підвисшеня конґруи починили, скликало наше товариство збори мужів довіря на день 25. мая до Відня, в яких взяли участь відпоручники душпастирського клиру з Низшої Австрі, Чех, Моравії, Шлезка і Стирії. Одноголосно повзято слідуєчі ухвали:

I. Клир з узнанем піднозить стараня Преосвяшеного Епископату о поліпшене долі духовенства і з вдоволенем приймає волю Правительства до відома, подати клирови дорожняний додаток.

II. Збір мужів довіря уважає відповідну регуляцію конґруи як необхідиму і пекучу конечність.

III З браку такого урегульованя конґруи повинен воєнний додаток клиру бути уділений при слідуєчих услівях:

1. Дорожняний додаток повинен дістати кождий священник;

2, евентуальні інформації не сміють ніколи переводити ся через жандармів або громадських урядників;

3. дорожняний додаток має бути виплачуваний щорічно, позаяк є річю певною, що дорожня довго пережєє війну;

4. сей дорожняний додаток має уступити місце урегульованій конґруї, якої базу повинен творити шемат, уложений союзом німецьких, католицьких священників в Чехах, а то:

Основні побори :

для сотрудников	1600 К.
„ експозитів	2000 К.
„ парохів	2400 К.

Додатки старшини літ:

для сотрудников	à 200 К.
„ експозитів	à 300 К.
„ парохів	à 400 К.

Активальний додаток :

Основна платня для всіх священників 100 К.

Підвисшене на душп. станицях о більше як 1000 душ

за кожних 500 душ:

для сотрудников	10 К.
„ експозитів	15 К.
„ парохів	20 К.

Для самосгійних душпастирів в столицях з найближшою околицею, в містах більшого значіння як також в більших купелевих місцях повинна платня відповідно бути підвисшеною, як се вже закон з року 1898 предвиджує.

Емеритури:

До десятого року служби і по десятім році 34% від основної платні, який з кожним роком о 2 2% аж до скінченого сорокового року збільшається і о додаток старшини літ підносить ся.

Наслідник в уряді не повинен бути обовязаний до сплачування емеритури своему попередникови.

Завідатель дістає поєдинчі побори пароха wraz з активальним додатком.

Дотеперішнім емеритам, з огляду на факт, що вони в минувшости так само працювали, як дотеперішні душпастирі і остають під тим самим гнетом обставин, повинно добродійство емеритального закона бути враховане взад.

Для яснійшого удокументованя висше сказаних жадань нехай буде вільно нам навести:

1. Матеріальне положенє душпастирського клиру, з малими виїмками, було все дуже скромне, а через війну сталося прямо невиносимим.

2. Доси ніхто не причинив ся до поправи буту духовенства, хоч держава, край, громада замітно поправили долю своїх урядників. Т. зв. побічні доходи духовенства, як прим. iura stolaе значно упали.

3. Близкою є небезпека, що з огляду на щораз печальнійше заосмотрене клиру як в днях служби, так і його супочинку зменшить ся нарібок духовного стану, і що в многих дицезіях є брак священиків вже тепер так великий, що се загрожує необчисленими шкодами для державного і церковного порядку.

4. Католицьке душпастирське духовенство цілковито уповає на благосклонність і почуте справедливости Високого ц. к. Правительства так що до конгруї як і що до державного додатку; середників, яких уживають інші стани, як демонстрацій, пасивного опору і т. п. не хоче і не може клир уживати.

Висше наведені причини не мають доводити конечности регуляції конгруї або дорожняного додатку, позаяк сего ніхто не перечить, але ними мають бути лише доведені причини для невідложимої скорости в поправі матеріального положення духовенства.

Наконець нехай вільно нам буде примінити, що квота 3 міліонів, яка, як зачуваємо, має бути ужита як дорожняний додаток, є зовсім невистарчаюча. Що на рік 1915 може було б вистарчаючим, то в році 1916 і слідующих мусить бути значно побільшеним.

У Відни, в червню 1916.

За австрійське священиче товариство „Рах“.

Голова: канонік Франц Рідлінг, парох з Швехат; заступник голови: княжо-архієписк. радник, Ернест Міллер, сотрудник у Відни І. св. Августин; секретар: княжо-архієпископ. радник Адольф Седлячек, парох у Відни XII. Гецендорф.

*

*

Так отже меморіялами, петиціями та депутаціями домагається без жenne німецько-католицьке духовенство о поправу своєї долі і чи скорше чи пізнійше сповнять ся слова Христові: „толците, а отверзеть ся вамъ, просите а дасть ся вамъ“. О скількож більше поправу поліпшеня долі відчуває наше жонате і дітьми обременене духовенство, а ще особливо тепер в знищеній Галичині, на терені воєннім. О скілько знаємо і наше товариство св. Ап. Павла також працює над висланем петиції і меморіялу до Високого ц. к. Правительства. Коби лише скорше, та успішно, бо пора вже крайная єсть!...

о. Др. Гавриїл Костельник.

У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die reussische Welt“.

(Продовжене.)

IV.

Об'єктивна вартість брошури „В ім'я правди“; Посліднє посланє Преосвящ. Хомишина.

Подаючи до відома широкому світові, що наш „уніятський жонатий (!) клир“ є „наглядно“ безбожний, п. Смолька, як сам думає, здає собі доволі ясно справу з того, яку тим відвічальність бере на себе. Певно, що се не жарти! Дістанесь его книжка в руки німецьким катол. князям церковним (про се напевно Поляки постарались!), дістанесь також французьким катол. єпископам, і так українські „уніяти“ легко можуть стратити на вартости в очах катол. світа. А се може мати тяжкі а ріжні наслідки для нашого народу. Ясне як сонце, і пожадане для Поляків з таким успособленєм, як п. Смолька.

Але чи п. Смолька дійсно добре обдумав свої слова? Чи він дійсно певний їх правдивости? На чім основує тоту свою певність — тоту свою лїтанію про люті рани в нашім духовнім житю? Не покликуєсь він на звїсні факти, покликуєсь на „*positive, von gesinnungsfesten Katholiken unter den Ruhenen vielfach beklagte Erscheinung*“ — значить: покликуєсь на письма наших людей, котрі мали би так само представляти релігійність нашого духовенства, як се він представив. Але таких письм нема — нам вони незвісні! Наколи є, най нам їх п. Смолька зачитує! Де, коли, хто з наших людей так написав про наше духовенство, як п. Смолька?

Припустім одначе — *dato, non concessio* — що таке письмо (чи більше їх число) появилось. Чи тим самим воно мусїло би бути згідне з дійсністю? Чи ж то нема „шаловил“ також на ґрунті католицизму? „Шаловил“ — людей, що думають „пописати ся“ своїм „повним“, „чистим“, „глибоким“ католицизмом?! Чи ж то якийсь наш „*gesinnungsfester Katholik*“ перед війною — в 1913 р. — коли появилось посланє нашого славного митрополита „Божа сїйба“, не алярмував по німецьких катол. листах, що у нас „кукіль сїєсь“, що схизмі пособляє навіть сам митрополит?! Чи ж не опинилась ціла річ аж в апост. нунція? (Я про се особисто знаю.) А прецінь показалось, що „кукіль сїяв“ той „*gesinnungsfester Katholik*“, а не наш

митрополит, котрий за свою катол. віру два роки і пів пересидів в тюрмі! Наколи отже і були би якісь письма, котрі так обжаловували би наше духовенство, як п. Смолька, а походили би з під пера наших людей, то ще не можна би пускати в світ того їх обжалованя яко певне свідоцтво про нашу релігійність. Міг би се зробити лиш той, хто ласий на кожде лихе слово про нас, а не дбає про дійсність. П. Смолька так і робить. Не промовляє з него історик, лиш упереджений Поляк — ласий на усяке лихе слово, що денебудь і якнебудь висказане про нас.

* * *

Існують в нашій народі письма, котрі п. Смолька має на думці, коли покликує на „ноторичну появу“ в нашій народі — хотіяв би, щоб і в дійсности ніяким способом не можуть уповажнити п. Смольку до того, що він написав про наше духовенство. Та „ласий на зло“ в намальованім чорті бачить таки живого страшного чорта! П. Смолька по імені наводить автора, котрий має присягати на его слова про наше духовенство. Тим автором не є ніхто инший, а станиславський Преосвящений: „Wir bedauern unendlich (!адже зрозуміле!), dass es uns nicht vergönnt war, das Rundschreiben des Bischofs Chomychyn, der doch als die kompetenteste Autorität in der Beurteilung der im IX. Kap. dieses Buches (се як раз глава, де автор обговорює наш побут під релігійним зглядом) erörterten Verhältnisse betrachtet werden muss, verwerten zu können“ (стр. 442.). Ладна історія! Та на жалє є щось на річи. Наколи п. Смолька не мав би чого чіпитись, не зважив би ся поклукуватись в так прикрій справі на так високо поставлену особу.

Мусимо отже вперед розслідити, що є на річи? Чи дійсно Преосвящ. Хомишин денебудь так сумно представив наш „жонатий“ клир під зглядом релігійним, як п. Смолька? А наколи так, то чи се згідне з правдою?

* * *

Зі всіх „ноторичних“ письм, що походять від наших людей, в найчорніших красках представляє наше духовенство брошура, яка має титул „В ім'я правди“, а яка повинна би мати титул „В ім'я побіди за всяку ціну“. Передовсім на ту книжку покликалась польська „Gazeta kościelna“ (р. 1916, ч. 51 і 52), обговорюючи книжку п. Смольки „Die reussische Welt“. Та „газета“ виходить у Львові, отже люди, що групують ся довкола неї, найліпше знають, де наша „Ахілева пята“.

Брошура „В ім'я правди“ появилась в Станиславові 1911 р. Видавець її і автор о. Ф. Щепкович, канонік станисл.

капітули. Алеж критики з противного табору відразу приписали тоту книжку самому Преосв. Хомишинови. В дійсности коли чоловік знає всі обставини, в яких та книжка появилася, і читає ту книжку, то набирає такого вражіння, котре патріарха Ісаака привело до слів: „Руки Ісава, та голос Якова!“ — Будь що будь, ми тому раді, що книжка вийшла під іменем о. Щепковича. Так будемо могли смілійше критикувати її.

Передовсім треба зазначити, що брошура „В імя правди“ є полемічною книжкою — композицією. Її автор сам собі того свідомий, коли пише: „Впрочім я був спонуканий придержуватись того способу, якого домагала ся полемічна конечність сего мого письма“ (132). Відзначаєсь та книжка, чим полемічні композиції часто відзначають ся: непогамованостию, незрівноважанєм.

Її автор всіми способами стараєсь переперти свої погляди, бе в ліво і в право — і хоч зазначає, що він „много узглядняв і много щадив“ (132), то як раз се сильно наївне застережене свідчить, що він много не узглядняв, много шкодив. Адже се его застережене має таке саме значінє, як слова хлопця, котрий виговорив, що знав, на свого товариша, тай кінчить: „Я ще не одно знаю на тебе, та не скажу!“

Автор боронить свої погляди з пристрастю, з такою непогамованою пристрастю, що критики з противного табору назвали его католицьким „декадентом“. Єму всьо вільно — его політичним чи товариським противникам ніщо не вільно: не вільно навіть на правду покликуватись. Він собі позволяє на такі „поетичні“ образи, що замість „написати“ уживає „наблювати“ *), семінар, де виховують ся питомці, що думають женитись, називає „годівлею женихів“ ітд. — а его противники самі „гіпокрити“, „фарисеї“, „дикі попи“, „з пятном Юди зрадника“, „обтяжені проклятем“, „звихнені“, „що ганебно, безхарактерно перекручують“, „в душі сміють ся“ з того, що написали, і т. д.

Уважаймож, хто се так пише! Не якийсь там з улиці, а принайменше канонік капітулярний! Чи можна брати кожде его речене за чисту правду, коли показує таку „полемічну“ непогамовану пристрасть, хоч вона так не лицїє єму?! Прямо знаменито написав сей автор сам про себе — хоч він се відносить до своїх противників: „Пристрасть, коли опанує і затемнить душу, тогди в нап'ятях своїх не лишень мече ложию і клеветами, але навіть благородні і взнеслі вчинки поганить і на зле вивертає“ (48). — В таких розпо-

*) Так н. пр. „Інший для улекшеня своєї душі в „Ділі“ так на-блював“ (50 стр.). Чи ж мовчанє священників і їх родин не виходить на апробату з їх сторони того всего, що в листі „Попадї“ наблюване?“ (127.).

ложеною автор „В ім'я правди“ виніс на світло многі для нас болючі не факти, але представлення фактів — болючі, бо не згідні, або бодай не зовсім згідні, з дійсністю.

Цілюю автора є: оборонити діяльність Преосв. Хомишина. Єго книжку мож поділити на дві часті: в першій часті автор „воює“ за католицьку політичну партію в нашій народі, в другій за celibat в нашій духовенстві. Притім — що зрозуміле зі згляду на ціль автора — в чорних красках представляє наше положенє під зглядом католицизму, ба навіть християнізму взагалі.

Та попри усю свою пристрасть не маює він нашого духовенства аж тах сумно, як се п. Смолька зробив. Всюди, де автор нарікає на „радикалізм“ в нашій духовенстві, легко мож викрити, що тут ходить о політичне тло, а не о релігійне. А п. Смолька говорить про „радикалізм“ нашого „жонатого“ (чому якраз і тільки „жонатого“ ?!) духовенства на тлі чисто релігійнім.

Лише на однім місци автор брошури „В і. пр.“ діткнув ся „радикалізму“ в нашій духовенстві на тлі чисто релігійнім, та і тут єму не пощастило. Він так пише:

„Деяким з духовенства остогидла реверенда, а імпонує і пліняє фрак і крават світського інтелігента. Трафляють ся случаї, що світський інтелігент тратить на повазі в очах священника, наколи він єсть побожним і заявить ся свідомим і практикуючим християнином. Коли раз священник в розмові з одним паном зробив закид інтелігенції, що вона не практикує обовязків християнських, не сповідає ся і не причащає ся, тогді отримав таку відповідь: „З нас би самі священники сміяли ся, якби ми сповідали ся і причащали ся“. О скільки сей висказ єсть узападнений, не знаю на певно, але фактом єсть, що сей висказ вийшов з уст світського інтелігента“ (23 стр.).

Для кожного, хто без пристрасти просуджує сей наведений факт, яснє, що з тих слів інтелігента ще ніщо не слідує про самих священників. Адже атеїсти всюди на світі так думають і говорять не лиш про катол. священників, але навіть про єпископів. Вони прецінь, оскільки нас уважають дійсно інтелігентними, підсувають нам свій власний світогляд, і думають, що ми „в душі“ так само не віримо в то, що голосимо, як і вони. Адже зовсім подібно підсуває автор свої погляди своїм ворогам, коли пише: „Думаю, що між іншими і самі протестовці Кіцманецькі, які головнє сей доказ піднесли прилюдно — в душі сміяли ся з него“ (133). А з сего ще не виходить, що „Кіцманецькі протестовці“ дійсно в душі сміяли ся зі свого доказу — ба мож на певно ствердити, що вони не сміялись з него.

Наколиб наші атеїсти — радикали дійсно мали такий погляд про наш клир, що ми не такі „затяті“ католики — ві-

руючі, як католи. священники інших народів, що ми в душі так само „радикали“, як вони самі, то напевно з їх сторони посипали би ся для нас щедрі похвали — а того як не було, так нема! Аджеж сам автор наводить лиш такі слова наших радикалів про нас священників, котрі можуть нам бути тільки на похвалу під релігійним зглядом.

Переконаємось отже, що слова автора про священників, „котрим остогидла реверенда“ не мають оправдане так, як вони висказані. Можуть мати своє оправдане тільки на тлі політичним: Многим нашим священникам не імпонують такі політики, як автор брошури „В і пр.“, але радше ідуть за деякими цивілями „з фраком і краватом“...

На всіх інших місцях в брошурі, де говорить ся про радикалів священників, про „Юдів зрадників“ ітд. — ясне відразу, що тут входить в рахубу виключно політичне тло, а не чисто релігійне. Тут всюди мова о пренумерованю політичних газет, о виборах послів, о приналежности до національних читалень (читальні „Просвіти“) ітд. Автор ведений полемічною пристрасією тягом змішує понятя „політичности“ та „релігійности“, натягає річи, аби лиш поставив на своїм. Так н. пр. пише він: „Поборюване „Руслана“ яко католицького дневника єсть лишень дискретованем нашої суспільности в очах інших католицьких народів“ (11). Щож про се сказати?

Наколиб в нашім народі національна єдність і сила була так вже утверджена, як н. пр. у Французів або Німців, і колиб „Руслан“ мав виключно католицький характер, то в тім случаю слова автора „В і пр.“ були би оправдані. Але що в нашім народі національна квестія сталась квестією життя, а „Руслана“ широкі круги посуджували о надто велику уступчивість для Поляків, то поборюване „Руслана“ бодай зі сторони наших священників мало характер виключно політичний, а не релігійний.

Не хочемо і не можемо скривати сего, що у нас — як і в кождім народі — католицький рух находить завзятих противників, але се виключно в кругах світської інтелігенції, а не в кругах священничих. Та щоби якась газета чи якась особа, що стоїть на католи. становищі, позискала для себе всіх священників, мусить вона також під політичним і під тактичним зглядом осягнути апробату у всіх священників. А доки сего нема, доти годі тих священників, що не годять з тою газетою чи особою, проголошувати „радикалами“ під зглядом релігійним. Ось н. пр. маємо „Ниву“, лист виключно релігійний, католицький, орган самих священників, а помимо того авторови та „Нива“ не подобаєсь: він її поборює! Наколиб ми були такого успособлення як він, то з таким правом могли би ми єго проголосити „радикалом“, ворогом Христовим, ворогом католицизму, з яким правом він проголошує радикалами тих свя-

щеників, що поборювали „Руслан“ або не у всьому годилися з діяльністю Преосв. Хомишина. Аджеж він поборює католицький орган, орган чисто релігійний, а против католицизму ніякого промаху в тім письмі не може найти! Чи не можемо отже авторови докинути: *Perditio tua ex te, Israel!* Ті самі слова, котрі автор примінив до священників, своїх противників, з тим самим правом можемо ми примінити до него самого: „щоби бути у нас копненим і брутально знехтованим, вистарчить лишень провадити працю на основах християнсько-католицьких. Се дієсь у нас тим лекше, що деструктивний у нас роботі пособляє не лишень світська інтелігенція, але і серед духовенства суть такі, які їй сприяють“ (17). — *Perditio tua ex te, Israel!*

Автор отже мусить признати, що окрім католич. орієнтації є ще інші, також важні орієнтації: передовсім політична і тактична. І коли декотрі священники не годяться з ним, чи з людьми, котрих він хвалить, задля своїх політичних та тактичних орієнтацій, то вони ще не є такими, котрим „реверенда остогидла“.

А в дійсности дуже тяжко приходить годити ся хочби найліпшим священикам з автором. Він узурпує собі, чи своїм людям, правдиву релігійність, католицизм, розум — всю доброту і мудрість. Він ексклюзивний. Его справа, чи справа его людей — се все „справа Христова“ (!). Хто ему противить ся навіть спомежи щирих католиків — сей противить ся Христови (!). А хибаж справа „Ниви“ не може бути з таким самим правом „справою Христовою“? Особливож Преосв. Хомишина у всіх дрібницях его діяльності автор ідентифікує з Христом. Він пише: „Побиваючи отже Епископа і справи через него проваджені, побиваєш справи Царства Христоваго“ (123). Тут під „Епископом“ треба розуміти виключно Преосв. Хомишина. Авторови здаєсь, що правдивість его слів ясна як сонце. Алеж так не є! Прецінь інші католич. єпископи не у всю мумусять годити ся з діяльністю одного католич. єпископа — і по котрій же стороні стоїть тоді „Царство Христове“? Таке саме значіне мають слідуєчі вискази: „Ціле те помішанє поглядів має свою основу в незрозумленню Христа (sic!). Бо якби був Христос зрозумлений, оцінений і полюблений, тогди і Єпископ Христовий*) і Его Апостольська діяльність була би зрозумлена, респектована і цінена“ (55). Так само: „Єпископ**“) не єсть післаний від людей, від світа, але від Христа“ (12). Далі: „Ніхто не має власти вглядати в справи Єпископа***), лишень компетентна власть над Ним поставлена. Тому всім незваним від Єпископского

*) Чому не: „Єпископи Христові“?! тоді було би відразу всьо ясне!

**) Чому не: „Єпископи“?!

***) Чому не: „Єпископів“?!

престола і прочих справ Церкви — руки проч!“ (130. Notiz). Узурпації автор не знає міри. Визисковує марку релігійну на тлі політично-соціальнім. На сі его слова відповіли „безбожники з „Діла“ (прикро нам наводити такі слова, та коли автор не зважав на прикrostи, з прикrostий мусять родитись прикrostи!): „Миб не могли навіть мати нічо проти того, щоби єпископ Хомишин по божому та щиро ширив ідею Христову, але мусимо виступити проти того, коли він мов би з п'ястуками кидає ся на всіх і на вся і в той спосіб хоче доказати, що він робить все з Духа святого та для справ и Христової“.

При такій своїй ексклюзивности автор порядно собі п'ятує священників, котрі зважили ся в пресі виступити проти деяких політично-соціальних або тактичних кроків преосв. Хомишина: „Суть одиниці між духовенством, які свідомо запродали ся ворожим таборам на се, щоби Христа зрадити, щоби Христа розп'яти (!). То суть священники, які немов ті птиці осліплені на се служать, щоби других незрячих до яскині розбишак заманювати. Сі знов в останніх часах плюгаві (!) напасти на Преосвященного Станиславівського в ворожій пресі, то мерзкий вчинок і зрада таки самих священників, видаючих в руки ворогів свого Єпископа без огляду, чи вони се роблять прямо, чи непрямо“ (25—26). Як на інших місцях, так і тут автор обвинює наших священників задля своєї власної ексклюзивности та непогамованости, а не задля дійсного занепаду релігійного духа в нашім духовенстві.

Могли се легко викрити Поляки, міг се дуже легко викрити п. Смолька, якби тільки не був ласий на кожде зле слово про нас. Адже як появилась брошура „В і. пр.“, зараз появились численні критики з противного табору, і безінтересовному чоловікові легко могла просвітити ся ціла справа, Але п. Смолька не був тут „безінтересовним“ чоловіком! Він ласий на усяке зле слово про нас. І що зробив? В своїй ніби науковій книжці обвинив він наше духовенство далеко гірше як автор брошури „В і. пр.“ в своїй пристрастній полеміці. Деж в брошурі „В і. пр.“ находить ся тверджене, що безбожність наглядно ширить ся між нашим „жонатим духовенством“?

Жонате наше духовенство хиба лиш тому п. Смолька проголошує безбожним, бо польське духовенство є не жонате. А що у нас не таке, як у Поляків, то всьо зле, безбожне, некаталицьке і т. д. Заходить велика різниця між автором брошури „В і. пр.“ а між автором книжки „Die reussisch Welt“.

1) Перший автор без сумніву має як найліпшу волю для нашого народа і для нашого духовенства; 2) пише полемічно — отже тут зрозумілі стають ся „натягання“ і „гіперболі“; 3) его книжка має за ціль: поправити в нашім народі то, що зле; 4) вона призначена лиш для нашого на-

рода; 5) ведений доброю цілюю він, коли спам'ятаєсь, поправляє свої гострі слова, модифікує їх, обмежує. Так н. пр. при кінці брошури пише він: „Просячи о прощенє, если я в чім хибив, і запевняючи, що я не руководив ся злою волею, але щирим наміренєм та сердечним бажанєм добра, осьміляюсь на закінченє подати коротко три важні уваги (152.). Про наше духовенство:

„Есть у нас в провінції Галицькій, Богу дякувати, спори й ґрунт свідомого духовенства, котре ясно понимает свою задачу і сильно боре ся за правду Христову“...(18.). Инше місце: „Так само коли я на иншій місци сказав, що священники в 1907. р. не мали впливу в акції виборчій, хіба де йшли з радикалами або схизмофілами, то я не хотів тим самим твердити, немовби священники свідомо хотіли попірати радикалізм або схизмофільство, лишень що діяли се з партийних і національних мотивів думаючи, що сего домагаєсь справа добра народнього“ (146. Nota). Такими рішачими застереженнями автор властиво свої власні гострі слова обезсилює.

А всього того нема в книжці п. Смольки. Тут нема ніякого застережання, нічого доброго про наше духовенство автор не сказав, а его книжка писана не в тій ціли, щоби нам отворила очи, щоби ми поправились, але щоби широкий христ. світ довідався, які ми є. Автор брошури „В. і пр.“ грішить головню своєю непогамованостию, нетактовностию, п. Смолька грішить всім, чим взагалі мож в книжці проґрішитись.

* * *

Хто як хто, але п. Смолька, яко історик, повинен був зрозуміти, що об'єктивна правда в брошурі „В. і пр.“, а що полемічний додаток. Прецінь автор сеї брошури зраджує свою вдачу, своє натяганє річий, не лише в тій предметі, де він уходить за більше компетентного судію від п. Смольки, (тобто: в справі „радикалізму“ між нашим духовенством), але так тамо в тих предметах, де п. Смолька, яко історик, міг себе уважати більше компетентним від автора брошури „В. і пр.“ Се справи целібату в католич. церкві — головнож справа його історії. Автор брошури „В. і пр.“ і сю справу „немилосердно“ натягає. Він пише:

„В перших віках християнських, в тих віках знаменних свідомостию віри, жаром любови до Бога і ближнього, високою благородностию жертви і посвяти, в тих часах переповнених незчисленими рядами мучеників, мучениць і дівсьвятих, в часах о широкім і яснім понятю і зрозумленю високого достоїнства і звання священнического, — чувство ніжної побожности вірних не могло погодити ся з священником жонатим (!), а тим більше з жонатим єпископом. Тому на священників і єпископів висвячувано лишень без-

женних(!), або вдівців. Трафлялися однак звичай, що висвячувано також мужів повних духа божого і святости, хотай були жонаті і їх жінки ще жили, однак звичайно під услівем, що жінки їх добровільно згодили ся з ними розстатись і жити осібно в уєдиненю, звичайно в монастири(!)*).

В пізнійших віках, коли зачала остигати побожність, случаї уділюваня свячень жонатим були частійші, але все таки звичайно під заборорою жити дальше з женами“ (116. На).

Авторови всьо вільно — ему вільно навіть історію — всім звісну — натягати, до гори ногами вивертати! Адже річ маєсь якраз противно, чим він твердить, а се всім звісне. Целебат зачав ся в духовенстві церкви христової уводити якраз „в пізнійших віках, коли зачала остигати побожність“, а в перших віках директивою тут були звісні слова ап. Павла написані до Тимотея про жени священників і єпископів. Се зовсім природне і зрозуміле. В перших віках живий дух віри і любови заступив усякий формалізм. Доперва коли та жива сила віри остигала, конечним ставав формалізм як у всьому, так і тут. Адже знаємо про многих єпископських синів з перших віків християнства, знаємо, що на І. вселен. соборі в Нікеї 325 р. проблем примусового целібату був порушений, та собор не апробував примусового целібату. — Але що для автора І. вселен. собор? Адже він говорить в ім'я Христове, отже всьо мусить бути якраз так, як він каже!

Як в справі „радикалізму“ в нашім духовенстві, так і в справі целібату автор підсуває одну річ під другу, оперує софізмом „*falcae rationis*“ Примір, що зайшов в однім селі, збаламученім агітацією радикалів, слова, що якийсь там непогамований селянин висказав на свого священника, автор простягає на ціле жите духовенство. Він так пише: „Суть парохії, де священник не сьміє вечером сам вийти в село, що-би не бути чинно зневаженим. В однім селі мужик радикал так ся виразив: „Коби я так здибав ся з моїм попом десь так сам на сам в поли, ябим му черево розпоров, та побабрав ся в его тельбухах“ (82). З того приміру автор видає такий загальний осуд: „Парохіяни мають довіре: до пана; до якогонебудь сурдутовця, а спеціально до жида, але майже ніколи(!), або дуже рідко до свого священника“. (81.) А хто згадав би, на що се має бути доказ? На се, що наш нарід не має поважання для жонатого духовенства! Ту свою літанію автор кінчить словами: „Чи то має бути знаком пошани і довіря до жонатого духовенства?!“ (82—83). А зачав він ту літанію від слів: „Перший аргумент то сей,

*) Що за наївність! Адже в перших віках християнства зовсім не ще не було монастирів!!!

що народ зжив ся з жонатим духовенством, що до него яко такого чує пошану і довіре. — Хотяй як шумний сей аргумент, однак неправдивий" (81). Дійсно: автор може написати нову льогіку, а певно дістане нагороду Нобля за неї!

Люди добрі, котрі-небудь перечитаєте сі наведені слова автора, скажіть же: чи се **жінки** наших священників мають бути причиною того, що якийсь там „мужик радикал“ хоче „побабратись в тельбухах“ (!) свого „попа“, що наш нарід — бодай як автор твердить — не має довіря до наших священників, але до Жидів і т. д.? Чи наколиб наші священники позамикали свої жінки в монастирах, наколи були би целєбсами — чи вже тим самим всьо поліпшило би ся? У Франції та в Італії катол. духовенство нежонате, так само в польськім народі — чиж длятого вже ніщо не виговорюють на них радикали? Чиж про самого автора брошури „В і. пр.“ тому, що він целєбс, наші радикали лиш всьо добре говорять? Чи він всіх людей позискав для себе? Яка в тім гірка іронія для автора! Не правда?

Наколи є яке недомаганє у відношеню нашого народа до наших священників (я смію ствердити, що на загал відношенє у нас не є гірше як у інших катол. народів), то причини сеї появи ніяким способом не мож шукати в тім, що наші священники женять ся. Чиж до наших целєбсів наш нарід ліпше відносить ся, як до жонатих священників? (Розумієсь: тут треба мати на думці загал.)

Аргумент, що наш „нарід зжив ся з жонатим духовенством, що до него, яко такого, чує пошану і довіре“ — є стійний в цілій своїй силі. Алеж тут ходить о загальність. В поодиноких случаях та пошана залежить ще від того, який є характер даного священника, і які єго вірні.

Впрочім: автор таки сам себе побиває (хоч і не запримічує сего!), коли пише: „Один питомець висвячений в целібаті запитаний, чи не буде мама єго плакати, що він не оженив ся, таку дав відповідь: „Мама моя плакала би, еслиб я оженив ся, бо мама мені сказала виразно: як маєш бути священником, то будь ним в цілім того слова значіню“. На жаль сі слова вийшли з уст матери-християнки обряду латинського*), а не нашого обряду. А наші матери-християнки якого суть погляду? Но чому дивувати ся нашим матерям, наколи навіть серед духовенства знаходять ся такі, котрі суть найзавзятійшими противниками стану безженного священника!“ (117. Not.).

Переконуємось отже, що брошура „В імя правди“ не є об'єктивною книжкою, і ніхто, хто хоче видати справедливий суд про наше духовенство та суспільність, не може полягати на тій книжці. Критики з противного табору на-

*) значить: Польки!

звали її „памфлетом“, „пашквілем“. А Поляки, хочаби оправдати книжку п. Смольки, покликують ся на брошуру „В ім'я правди“! Агітація в тім знаменита, нема що казати — та де мораль, де дух правди і справедливості?

*

Разить велика розбіжність між представленням нашого духовенства в книжці п. Смольки а між представленням в брошурі „В і. пр.“ Автор сеї другої книжки нарікає на старшу генерацію нашого духовенства (стр. 18—19), що вийшла з старого семінара, де „виховане духове — се були кпини з всякого вихованя“. П. Смолька знов хвалить старшу генерацію нашого духовенства, а ганить наймолодшу генерацію. Звідки така різниця? Не тяжко се викрити, лиш треба повернути до чудотворної засади п. Смольки: Міру всіх вартостей становить польськість. Адже в старшій генерації нашого духовенства многі находились „gente Rutheni, natione Poloni“, а в молодшій генерації сей тип перевів ся!

Дальше: В брошурі „В і. пр.“ нема ані сліду такої наївки на священиків, що вийшли з родин священичих, як в книжці п. Смольки. Де п. Смолька таке вичитав про священиків та питомців, що вийшли з священичих родин? На чім опирає тоті свої ганебні представлення? Годі тут найти иншого свідка, як лиш чудотворну засаду п. Смольки: Священиків, що вийшли би з священичих родин, у Поляків нема — отже се мусить бути щось злого, щось найгіршого!...

*

*

*

П. Смолька написав IX. главу („Die religiöse Frage“) своєї книжки в Неаполі в вересні 1915 р. (стр. 442.), отже то, що він в тій главі написав про наше духовенство та про нашу суспільність під релігійним зглядом, не міг ґрунтувати на звиснім посліднім посланню Преосвящ. Хомишина, котре появилось в 1916 р., коли книжка п. Смольки, як він сам зазначає, находилась вже в друку. Та помимо сего п. Смолька не міг зрезигнувати з того, щоби бодай при кінці книжки не покликатись на те посланє і не переповісти его змісту¹⁾. Се посланє має ратифікувати увесь поганий виклад п. Смольки про наш релігійний побут²⁾. Про се посланє висказуєсь п. Смолька: „Rundschreiben — welches als hochwichtiges Dokument zur Beurteilung des Zustandes der ruthenischen Kirche unserer Zeit bezeichnet werden muss“ (437). Припустім — dato non concessio — що се має бути правдою, але на-

¹⁾ Находить ся сей уступ під „Nachträge“: „Zu S. 160“ стр. (437—442).

²⁾ На се посланє, оправдуючи книжку п. Смольки, покликуєсь в „Gazeta Kościelna“ (1916, ч. 51. і 52.); також канонік др. Хотковскі (з Кракова) в „Korrespondenz-Blatt f. d. kath. Klerus Österr.“ 1917 Nr. 4.

віть в тім случаю се послане не ратифікує ІХ. глави книжки п. Смольки. Ніде в тім посланю нема ані згадки, про: 1) безбожність, яка наглядно ширить ся між нашим „жонатим“ клиром; 2) про священників та питомців, що вийшли з родин священничих; 3) про безбожність, яка з всіх сторін вдираєсь до домів священничих; 4) про „ремісників“ священників і т. д.

Згадуване послане нарікає на зовсім інші річі. Ось ті річі: 1) національність у нас взяла верх над релігією: визискує релігію для своїх цілей; 2) ще й доси ми не могли позбути ся „бізантинізму“ в релігійнім житю: у нас дорозші церемонії, як дух віри; 3) задля того бізантинізму цивільні люди мішають ся в справи церковні, котрі тільки єпископ має розсуджувати: тому наша церков не є свободна, не є досить католицька; 4) у нас панує „нездоровий хаос поглядів“ на справи церковної природи: у нас ніхто не знає, що єму вільно, у нас єпископови відмовляють права соmostійно рядити церквою.

Тим посланем Преосвящ. Хомишин хотів оправдати своє попереднє впровадженє Григоріянського календара в станиславівській єпархії. Послане має по лємічний характер — дуже споріднений з характером брошури „В ім'я правди“. Та сама ексклюзивність; та сама непогамованість і необрахованість. Чи більше зашкодить, ніж допоможе — послане з тим зовсім не числить ся: воно має побідити, хочби притім мало не знати кому спустити крови. І спускає воно крови всім... Помимо гірких воєнних часів, помимо інших наших болів, кривд і журб! Той сам спосіб представлюваня річий в тім посланю, який і в брошурі „В ім'я правди“: аби розтяти чирак, то краєсь цілого чоловіка від п'ят до тімени на голові. Самозрозуміле, з якою вдячністю такий бідний пацієнт ту штуку зносить, і на яку користь вона єму виходить!

Та чомуж тота штука злучена тільки з особою Преосв. Хомишина? Чому иньші наші єпископи ніколи не були приневолені в переводженю своїх плянів та ідей воювати таким безглядним способом? А прецінь вони нераз порушували і тяжші рани в нашім народі, як послане Преосв. Хомишиа. Чому польські єпископи таким способом не лічать свого повіреного їм стада?

Так! се „ноторична поява“ в нашім народі, а не то, до чого п. Смолька ті слова відносить. З тої то, думаю, причини деякі наші світські визначніші мужі, що передше були завзятими приверженцями Преосвящ. Хомишина (ті з партії „Руслана“), опісля відвернулись від него. Не мож тут твердити, що се наша суспільність така до нічого, котра не уміє оцінити заслуг визначних людей. Прецінь коли наш теперішній Митрополит ступив на престол, многи здалека держали ся від Него, бо не довіряли Єму, а опісля серця

всіх до Него пригорнулися. Адже п. Смолька аж казить ся, тай іронізує, що нашого митрополита навіть наші радикали, безбожники поважають.

Натомість у Поляків Преосв. Хомишин є майже так популярний, як у нас митрополит Шептицький. „Jedyny ruski biskup“ — се вже утерта фраза в устах Поляків про Преосв. Хомишина. Ясне се і зрозуміле. Коли Преосв. Хомишин говорить, то ми звичайно плачемо, а Поляки ликують. Знаємо вже чому і як. Та не знати, як би то було, наколи-б Преосв. Хомишин був „polski biskup“? Наколи-б він розглянув ся по закутинах їх життя під зглядом релігійним та дійсно католицьким — і наколиб се малював так досадним способом, як звичайно! Чи-ж у них не найшло би ся примірів і случаїв для гірких допікаючих слів? Коли не більше як у нас, то напевно бодай стільки. Я позволю обі навести хочби тільки один явний а сумний случай: безсовісну тактику „Слова Польського“. „Słowo Polskie“ стояло на католицьких принципах (все тим пописувало ся!), довкола него групувались польські священники і ті „ліпші“ з польської суспільности. А прецінь: Як ганебно воно було перфідне, як мало „дійсно“ релігійне!

Релігійність его була лиш покришкою для польського шовінізму. Перед війною нас, Українців, „Słowo Polskie“ все називало „запроданцями пруськими“, „гакатистами“ (ревеляції Krysiak-a!); коли ж вибухла війна, те саме „Sł. P.“ називало нас „скритими москальофілами“; а як Москалі вступили до Львова, то тих самих Українців „Sł. P.“ і знов представляло за „гакатистів“, „германських запроданців“! А се були часи, де лихе слово рівналось зі смертю! Яка се погана релігійно-моральна гниль! Такої перфідії у нас нема.

Впрочім: в брошурі „В ім'я правди“ є вже виписана директива, як се виглядало би, колиб преосвящ. Хомишин був польським єпископом. Там читаємо таке: „Треба дуже дивуватись, що серед так сумних і оплаканих гідних обставин не заляв нас до тепер польський елемент. Се хіба дасть ся тим пояснити, що не лишень верстви польської нації взагалі і єї духовенство світське, але також і монашество польське обняла сильна горячка нездорового патріотизму а подекуди і затрошеного шовінізму, який густо часто надуживає мотивів чисто релігійних до цілий чисто земських і до розбудження пристрастей людських. Серед таких обставин наступив стан хоробливий, який не лишень понижає достоїнство і ослаблює силу духову монашества і світського духовенства польського, але викликає також з сторони руского духовенства і руської суспільности мимоходову відрухову реакцію“ (110—111).

Поляки постійно надуживають слів Преосвящ. Хомишина на нашу шкоду — тому все і ликують. Дивно, що

Преосв. Хомишин ніколи не уважав потрібним, щоби явно і рішучо запротестувати проти такого надуживання зі сторони Поляків. І до чого довела така тактика? Ось Поляки видають ніби наукову книжку про нас, обжаловують нас перед цілим католицьким світом о в с ь о з л е, і покликають ся на Преосв. Хомишина! Аджеж п. Смолька ані одним словом не похвалив духовенства станисл. епархії, не похвалив навіть тих, що вийшли вже з семінара станиславівського, де вихованє ведене в „строго католицькїм“ дусї — але накидуєсь на ціле наше духовенство без розрізнення епархій!

Деж тут признанє для кільканайцятьлітньої енергічної праці Преосв. Хомишина? Чиж і сим разом нема потреба, аби Преосв. Хомишин явно запротестував проти такого явного надуживання его слів і авторитету?!

(Конець буде).

о. Юліян Дзєрович.

Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часї всесвітної війни.

(Продовженє).

Відбиранє Уніятм Церков у Львові.

Очевидною річю було, що і в самім Львові, де була в „Русско-Народном Советі“ протиукраїнська і протикатолицька кухня, не обійдеться ся без нахабности Евлогія у відбираню Церков греко католикам. Адже відобране львівських церков відбилось би сивьним відгомоном по цілій завоюваній Галичині, воно навело би страх на „упорствующих“ священиків на провінції і ті вже або не спротивлялись би видачі церкви батюшкам, або — ще ліпше — щоби не бути позбавленим прихода, зробили-б своє „прийдіте поклонимся“ Евлогію і опісля називалось би перед світом, що „сілою аттержоніє от православной церкви — тепер любовію сєдїняються с ней...“

Та на свою біду, Евлогій таких „упорствуючих“ застав у самім же Львові в парохах львівських церков: Успенської і преображенської. Оба вони (о. крыл. Василь Давидяк і о. сов. Іван Давидович), хоч самі москвофіли, але при тім щирі і явні католики, боронили своїх церков і своєї пастви

перед хищним вовком, який то лестию то грозьбою хотів зламати їх упір. Лестію піддобрював ся до них Евлогій, бо з нагоди свого побуту у Львові в грудні, запросив до себе всіх священиків „руско-народной партії“ на чай, на якім підлещував ся до них та піддобрював ся, щоби їх загнати у своє стадо. На його солодкі і приманчиві слова зловились лише сотрудники Преображенської Церкви Сваричевський і Тягнибок, які потягнули справді у тамтой бік... Все проче духовенство, хоч випило чайок з сладчайшим сахарем та наслухалось еще солодших слів Владики наудочку Евлогія не пішло... Висшою була для них свята присяга зложена при рукоположенні на вірність Святійшму Отцю, дорожшою для них була св. католицька віра, як вигляди на камілафки, нагрудні протоєрейські золоті хрести і мітри, приємнішою назва: „упорствующих“, „фанатиків“, „папістів“ як: клеймо: Юдів ренегатів.. Біда лише в тім, що обі церкви мали нещасливих запроданців за своїх коляторів та патронів Церкви. Так Совіти Ставропігії як і „Народного Дому“ пішли під команду Дудикевича і на перегони просили Евлогія о „ощасливлене“ їх церков присутністю і відправою Владики. В „Народнім Домі“ отець Іван Костецький і пск. адвокат Лев Павенцький мали бути тими, які поби-вались за сим і переперли на Совіті внесенє о відступленє церкви Евлогієви *). Доволі того, що „Привкарпатская Русь“ ч 1491 з 18. грудня з великою радістю писала:

„Къ царскому дню (св. Николая) прїѣхалъ вчера во Львовъ къ своей ласкѣ (?) Высокопреосвященный Евлогій, архієпископъ Волынской и Житомирской. Въ этотъ свой прїѣздъ, владыка, по приглашенію совѣтовъ Ставропігійского Института и Русскаго Народнаго Дома будетъ священнодѣйствовать въ Преображенской Церквѣ и въ древнѣйшой святынѣ Галицкой Руси — Успенской Церкви, ктитормъ которой былъ русскій Царь Θεодоръ Іоанновичъ **). Архієрейское богослуженіє въ день тезоименитства Государя Императора состоится въ Успен-

*) На в.сіданю „Нар. Дома“ док. Павенцький так заглавав ся до православних, що на спокійні річєві аргументи опозиціонітів головню о. Вол. Гургули щоби не відступати церкви православним, бо „Нар. Дом“ як колятор не має до сего права (подобию як не мають до церкви пр ва польскій поміч ки колятори лише вірні, лише прихожани) крикнув: „А до чорта нам тогди церкви!“... Сим богохульним охляком його згіршились многі совісники, але церков більшістю голосів таки відступили. Сам же Павенцький в півтора місяця по тім історичнім за-сданю помер дня 2. лютого 1915.

**) Отже ктитормо царів було претекстом до відрави в Успен-ській церкви! Але як вішшов Евлогій до Преображенської церкви, якої ктитормом був пскій австрійський Цісар Франц Йосиф І. і цілий уніятський галицько-український народ, який складав свої лепти на ту церковь? Але, чи вовк вдершсь в стадо пятає, чия вісць власність? або, чи вони його потребують? Адже сам Спаситель сказав, що вовк не дверми входить а вікном влавить!...

скої церкви в 10. ч. утра. Послѣ сѣдни будетъ отслужень молебень, окропленіе войскъ свяченою водою и вѣнний парадъ на Подвальѣ. Вѣ воскресеніе 7. декабрія архієрейское богослуженіе состоится в 10. ч. утра в Преображенской церкви."

Ясно отже, що ні парохі сих церков, ні паства не просили о сї богослуження а лише патрони, колятори, які робили се з політичних зглядів та егоїстичних міркувань, щоби показати перед своїми службодавцями, що не дармо їх кормили рублями за пропаганду царе і православя в „Подъяремной Руси“. Але ідїм за порядком, церква за церквою і так обговорім передовсїм:

1. Замах на Успенську Церков.

1. Перше схизматичке богослуження правилось там з нагоди „огпѣванія тѣла“ генерала отъ інфантерїи Роде-ого. Генерал Роде бѣв тим, який перший вийшов з російським війском у Львів і взяв його в посїдане на Личківській рогацї від президента Тадїя Руговського. Він перший видавав всі прикази, поки не обіймив граф Шереметев воєнного губернаторства. Роде поспішив з війском дальше, однак в п'ятиденній битві під Городком ранений смертельно шрапнелем помер. Тіло його зложено тимчасово в підземелях Успенської церкви а похорони його відбули ся в православної церкви св. Георгія при францїшканській улиці якраз в неділю. А що православні не мали ще часу устроїти собі своїх церков*), тому від воєнного губернатора прийшов писемний приказ о год. 11. в ночи, щоби „представити церковь для православнаго богослуженія в 8. часовъ утра“ Богослуження се дійсно відправив воєнний протоєрей о. Мурин, наш галицький уроженець. Перед силою приказа о. парох Давидяк мусїв уступити і відправити богослуження наше о 10. год. по православнім богослуженню.

2. Друге православне богослуження відбулось, як вище сказано „по приглашенію совѣта Ставропігїї“ в царський день дня 18 грудня. Але не правив його владика Евлогій, лише настоятель посольської церкви в Константинополі Архимандрит Ювеналій при співучасті о. М. А. Стельмашенка директора гімназії в Києві і о. В. Митроцького члена Государственной Думы. Евлогій був сам на богослуженню і сказав собі по Службі Божій „сердечную і горячую проповѣдь“; але правити не міг, бо мав такий пех, що спізнались його архієрейські ризи і не прибули поїздом на час. В своїй проповіді висказав Евлогій надїю, що „скоро Червоная

*) Эвакуаціонная часовня на головнім дворці у Львові і манежная часовня „Утоли моя печали“ в касарні інвалідів при улиці Клепарівській, устроєні зістали пізнійше.

Русь сь Державной будетъ не только въ національномъ, но и въ *релігійномъ* єдиненіі“...

3. Трєте богослужєнє відбулось там в неділю о Розслабленнім̃ яко богослужєнє за ктиторів̃ і благодїтелїв̃ Успенської церкви, між якими є много православних̃ а до того і царі, а яке знов̃ мав̃ відправити владика Евлогій̃ на запросини совїта Ставропігії, зглядно Влад. Дудикевича, який потягав̃ совітом̃ як маріонетками і пхав̃ бідних̃ „совітників̃“ щораз̃ гірше о цареславне болото. О богослужєнню тїм̃ завідомив̃ сенїор Ставропігії Цирик̃ пароха о. крил. Давидяка сейчас̃ по повзятїм̃ рішеню на совітї, а той відніс̃ ся до Митрополичого Ординаріату з̃ просьбою о інструкції. З̃ огляду на се, що Ставропігія і так̃ непевна що до своїх̃ католицьких̃ переконань̃ могла би евентуальною відмовою церкви бїльше огірчитись і сейчас̃ заявити своє приступленє до православїя, рішено піти опортунїстичною дорогою і піти на уступку. Богослужєнє призволено, але під услївами, що се не преюдикує на будучність̃ жадного права православним̃ до сеї церкви, що має бути лишений̃ час̃ на католицьке богослужєнє і в проповіді не сміють̃ нарушати ся віра і чувства католиків̃. Львкий Дудикевич̃ дїстав̃ за посередництвом̃ сотр. о. Романа Красицького спис̃ молодшого братства ставропігїяльного і кождому з̃ них̃ лично під окремою адресою вислав̃ „приглашеніє“ на се богослужєнє. Адресник̃ був̃ ще з̃ давнїйших̃ лїт, де многі померші були ще як живі невичеркнені і так̃ Дудикевич̃ втяв̃ штуку Чічікова з̃ „Мертвих̃ душ̃“ Ів. В. Гоголя, що то скуповував̃ собі померші душі. Мимо таких̃ чемних̃ записин̃ майже ніхто з̃ наших̃ міщан-братчиків̃ ані міщанок̃ не пішов̃ на солодкі записини, а церков̃ заповнили лише маститі і салдати.

4. Але опортунїзм̃ на ніщо не придав̃ ся, бо на внесе-нє Дудикевича̃ совіт Ставропігії̃ прийняв̃ був̃ на своїм̃ „общім̃“ собранїю“ в Томину неділю рішенє як̃ найскорше̃ скликати нові загальні збори, щоби на них̃ проголосити офіційльний̃ перехід̃ на православє. Та до сего собранїя не прийшло, бо горлицький̃ пролом̃ наполошив̃ Москалїв̃ зі Львова, а з̃ ними і наших̃ ренегатів̃ москвєфілїв̃.

2. Відобране Преображенської Церкви.

Успенська церков̃ стара та невеличка, то й не дуже там̃ лакомились на неї схизматики, але так̃ посїсти величавий̃ „Преображенскій̃ Соборъ“ при Краківській̃ улиці, то таки їм̃ сильно усміхалось і таки сего силою̃ допняли.

Перше богослужєнє відбулось там̃ в неділю по св. Николаю. Архієрейські ризи з̃ Почаєва наспїли вже, отже богослужєнє відправив̃ вже Евлогій̃ в̃ сослужєнню архимандритів̃, настоятеля печерської̃ Лаври̃ о. Паїсія і настоятеля посольської̃ церкви в Констрнтінополи̃ о. Ювеналія, члена

Госуд. Думи о. М. В. Митроцького, настоятеля львівської Георгієвської церкви о. протоєр. Венедикта Туркевича, ренегата о. А. Яворського і кількох діяконів По Євангелію першу проповідь по українськи на євангельську тему проголосив о. Вен. Туркевич, а по Службі Божій сказав своє слово владика Евлогії в великоруській мові. Зміст его проповіді (прецінь не для агітації, а чисто як історичний документ, ілюструючий нахабність православного владика був поміщений в нашій церковній, поважній часописи „Ниві“ минулого року між нашими „Матеріялами“, та в пав жертвою прокураторського олівця, тому її вже) не подаємо, а скажемо лише, що чейже більшої, скажім лагідно: „не культурности“ годі собі подумати, як коли Евлогії ввійшов до нашої католицької Церкви і не перебираючи в словах, старався її очернити, оклеветати. Годить ся тут нагадати проповідь нашого Преосвященного Андрея в Успенській, своїй католицькій Церкві, в якій завзизав свою паству до береження своєї віри, не ображаючи ні словом православної віри, а за неї зістав вивезений в Росію, — а тут приїхав Евлогії, до чужої католицької церкви і став нас визивати і клеветати на нашу Церков. Культура то є панська річ — тому і не кождий її має...

2. Перед Різдом Христовим дістав Митроп. Ординаріят пізнім вечером від генерал губернатора графа Бобринського письмо з приказом, відступити православним Церков Преображення Господнього на два дні Різдяних Свят. Митр. Ординаріят під приказом уступив і православні відсвяткували в нашій Церкві свої богослуження.

3. Та як Німець каже: „mit dem Essen kommt der Appetit.“ Небавом, перед самим Йорданом дістав офіціал нове письмо сего змісту:

Начальникъ штаба

верховнаго главнокомандующаго

Срочно.

2. янвря 1915

№ 1255.

Ваше Высокопреподобіе!

Въ заботахъ объ удовлетвореніи духовныхъ потребностей частей Россійскаго воинства, имѣющихъ пребываніе въ городѣ Львовѣ, военная власть постоянно встрѣчается съ затрудненіями пріистекающими вслѣдствіе малой вмѣстимости Православнаго храма во имя св. Георгія. Мнѣ не нужно, конечно, разяснять Вашему Высокопреподобію, какое утѣшеніе можетъ представить молитва, особливо въ переживаемыя дни великихъ праздниковъ, обильному числу исповѣдывающихъ Православную вѣру, нынѣ лишенихъ этой духовной радости.

Вамъ и самому угодно было пойти на встрѣчу въ этомъ дѣлѣ и предоставить Преображенскій Соборъ для православнаго богослуженія 24 и 25 декабрія. Однако, единичные и потому рѣдкіе случаи возможности исползованія просторнаго храма не могутъ удовлетворить многочисленной паствы нашей, а грядущіе праздники Св. Крещенія и дни Великаго Поста заставляють уже нынѣ озаботиться окончательнымъ разрѣшеніемъ вопроса о преоставленіи Преображенскаго Собора или Успенской Церкви на время военныхъ дѣйствій для постоянного Православнаго богослуженія.

Не сомнѣваясь въ истинно-христіянскомъ сочувствіи Вашего Высокопреподобія аѣлу удовлетворенія духовныхъ потребностей православныхъ прихожанъ, прошу Васъ не замедлительно увѣдомить Галицкаго Военнаго Генераль Губернатора, который изъ двухъ храмовъ этихъ будетъ уступленъ распоряженіемъ Вашего Высокопреподобія для нуждъ Православной Церкви. Благоволите также срочно сообщить о Вашемъ рѣшеніи и мнѣ, дабы я могъ доложить о немъ Августѣйшему Верховному Главнокомандующему, такъ какъ Его Императорское Высочество близко приѣмлетъ къ сердцу потребности русскихъ воиновъ

Поручая себя молитвамъ Вашимъ

Н. Янушкевичъ.

Так отже, коли не удалось ані добровільно ані лестию стягнути наші львівські парохії в православє, пішов натиск з гори, і то від самої воєнної квартири. Мимо захованя чемної форми тут не поставлена альтернатива — „дай або не дай“ — тільки: „дай той або той храм, а ні то силою відберемо оба“. До того знай, що справою сею живо интересуєть ся ніхто менший, лише сам грізний Ніколай Нікалєвич!...

Зійшлась консисторія і рада в раду, що робити. Стало на тім, що уступлено Преображенську Церков*) під тими умовами: 1) лише на дванайцять Празників Господських; 2) господарем в церкві має бути таки уніятський парох о. Іван Давидович; 3) проповіді православних батюшок не сміють ображати чувств католиків, як се зробив нетактовний Евлогій, використовуючий воєнний час для гоненя уніятської церкви, ругаючи нас в нашій власній хаті; 4) на

*) Причина, чому уступлено Преображенську а не Успенську Церков була та, що наколи відступить ся їм просторнішу Церков, яка до того має менше прихожан, бо далеко більше прихожан належить до Успенської, то вже може дадуть собі спокій з дальшими реквізіціями Церков. А так то і ту возьмуть і ту заберуть!...

відразу уніятських богослужень мусить бути все найдений догідний час; 5) відступлене се не преюдикує православним ніякого права, бо воно розумієсь лише на час війни.

4. Але ті застереження, (хоч як були природні, самозрозумілі і не тяжкі) не подобались штабови Николая Николаевича, бо отсе перед самим святом Трех Святителів явився адютант гр. Бобринскаго князь Трубецкой з порученем від генерал губернатора: „немедлительно по важнымъ дѣламъ явится у Ихъ Сіятельства“. О. Офіціал на другий день зголосився о авдієнцію**) і другий адютант князь Кочубей сказав, що Сіятельство вже дожидають о. Офіціала. Коли о. Офіціал Білецький ввійшов в авдієнційну комнату, сказав Бобринський: „Маю вам сказати дуже немилу вістку, а то по порученю генерального штаба мусите віддати Преображенську Церков цілковито православним“. О. Офіціал став просити о відміну сеї постанови, бо се церков парохіяльна і коли православні її відберуть, то наші греко-католицькі парохіяни будуть позбавлені своєї церкви. Умільна просьба о. Офіціала зм'ягчила серце Бобринського і він обіцяв зателеграфувати до генерального штаба о полишене уніятів бодай в комірнім в сій Церкві, а тимчасово призволив, що парох сеї церкви о. Давидович ввійшов в переговори з православним батюшкою, що обняв сю церков в посідане.

Відобране сеї церкви може була друга рівна прикра хвиля, як вивезене нашого возлюбленного Архієрея. Коли на сесії консисторській о. Офіціал присутним совітникам оповідав о своїй авдієнції у гр. Бобринського та про се, як він просив його не відбирати нам сеї церкви так „як ніколи в світі о нічо ще не просив“, заплакав достойний Старець... Всім нам стали сльози в очах і довший час ніхто не міг промовити з жалю та розпуки ні слова. Сльози сї хіба тяжким каменем упали на совість Евлогія та його поплечників, наших національних і віроісповідних ренегатів.

Але спротивлятись було годі! І так наш Найсолодший Ісус Христос в найсвятійших Тайнах утаєнний пішов з го-

**) Була се перша і послідна авдієнція о. Офіціала у Бобринського. Ще в жовтні, коли батюшки забрали нам церкву в Бродях, Щирця і т. д. о. Офіціал зголосився до Бобринського о авдієнцію, щоби особисто представити, що діла нового правительства ідуть в прямо противоположнім напрямі до оголошеної свободи. Бобринський не прийняв, бо о. Офіціал не зголосився о авдієнцію в день скорше, а коли о. Офіціал прийшов на другий день на зголошену авдієнцію Бобринський десь ввійшов, як казали адютанти. Опісля казав Бобринський адвокату Д-ру Івану Антоновичу Добрянскому: „Чего он (т. є. Білецький) у меня хател, я ему ясно все написал в письме“. Був се натяк на письмо Бобринського до Ординаріату, щоби священники наші не важились споминати австрійського цесаря при Службі Божій, та не нападали на „господствующую“ православну релігію, хоч de facto таких нападів нігде не було.

ловного престола на бічний лівий престіл, наші богослуження відправлялись або рано або тиха Служба Божа о 12 в полудне, страстні Евангелія читались о год. 3. по обіді і т. д. і православні мали платити за зужите електрики свічок, виш, риз і т. п. Що така симбіоза була лише пониженем церкви, то о тім нема що й багато говорити. Бідні католики сторонили вже від сеї церкви, а навіть свято Йордану, яке постійно в тій церкві обходить ся, сего року зістало перенесене до Успенської Церкви і звідтам відбув ся процесіональний похід на водосвяте до Ринку. На Йордан мав приїхати Евлогій до Преображенської Церкви, але не приїхав. Мабуть з псувало йому гумор письмо, яке вислав йому о. Офіціал у відповідь на його пастирське послане (рівнож в „Ниві“ сконфісковане тамтого року, хоч було поміщене не для пропаганди а для своєї історичної вартости), бо як раз тоді назвав він перед одним кореспондентом сю відповідь „странною по формі і содержанию“, а в друге Евлогій мабуть бояв ся, що обхід сей без процесій і співів не вдасть ся і уніятський Йордан притьмить богослуженне відроджене навіть Его „достойною“ особою. І справді наш Йорданський обхід вийшов сего року на славу. Синьожовті стяги через плечі (як звісно після москвофілів знамя мазепинства) так і мерехтіли на безчисленних молодцях і дівчатах, несучих процесію, і велика товпа беруча участь в водосвятію сзідчила о тім, що багато ще треба буде катування, насильства, терору, підступу над католицькими почуваннями, щоби їх видерти з сердець українських Львовян!

5. По утечі пароха о. Давидовича з Москалями (до якої змусив його нещасний підпис на чолобитній телеграмі до царя при вступленю Москалів до Львова, а до якої приневолив Дудикевич всіх членів москвофільських обществ або і без їх відомости і призволення се зробив, обняв завідательство сеї церкви о. Николай Герасимович, прогнаний Москалями парох Лешнева, а по тогож повороті на свою парохію о. д-р Константин Богачевський. Колиж сей відійшов на полевого курата до війська, обняв завідательство о. декан Іван Олесницький, виселений парох Переволоки буцацького деканату і веде його до нині.

Незабутня і торжественна була се хвиля, коли по утечі Москалів перед торжественною Службою Божою, відправленою Всв. о. Офіціалом, перенесено назад Нашого Ісуса з бічного престола на Його давнє місце на головний престіл. Підчас сеї Служби виголосив о. Микола Герасимович прегарну проповідь о значіню сего свята обнятя в своє посідане відобраної Москалями Церкви, а численно зібраний народ плакав слезами радості і вдячності за вибавлене нас від царського іга.

3. Відобране Церкви Непорочного Зачаття на стрийському передмісті.

Як звісно, церквою сю поставлену лептами цілого українського народу Галичини на ґрунті, заінтабульованим на „Народний Дом“ у Львові, відобрав тойже від СС. Василіянок, використовуючи мертву букву закона в судовім процесі, еще перед війною. Василіянки прогнані тоді зі своєї церкви забрали з собою все, що не було „nagel und taueisfest“ отже: образи, утвар церковну і ризи і лишили „Народному Домови“ лише самі стіни. „Народний Дом“, почувавши себе під Москалем знов при власті, сейчас без повідомлення пароха Успенської Церкви, до якого ся церковня належить та без повідомлення Ординаріату, віддав зразу уніятови, москвофілови деканови о. Т. Мерені, а опісля схизматикам, а Евлогій осадив там ренегата Тягнибока, який при тій церкві був еще перед війною приходським уніятським сотрудником. Митрополичий Ординаріат письмом датованим дня 2. лютого протестував в Совіті „Нар. Дома“ против загарбання сеї церкви. Але вмісто, щоб дістати сатисфакцію і зворот Церкви, Митроп. Ординаріат дістав письмо від „Нар. Дому“, щоби сейчас же приказав СС. Василіянкам віддати образи, ліхтарі, дзвони, фелони і т. д., які ще за австрійських часів Василіянки випроваджуючись забрали, бо се була „неотъемленная и неоспоримая собственность Народнаго Дома“. Коли Василіянки добровільно всеї утвари не віддадуть православним, то грозив католицький священник о. Кастецкий, якого опутало чисте „мракобісіє“, „гражданскими и административными властями“. Митроп. Ординаріат бажаючи сю немилу справу розв'язати як найзгідливіше і найліпше для обох спірних сторін, предложив „Нар. Домови“ мировий суд. Але „Народний Дом“ відкинув сі мирові предложения і через свого члена Совіта о. крил Мартина Пакіжа загрозив, що до трех днів свою погрозу відобрання всіх річий перегаде. Було се в п'ятницю рано дня 10. червня, коли мене стрівув о. Пакиж перед святим Юром і оповістив мені волю і постанову „Народного Дома“. На се я сказав о. крилошанинови: „Цікавий я лише знати, хто буде ту погрозу виконувати, бо сеї ночі утікли до Росії о. Іван Костецкий, его зять, судія Николай Третьак, секретар „Народного Дому“, д-р Василій Лагола, совітник Луцик і другі члени Совіта. Крил. о. Пакіж не знав о тій утечі нічого і тому почервонів зразу, опісля поблід і став мене питати, чи се дійсно правда, що я кажу. Се була дійсно правда, бо перед зближаючими ся Австрійцями цілий москвофільський штаб сеї ночі удрал в Росію. В неділю вечером виїхав і о. Пакіж на схід.

4. Апетит на святий Юр.

Була якраз сесія консисторська в четвер, як автомобілем заїхав Владика Евлогій, невеличка фігура в окулярах з посохом (як тамбур при військовій музиці) в руках, з прот. Туркевичем під святий Юр, щоби оглянути церков і зложити свою візиту о. генеральному Вікарію. Церков св Юрія йому подобалась, а побачивши високо амвон, питався опроставляючих його, чи митрополит Шелтицький також з амвона проповідає? Очевидно, що так собі у своїй думці думав, як то він також буде мусів вилізати на амвон, коли вже святий Юр стане катедрою:

Небагом опісля прийшло дві Краснокрестні дами з листом від архієпископа Евлогія і з проською, щоби о. генеральний Вікарій Білецький призволив батюшці перед ребовельською Матерію Божою відправити молебен. О. Офіціал листа від Евлогія не отворив, щоби не бути в колізії відмови Евлогієви а сказав, що має доволі своїх священиків, які можуть жаданий молебен відправити. Дами перешептались поміж собою і згделись на се предложене. Молебен відправив архикатедральний вікарій о. сов. Дикий, дами помолились і були дуже вдоволені з відправи. Підступ Евлогія не удав ся.

Щастем можна назвати, що о. Офіціал, все урядував в митрополичій палаті на долині, бо коли-б не се, то Евлогій по вивезеню Архієрея був би певно митрополичу палату обняв по воєнному праву яко *res nullus* в своє посіданє, з чим він впрочім нетаїв ся. А так підчас свого побуту у Львові мусів Евлогій мешкати в приватнім мешканю при ул. Набеляка ч. 35 на першій поверсі, і там була головна квартира воєнного походу проти нашої церкви. Там ходили і наші Юди ренегати торгуватись за ціну 100 рублів місячної платні, і продавати там свою честь, совість, Христа і народ!

Клопіт мав ще святий Юр з многолітством для царя в сам день царських іменин. Розходилося о се, щоби катедра не дала гіршачого приміру молитись за царя і многолітствувати інтрузови цареві. А сего домагались російські власти, а москвофіли священики совітники перли з опортуністичних зглядів проголосити конче многолітство, щоби „че дразнити“... В грудни припадають також іменини нашого Архієрея на св. Андрея. О. Офіціал правив і в той день і в день св. Андрея сам особисто богослуженє і виминув сего неприємного примусу многолітства (тепер скиненому) цареві, якого правительство таку кривду завдавало церкві нашій в той спосіб, що вже консеквентно і в Архієрея іменини не вносив многолітства. О тім, що ніхто в св Юрі не поминав царя при богослуженнях, о тім нема що і споминати.

5. Небезпека для церкви св. Ап. Петра і Павла.

Парох сеї церкви о. Константин Яримович, праведна чиста душа, помер в цвітні 1915, як жертва війни. Коли він бачив, що Москалі одну церкву відбирають за другою, боявся, що і на його церкву прийде черга і з тої боязни захорів а по тижни слабости помер. Лежачи в горячці часто говорив, що церкви не дасть, питався, чого в него хочуть і т. д. По його смерті по прийнятому звичаєвому праву повинен був дістати завідательство син його о. Александер, що був доси і катихитом вид. школи і прив. сотрудником свого батька. І консисторія була схильна йому завідательство сего приходу віддати. Але щож? На сей приход дістав охоту також атец Владімір Сваричевской, сотрудник Преображенської Церкви і через Дудикевича та графа Владіміра Бобрінського старався всіма силами відмінити сю постанову консисторії. Тимчасом їм було звісно, що Сваричевський вже давно захитаний у вірі, їздив вже в грудню до харківського архієрея Антонія і від него дістав гарно переплетену Біблію з слідующею присвятою:

„Любезному Отцу Владіміру, русскому священнику на память о нашихъ краткихъ но искренныхъ бесѣдахъ,

19. Дек. 1914.

Архієрей Антоній

Рівнож між його книжками, позіставленими в переполні найдено також другу апольоґетичну книжку (автора собі не пригадую) з такою допискою: „О. Владіміру на память нашего свиданія у архієрея Антонія съ желаніємъ успокоенія его измученной, разтерзанной души на лонѣ святой православной церкви“.

Рівнож було всім звісно, що підчас побуту царя Николи у Львові о. Сваричевський витав сам один у фелоні враз з православними батюшками царя в православній „манежній“ церкві в домі Інвалідів, що з радістю підхопили російські часописи і голосили, що уніятська церква вже піддалась під правління святійшого, правительствующого Синода.

Та не вдалось вовкови в овечій шкірі вийти між віви. Зле укривав свій вовчий хвіст, а небавом 11. червня, почувши, що вже зближаються австрійські війська пігнав до Росії „успокоїть свою измучену, разтерзанну душу“ на лоні Евлогія. Петропавловську церкву минула небезпека.

Диктатор Дудикевич диктує віддачу всіх львівських церков.

Є фактом, що власть неодного чоловіка опянює, збиває в гордість і самообман і тоді чоловік стріляє дурниці

за дурницями. Так і Дудикевич: ходив по Львові з кольосальною текою під пахою, казав собі в „Прик. Руси“ виписувати славословя*), поміщав свій портрет, називав себе „вождем Гал. Руси“, назначав свої авдієнційні години, закричував і приголомшував своїх сопартійників, а нарешті, як який диктатор „автопапа“ зажадав від Митр. Ординаріату не менше ні більше як віддання всіх церков православному. Майже рівночасно з письмом начальника штаба Янушкевича дістав Митр. Орд. бомбастичними, напухлими фразами переладоване письмо від „Русско Народного Совѣта въ Львовѣ“ з підписом Дудикевича і судії Третяка слідуячого змісту:

Къ Его Высокоблагословенію

Генеральному Викарію Галицкой гр. к. Митрополіи
Отцу Архипресвитеру и Офиціалу Андрею Бѣлецкому.

Обращеніе

Русско — Народнаго Совѣта

по дѣлу представленія
львовскихъ гр. к. церквей для русскаго православнаго богослуженія.

Многострадальная наша родина Галицкая Русь, колыбель русскаго народа избавлена отъ вѣковыхъ угнетеній и преслѣдованій, страданій и терзаній, освобожденна и объединенна съ державной Русью (на 9 місяців!) волей Могучаго Русскаго Царя, (де він нині той могутий цар?), єдинодушїемъ и воодушевленїемъ русскаго народа, подвигами и кровью побѣдоноснаго русскаго воинства. Столица Галицкой Руси, нашъ древній, княжескій градъ Львовъ уже пять мѣсяцевъ подъ русскою властью и постепенно прїобрѣтаетъ обратно свой когдашній русскій обликъ, но нашими освободителями (!?), нашими роднымъ русскимъ, православнымъ братьямъ, десяткамъ и соткамъ тысячъ православныхъ воиновъ, которые самоотверженно и воодушевленно (?!) отдають жизнь свою за нашу свободу (яка гірка іронія!) негдѣ въ этомъ Львовѣ помолитися, негдѣ исповѣдываться и причаститься, идя на смертнй бой за єдинство русскаго народа, за величіє русскаго отечества, за свободу всего славянства, за миръ міра.

Это постыдно, это возмутительно. Такое положеніе не можетъ, не смѣетъ продолжаться. Это не совмѣстно съ до-

*) См. „Прикарпатская Русь“ ч. 1427 „Историческая Рѣчь“; фелетон в „Прик. Руси“ п. з. Д-р В. О. Дудикевичъ в ч. 1458, перепечатанный з „Голоса Москви“.

стоинствомъ русскаго народа, съ его народною честью, это не можетъ согласить съ своею христіанскою и національною совѣстію хозяинъ галицкой земли и ея столицы, галицко русскій народъ.

На стражи правъ и достоинства русскаго народа въ Галичинѣ стоялъ за австрійскихъ временъ и стоитъ до сихъ поръ облеченный довѣріемъ русскаго народа — Русско Народный Совѣтъ, какъ верховное начальное учрежденіе.

Въ сознаніи своихъ правъ, своихъ обязанностей и своей отвѣтственности передъ роднымъ народомъ и исторіей, Русскій Народный Совѣтъ обращается въ эту историческую минуту къ Вамъ, Ваше Высокоблагословеніе, какъ руководителю гр. кат. Церкви въ Галичинѣ.

Русскій Нар. Сов. признаетъ громадныя заслуги гр. кат. духовенства для русскаго народа въ Галичинѣ, но онъ знаетъ также, что національною церквою стопятьдесять-миліоннаго народа была, есть и останется православная Церковь.

Русскій Нар. Совѣтъ стоялъ и стоитъ за свободу совѣсти, за религіозную свободу (*що за безлична брехня!*) и является самымъ рѣшительнымъ противникомъ (!?) всякаго насилія въ дѣлахъ вѣры. Стоя однакъ за полную свободу (?) греко-каѳолической церкви, ея служителей и исповѣдниковъ, Русско Народный Совѣтъ не можетъ въ тоже время дальше мириться (*то отіди в свой Суздаль*), со стѣсненнымъ и угнѣтленнымъ положеніемъ православной церкви, ея служителей и исповѣдниковъ въ Галичинѣ (*бідний, переслѣдуваний Евлогій і его батюшки*) и въ особенности въ галицкой столицѣ въ г. Львовѣ, гдѣ десяткамъ тысячъ русскихъ православныхъ воиновъ, сотнямъ русскихъ православныхъ сестеръ милосердія и соткамъ русскихъ православныхъ чиновниковъ и ихъ семействамъ приходится ютиться въ маленькой православной Свято Георгіевской церкви*), въ то время, когда въ Львовѣ имѣется 9 хотя и греко-каѳолическихъ, то все же русскихъ церквей.

И потому Русскій Нар. Совѣтъ, состоящій въ данное время почти изъ однихъ греко-каѳоликовъ (*фарисеї!*) приходянъ русскихъ церквей, обращается къ Вашему Высокоблагословенію съ предложеніемъ, идти за голосомъ народнымъ, за голосомъ христіанской и національной совѣсти, и своею властію розпорядить, чтобы всѣ львовскія церкви, какъ приходскія такъ и не приходскія были въ воскресные и предвоскресные, въ праздничные и предпраздничные дни предоставляемы для православнаго служенія, и то въ предвоскресные и предпраздничные дни повсемѣстно отъ 6—8 часовъ вечера, въ воскресные и

*) Православна церков на францісканскій улиці також св. Георгія.

праздничные дни въ Успенской и Преображенской церквахъ и въ святогеоргіевскомъ Соборѣ отъ 9—11 час., а въ остальныхъ церквахъ отъ 8—10 часовъ утра, кромѣ того во время говѣнія, по особому соглашенію съ православнымъ духовенствомъ, также и въ будніе дни.

Все это Рус. Нар. Совѣтъ предлагаетъ сдѣлать добровольно, по собственному побужденію, достижимо также и по приказу власти (*Дудыкевич грозитъ!*..), но Р. Н. Совѣтъ полагаетъ, что болѣе приличествуетъ нашему народному достоинству и нашей христіанской совѣсти, по христіанской въ родственной любви, а не по приказу открывать наши храмы нашимъ русскимъ православнымъ братьямъ.

И это придется сдѣлать намъ вѣдь и, въ особенности Вашему Высокоблагословенію тѣмъ легче, что вѣдь у Гроба Господня священнодѣйствуютъ и молятся по очереди всѣ христіанскія вѣроисповѣданія (*а чому в Росії скасовано унію?*), что лѣ цѣлой Швейцаріи (?) и отчасти также въ южной Германіи (*очевидна неправда*) въ однихъ и тѣхъ же храмахъ служатъ и молятся католики и протестанты.

Свидѣтельствуя Вашему Высокоблагословенію свое глубокое почтеніе, Р. Н. Совѣтъ проситъ Васъ о возможно скорый отвѣтъ въ этомъ важномъ и неотложномъ дѣлѣ, чтобы къ отвѣту Вашего Высокоблагословенства примѣнить дальнѣйшія свои дѣйствія, направленныя къ тому, чтобы русскимъ православнымъ братьямъ, принесшимъ намъ свободу, доставить возможность на нашей русской земли и въ нашей древней, княжеской столицѣ удовлетворить свои духовныя потребности.

За секретаря:
Третякъ.

Предсѣдатель Рус. Н. Совѣта:
Дудыкевичъ.

L. S.

Завѣдующій Народной конторой при Народномъ Совѣтѣ:
Гр. Малець

Так! так! тяжкі часи переживалось! Рідні діти гірш Ляха Маму-Церков свою розпинали!

Письмо се „за розпиской“ приніс возний „Нар. Дому“ точно підчас надзвичайної сесії, яка зібралась для наради, яке становище заняти супротив висше наведеного письма нач. ген. штаба Янушкевича, і тому то се письмо, як воно і було безличним, видалось тепер в стораз безличнішим і безвстиднішим. То російський штаб, хоч має власть в руках, хоч чужовірець, жадає доволі чемно відступлення одного якогось храму на свої богослуження, а тут „Р. Н. Совет“ — „состоящий в данное время почтѣ із самих като-

лікоф" — і жадає і грозить „und gibst du nicht willig, so brauch' ich Gewalt“ в сїх церков для батюшок. Отся гадка, отсе порівнане було і директивою відповіди Дудикевичеви, яка повинна була викликати румянець встиду і опам'ятаня. Письмо се звучало:

До Свѣтлого Выдѣлу

Русско-Народного Совѣта

у Львовѣ.

У вѣдповѣдь на цѣнне письмо Свѣтлого Русско-Народного Совѣту въ справѣ вѣдступленя всѣхъ греко-католицкихъ церковъ для вѣдправки православныхъ богослужень Митр. Ординарять заявляє, що днемъ раньше дѣставъ Митроп. Ординарять вѣдъ самого Начальника Штаба Головнокомандуючого Генерала Янушкевича письмо подѣбного змѣсту, та зъ бѣльше обмеженими жаданнями. Яко у вѣдповѣдь на письмо ген. Штабу давъ Митр. Ординарять свою примусову згоду на вѣдступлене найпросторнѣйшой и найдогѣднѣйшой въ серединѣ мѣста положенои Церкви Преображенія Господнього, и просить приняти Свѣтлый Русско-Народный Совѣтъ се до ласкавои вѣдомости, яко у вѣдповѣдь на свое письмо зъ жадаемъ вѣдступленя всѣхъ церковъ. Що до вѣдступленя другихъ церковъ Митр. Ординарять заявляє, що безъ особливого уповажненя Святого Римского Престола не має до сего власти.

Вѣдъ Митр. Ординаріату.

У Львовѣ дня 30 сѣчня 1915.

Андрей Бѣлецкій

Ген. Викарій.

У вѣдповідь на се письмо дѣстав о. Офіціал нове аrogанцьке письмо в яким грозив о. Офіціялови Р. Нар. Совѣт, „какъ врагу русской арміи і русскаго народа“ ріжними репресіями. Письма сего не репродукуємо, бож ми не збираємо матеріалів аrogанції і безличности, а матеріали мартирольогії нашої церкви.

ВСЯЧИНА.

Допись з Самбора. В дни 17. мая 1917 р. відбули ся загальні Збори стоваришеня „Українська Ризниця“. З предложених Управою до затвердження білянсів за р. 1914|15 і 1915|16 присутні члени мали нагоду пересвідчити ся, що стоваришене перебуло важку воєнну крізу вправді зі значними страатами та страти ті при розважній господарці в недовзі зовсім дадуть ся вирівнати. З вдоволенем ствердила комісія ревизійна, що нова Управа успіла вже упорядкувати діловодство і доповнити склади так, що днесь стоваришене є вже в можности заспокоїти всякі, хочби найвибагливіші вимоги нашого священства. Збори рішили звинути існуючий при стоваришеню відділ позичковий, а натомість розвинути відділ гальянтерійний, блаватний і паперово-книгарський та в тім напрямі змінили 1. § статута. Справді послідний вже час, щоб торговлю найконечнішими в житю артикулами переняти з чужих, часто крайне несовісних руки — в руки свої. — З окрема основане паперово-книгарського складу було предметом дискусій самбірської громади вже від ряду літ. В числених самбірських школах є багато нашої молоді, в місті — немалий гурт нашої інтелігенції, в повіті — значне число нашого учительства. Наколи в Самборі існує чотири склади того рода (три жидівські а оден польський), невжеж при свідомости нашого загалу не удержить ся наш оден? Збори одноголосно рішили впровадити нові відділи, а загал самбірської громади з вдоволенем прийняв се до відома. — Є певна запорука, що задумане діло гарно розвине ся — тим певнійше що стоваришене розпоряджає міліоновим капіталом оборотним. Отворене нових відділів в нічім не перепинить головній ціли стоваришеня, якою є торгівля церковними одежами і прочою знадобою. Навряд нова Управа у веденю церковної торгівлі кладе собі за ціль не лиш пильно дбати, щоб заспокоїти кождочасні вимоги церквей і священства, але також дбати про розвій церковної штуки і вироботи та пиширити поміж нашим загалом почуте та замилюване для краси.

Рішене Загальних Зборів Достави про потребу спвділання з Українською Ризницею, Збори і Рада Надзірня з вдоволенем прийняли до відома. Обидва Стоваришеня є цінним добутком нашого народа і Заряд та Управа Укр. Ризниці за мету собі кладуть, в діяльности своїй і довести по можности до повного порозуміння з Доставою. Заг. Збори вибрали, в місце вильосованих, двох членів Ради Надзірної і трьох членів Комісії Ревизійної. Склад Ради Надзірної тепер ось такий: Впр. О. пралат Мриц Михайло — председа. Впр. о. містодекан Гординський Дмитро — містопред-

сідатель. О. Кормош Омелян, член Ради Надвірної. О. Погорецкий Петро, член Р. Н. Канд. адвокат. Ріпецький Олекс — секретар Р. Н. О. Татомир Іван — член Р. Н. Ц. к. радник суду Щербатюк Василь — член Р. Н. Комісія ревізійна: Впр. о. посол Онишкевич Степан. Впр. о. Косоноцький Яків, Др Кормош Теофіль. Управа: Впр. о. Петрик Володимир — парох Бабини. Впр. о. Савицький Іван — катехит гімназії. Впр. о. Татомир Юліян — катехит гімназії.

Білянс за р. 1915/16: Стан довжний: 37314'86 К. фонд резервовий. 38391'05 К. уділи. 678823'86 К. вкладки до обороту 6000 К. затягнені позички. 1413'21 К. вірителі товарів — разом 761942'28 К. Стан чинний: 36813'47 К. го- тівка. 46668'44 К. позички на скрипта. 55723 К. позички на векслі. 23083'82 К. льокації. 283065'71 К. нерухомості. 143835'58 К. запас товарів. 119159'58 К. довжники товарів. 32291'77 К. ефекта фонду резервового. 2500 К. незамортизова- вана вартість інвентара. 4340 К. уділений кредит. 13161'94 К. страти воєнні — разом 761942'28 К.

З чужої преси. „Gazeta kościelna“ (ч. 17 с. р.) почала в статі „Protest Towarzysza św. Pawła przeciw księżce prof. Smolki“ критику заяви українського духовенства проти ін- вектив проф. Смольки. Жерелом, з якого черпає приятелька нашої Церкви і народу свої докази проти заяви а за Смоль- кою се звісна брошура о. Щепковича „В ім'я правди“, „któ- tego zapatrywania podziela niewątpliwie jego Ordynaryusz“ (ст. 195—196). Пригадуємо, що се вже вдруге передруковує „Gazeta kość.“ цілі уступи з брошури станиславівських Ефіялтів (перший раз в р. 1911 в статі „Ze sfer ruskich“). Також проф. Смолька опер цілий свій „науковий“ памфлет головно на брошурі „В ім'я правди“. — Сольногородська „Katholische Kirchenzeitung“ розводить ся в останніх числах на тему церковних справ в будучій Польщі, з окрема що до уніятської Церкви. Автор одної статі витає з радістю проголошене польської держави, бо бачить в сім скріплене католицизму, котре в будучій Польщі буде могло сильнійше розвивати ся. Польське католицизм стрінеть ся однак з пи- танєм дуже трудним до розв'язки, а саме з уніятською Цер- квою. В сім питаню є дві можливі точки поглядів: ідеалі- стична і реалістична. Перша думає, що перехід „схизмати- ків з мусу“ на унію довершить ся автоматично і без труда; друга числить ся з тим, що Церква уніятська з єрархією і клиром не дасть ся воскресити чародійною різкою. Чи- слене на масову унію може завести. Переняте схизматичської церковної власности на річ уніятської Церкви рівнож не таке просте. Надія, що схизматичський єпископат приступить до унії, а з ним решта клиру і вірні, може бути дуже оши- бочна. Відношене вірних до духовної єрархії у православ- них не є оперте на основі католицької карности. Із стано-

вища чисто богословського унія, як дорога до католицької Церкви (!!), так само управнена, як кожда инша. Можна собі зобразити католика з духа і внутрішню, хоч внішню подібного до схизматика. Але в практиці річ не так легка. Ситуація повинна бути ясна. Коли Польщу хочемо відірвати від закостенілого Сходу і звязати з Заходом, треба глядіти, щоб її увільнити навіть від внішніх візантійських форм в культі і релігії. Церковна адміністрація терпить на тім, коли на даній території не обов'язує засада: *unius loci unius sit episcopus*. Це показує в Малій Азії, де різнородні уніятські церкви ривалізують з собою і зводять до релігійних справ національний первень. В Польщі не годилоби ся вертати до того експерименту, тим більше, що в освободженій Польщі зорганізована „уніятська церква“ фактично не існує. Автору видаєть ся, що ліпшою булаби дорога злуки зголошуючих ся „схизматиків з мусу“ просто до латинського обряду і піддання їх тим чином вже зорганізованій католицькій єрархії. Цілю Церкви не є консервувати всі ріжнообрядові організації, але нести вірним духове добро. — Автор другої статі висказує майже ті самі думки.

Ми навели отсей німецький голос не для того, начеби прив'язували якунебудь вагу хочби й до „найповажнішого“ німецького голосу в справах уніятської церкви (нам зовсім байдуже, що собі там якийсь Німець з Сольногороду думає про унію), але для того, бо через Німця говорить очевидно Поляк і ми в його голосі маємо зразок того, як в „*nierpodległej Polsce*“ виглядалаби віроісповідна і національна толеранція.

„СВІТ“ виходить неперіодично і містить українську і перекладну белетристику, статі про мистецтво та описи боїв У. С. С.

В кождім числі багато гарних картин.

ПЕРЕДПЛАТА:

АДРЕСА:

Річно 16 К., піврічно 8 К.

Львів, ул. Куркова ч. 11.

КОЖДИЙ що дає про себе і свою родину ХТО ХОЧЕ СПОВНИТИ ГОРОЖАНСЬКИЙ обов'язок супроти держави

повинен забезпечити ся на життє, а заразом підписати VI. воєнну позичку тільки в

Ц. К. австрійським військовим фондї для вдів і сиріт

який получив субсидиїю на VI. воєнну позичку **враз з** забезпеченем на **житє** для всіх без ріжницї **пола** від 18 до 55 року житя. Обезпечене се уможливило кождому без виимки, а саме **офіцерови, жовнірови, священникови, урядникови, купцєви, ремісникови і денному зарібникови** підписанє VI. воєнної позички при рівночаснім забезпеченю ся на дожитє або на випадок смертї на користь власну, або на користь своєї родини.

Без лікарських оглядин.

Сейчасова важність забезпеченя.

Без стемпів і побічних додатків.

Найнижша квота забезпеченя К. 500. — Найнижша квота забезпеченя К. 4000.

Обезпечене входить в житє в хвили зголошеня субсидиїї, зглядно зголошеня першої премїї, яка є дуже низька. Премія від 1000 корон виносить на час 20-літний К 35 річно, на час 15-літний К 49 без всіх інших коштів. Премії платять ся річно, піврічно, червотрічно, а навіть місячно, так що **при так малім видатку, як 3—4 кор. місячно навіть найбідніший** може помочи державі до побільного закінченя війни, а рівночасно забезпечити родину. Сповнюючи отже патріотичний, горожанський обов'язок, підписуйте VI. позичку воєнну.

Ближших інформацій утіляє **Красево бюро — Львів, Ц. К. Намісництво** як також наші уповажнені заступники по усіх містах і повітах краю.

